

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

**KUR DEĞİŞİMLERİNİN DIŞ TİCARET ÜZERİNE ETKİSİ: BİR
DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

HAKAN YÜZER

İstanbul, 2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

**KUR DEĞİŞİMLERİNİN DIŞ TİCARET ÜZERİNE ETKİSİ: BİR
DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

HAKAN YÜZER

Danışman:Doç Dr.MEHMET ŞİŞMAN

İstanbul,2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İKTİSAT Anabilim Dalı ULUSLARARASI İKTİSAT Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi HAKAN YÜZER nın "KUR DEĞİŞİMLERİNİN DIŞ TİCARET ÜZERİNE ETKİSİ: BİR DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ" adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.07.2009 tarih ve 2009-12/34 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

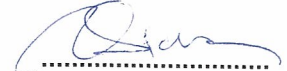
İmzası

Tez Savunma Tarihi : 15./10./2009

1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. MEHMET ŞİŞMAN

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. OSMAN KÜÇÜKAHMETOĞLU

3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. M. MUSTAFA ERDOĞDU

.....
O. Küçükahmetoğlu
.....

.....

Özet

Bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de demir çelik sektörü incelenerek; kur değişimleri ile Türk Demir Çelik sektörü dış ticareti değişimi arasındaki ilişkinin regresyon analiziyle incelenmesi amaçlanmıştır.

2007 yılı Şubat ayından 2009 yılı Nisan ayına kadar verilerin kullanıldığı bu çalışmada yapılan regresyon analiziyle kur değişimlerinin sırasıyla ithal hurda ve inşaat demiri fiyatları üzerinde etkisi olduğu saptanırken kur değişimlerinin ithalat ve ihracat talepleri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demir çelik, hurda, inşaat demiri, dış ticaret, regresyon

Abstract

The aim of this study is examining Turkish Iron and Steel Sector and relationship between exchange rate changes and foreign trade of Turkish Iron and Steel Sector.

Data from February 2007 to April 2009 is used. By applying regression analysis relationship between exchange rate changes and price of import scrap and export rebar is determined. By the way, no relationship between exchange rate changes and scrap import demand and rebar export demand is found

Key words: Iron and Steel, scrap, reinforcing steel bar, foreign trade, regression

TEŞEKKÜR

Desteğini ve düşünceli katkılarını benimle paylaştıkları için aileme,Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden değerli hocam Doç. Dr Mehmet Şişman'a ve İçdaş Çelik Enerji Tersane ve Ulaşım Sanayi İhracat Departmanı'na en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

1. SEKTÖRÜN TANIMI.....	12
1.1. Demir Çelik Sektöründe Yer Alan Ürünler	12
1.1.1. Hammadde ve Yarı Mamul.....	12
1.1.2. Uzun Hadde Mamulleri	12
1.1.3. Yassı Hadde Mamulleri	12
1.1.4. Demir Çelikten Mamul Eşya	13
1.2. Uzun Çelik Ürünleri.....	13
1.2.1. Blum Haddeleri.....	13
1.2.2. Orta ve Ağır Profiller.....	13
1.2.3. Kalın Kesitli Çubuklar	14
1.2.4. Demiryolu Malzemeleri.....	14
1.2.5. Kütük	14
1.3. Yassı Ürünler	18
2. ÜRETİM YÖNTEMİ VE TEKNOLOJİ.....	19
2.1. Üretim süreci.....	22
3. DÜNYADA DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ	23
3.1. Dünya Ham Çelik Üretimi.....	23
3.2. Dünya Çelik Üretimi Gelişmeleri	26
4. Demir Çelik Ürün Fiyatları ve Belirleyici Faktörler	31
4.1. Fiyatlar ve Belirleyici Faktörler.....	31
5. GLOBAL EKONOMİK GÖRÜNÜM VE TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜ	34
5.1. 1998-2008 Arasında Dünya Ekonomisi Ve Ticaretindeki Gelişmeler	34
5.2. 2008 Yılına Ait Bazı Ekonomik Veriler	43
5.2.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)	43
5.2.2. GSYİH ve Harcamalar Yöntemiyle Sabit Sermaye Yatırımı	43
5.2.3. İnşaat.....	44
5.2.4. Dış Ticaret.....	44
5.2.5. İhracat	45
5.2.6. İthalat	45
5.2.7. İnşaat Sektörünün GSYH İçindeki Payı	46
5.2.8. İnşaat Sektörünün Öteki Sektörlerle Karşılaştırmalı Gelişimi	46
5.3. 2008 Yılında Türk İnşaat Sektörü Genel Görünümü.....	47
5.3.1. Türkiye'de konut ihtiyacının niteliği.....	47
5.4. Genel Değerlendirme ve Geleceğe Yönelik Beklentiler.....	49
6. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ	51
7. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ	52
8. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN ÜRETİM KOMPOZİSYONU	53
9. SEKTÖRÜN GİRDİ YAPISI	56
9.1. Sektörün Üretim Tüketim Yapısı.....	58
10. Yassı Sektörü ve Sektörün Durumu.....	60
10.1. Üretim Yöntemi-Teknoloji	60
10.1.1. Sektörün Sorunları	61
11. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ DIŞ TİCARETİ.....	63
11.1. İthalat	63
12. İHRACAT.....	65

12.1.1.	Demir Çelik Kütük	71
12.1.2.	Demir Çelik Çubuk	71
12.1.3.	Demir Çelik Filmaşın	72
12.1.4.	Yassı Hadde Mamulleri	73
12.1.5.	Demir Çelik Profil	75
12.1.6.	Demir Çelik Boru	75
13.	DÜNYA ÇELİK TİCARETİ	76
14.	DÖVİZ KURLARI	78
14.1.	Döviz Kurunun Tanımı ve Kapsamı	78
14.2.	Döviz Kuruna Etki Eden Faktörler	79
14.2.1.	Ekonomik faktörler	79
15.2.1.1.	Sermaye hareketleri	79
15.2.1.2.	Faiz artışı ve beklentisi	80
15.2.1.3.	Spekülasyon	80
15.2.2.	Siyasal etkiler	81
14.3.	Döviz Kuru Sistemleri Ve Özellikleri	81
14.3.1.	Sabit Kur Sistemi	81
14.3.2.	Esnek/Dalgalı Kur Sistemi	82
14.3.3.	Tamamen Sabit Kur Sistemi	83
14.3.4.	Sabit Kur Sistemini Kullanma Koşulları	86
15.	ESNEKLİK DERECESİNE GÖRE DÖVİZ KURU SİSTEMLERİ	87
15.1.	Serbest Dalgalanma (Free Float)	87
15.2.	Gözetimli Dalgalanma (Managed Float)	88
15.3.	Aralık İçinde Dalgalanma (Floating within a Band)	88
15.4.	Kaygan Aralık (Sliding Band)	88
15.5.	Yönlendirilmiş Sabit Aralık (Crawling Band)	89
15.6.	Yönlendirilmiş Sabit Parite (Crawling Peg)	89
15.7.	Ayarlanabilir Sabit Kur Sistemi (Fixed-but-adjustable exchange rate)	90
15.8.	Para Kurulu (Currency Board)	90
15.9.	Tam Dolarizasyon (Full 'dollarization')	90
16.	TÜRKİYE'DE UYGULANAN DÖVİZ KURU SİSTEMLERİ	91
16.1.	1980 Öncesi	91
16.2.	1980-1988 Dönemi	91
16.3.	1989-1993 Dönemi	94
16.4.	1994 Sonrası	94
16.5.	IMF İstikrar Programları	96
17.	KUR DEĞİŞİMLERİ İLE DEMİR ÇELİK DIŞ TİCARET VERİLERİNİN İNCELENMESİ	97

Tablo ve Şekiller Listesi

Tablo 1 s.17 Ürünler ve kullanım yerleri

Şekil 1 s.22 Üretim süreçleri

Tablo 2 s.24-25-26,Dünya ham çelik üretimi

Tablo 3 s.28-29-30 2007-2008 yılları ham çelik üretimi itibariyle dünyanın ilk 80 şirketi

Tablo 4 s.31 Global ve bölgesel çelik üretimi

Tablo 5 s.32 Rotterdam hurda,Türkiye ve Batı Avrupa inşaat demiri fiyatları

Tablo 6 s.40, 2008-2009 Ocak-Ağustos İtibariyle Dünya Ham Çelik Üretim Rakamları

Tablo 7 s.45 Bazı ülkelerin 2009'a ait ekonomik beklentileri

Tablo 8 s.54 2003-2008 yılları arasında Türkiye'nin ürünlere ve yöntemlere göre ham çelik üretimi

Tablo 9 s.56,2005-2008 yılları arasında firmalara göre ham çelik üretimi

Tablo 10 s.59,2000-2007 yılları arasında Türkiye'nin nihai mamul üretimi

Tablo 11 s.64, Türkiye'nin 2002-2007 dönemi demir çelik ürün ithalatı

Tablo 12 s.65 Türkiye'nin 2001-2007 yılları arasında bölgelere göre hurda ithalatı

Tablo 13 s.67, 2002-2007 yılları arasında Türkiye'nin ürünlere göre demir çelik ihracatı

Tablo 14 s.68, 2002-2007 yılları arasında Türkiye'nin bölgelere göre demir çelik ihracatı

Tablo 15 s.77, 2003-2007 yılları arasında ilk yirmi ihracatçı ülke

Tablo 16 s.102 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki genel ihracat ve fiyat verileri

Tablo 17 s.103, 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile nervürlü inşaat demiri iç ihracat fiyatları arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

Tablo 18 s.104, 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile nervürlü inşaat demiri iç piyasa fiyatları arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

Tablo 19 s.105 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile BDT'den ithal edilen hurda fiyatları arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

Tablo 20 s.106 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile nervürlü inşaat demiri ihracat talebi arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

Tablo 21 s.107 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile hurda ithalat talebi arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

Grafik Listesi

Grafik 1 s.69, 2007 yılında Türkiye'nin bölgelere göre demir çelik ihracatı

Grafik 2 s.72, Türkiye'nin 2003-2008 yılları arasındaki inşaat demiri ihracatı

Grafik 3 s.73, Türkiye'nin 2003-2008 yılları arasındaki filmaşin ihracatı

Grafik 4 s.75, Türkiye'nin 2002-2008 yılları arasındaki demir çelik profil ihracatı

Grafik 5 s.76, Türkiye'nin 2003-2008 yılları arasındaki demir çelik boru ihracatı

Grafik 6 s.98 ,2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki kur değişimleri ile BDT ile AB'den ithal edilen hurda fiyatları

Grafik 7 s.99, 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri ihracat FOB tutarı

Grafik 8 s.100, 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri ihracat ve iç piyasa fiyatları

Grafik 9 s.101, 1970-2005 yılları arasında Türk imalat sanayi ile Amerikan imalat sanayi görelî birim emek maliyetlerinin karşılaştırılması

Kısaltmalar veya simgeler

EAO	Elektrik Ark Ocağı
BOF	Bazik Oksijen Ocağı
EAF	Elektrik Ark Ocağı
OHF	Oksijen Isıtma Ocağı
GSYİH	Gayrisafi yurtiçi hasıla
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
CIS	Bağımsız Devletler Topluluğu
EU	Avrupa Birliği
Mm	Milimetre
mt	metrik ton
IISB	Uluslararası Çelik İstatistikleri Bürosu
IMF	Uluslararası Para Fonu
DÇÜD	Demir Çelik Üreticileri Derneği
FF	Fransız Frankı
DM	Alman Markı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı

Giriş

Ekonomik ve siyasi anlamda sürekli bir değişim ve yeniden yapılanma süreci içinde olan dünyada, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde demir çelik sektörünün özel bir konumu vardır. Demir çeliksiz kalkınma veya sanayileşme söz konusu olamamaktadır. Bir ülkenin dengeli ve istikrarlı sanayi ve ekonomiye sahip olabilmesi demir çelik sanayinin gücü ile orantılı bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma açısından çok önemli olan demir çelik sektörünün üretim ve tüketim büyüklükleri sanayileşmenin temel göstergeleri arasında yer almakta, kişi başına tüketilen çelik, tüketim içindeki yassı çelik oranı ülkelerin gelişmişlik kriterleri olarak kabul edilmektedir.

80'li yılların sonlarına doğru Dünya'da demir çeliğin yerine plastikten ve alüminyumdan yapılan malzemelerin kullanılacağı düşüncesi hakim olmaya başlamıştır. Bu durumun gerçekleşmesi halinde ise demir çelik sektöründe krizli yılların başlayacağı kabul edilmeye başlanmış ve 90'lı yılların ortalarına doğru gelişmeler bu varsayımların yanlış olduğunu göstermiş ve demir çelik sektörünün gelişimi devam etmiştir.

Günümüzde demir çelik sektörünün Dünya çapında köklü bir değişikliğe sahne olduğunu görüyoruz. Pazar daha global ve rekabetçi bir konuma ulaşmaktadır.

2007 yılı sonu 2008 yılı başından itibaren tüm dünyada artan emtia fiyatlarına paralel olarak demir çelik fiyatları da büyük bir artış göstermiş fakat 2008 yılının son çeyreğinde baş gösteren kriz ile fiyatlarda önemli düşüşler gözlenmiştir.

Kur değişimleri demir çelik sektörü dış ticareti üzerinde etkileri olabilmektedir. Kurun etkisiyle hammadde, nihai mamul fiyatlarında ve toplam dış ticaret verilerinde değişiklikler gözlenebilmektedir.

Çalışmanın ilk beş bölümünde demir çelik sektörü tanıtarak dünyada ve Türkiye'de demir çelik sektörünün konumu üzerinde durulmuştur. Yine bu bölümler içerisinde Türk inşaat sektörünün güncel konumuna da değinilerek demir çelik sektörü ile olan bağlantıları ele alınmıştır.

Altıncı ve on dördüncü bölümler arasında Türk demir çelik sektörü dış ticareti ile dünyada gerçekleşen demir çelik ticareti incelenmiştir. Ülkemizin nervürlü inşaat demiri ihracatında ve hurda ithalatında dünya lideri olması Türk demir çelik sektörünün dünyada söz sahibi olmasına yardımcı olmaktadır.

On dört, on beş, on altı ve bölümlerde döviz kuru sistemleri tanıtılarak ülkemizde uygulanan döviz kuru rejimleri üzerinde durulmuştur.Uygulanan döviz kuru sistemleri ile dış ticaret arasındaki ilişkiye değinilmiştir.

Çalışmanın on yedinci bölümünde ise \$/TL kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri fiyatları,tutarı ve talebi, hurda fiyatları ve ithal hurda talebi arasındaki ilişkiler yapılan regresyon analizleri ile saptanmıştır.

1. SEKTÖRÜN TANIMI

Demir-Çelik ana sanayi, demir cevherinin arıtılmasıyla, demir ve çelik üretimini ve bunların şekillendirilmesiyle çubuk, levha, sac, profil, boru ve tel gibi ürünlerin elde edilmesi ve bunların koruyucu maddelerle kaplanması işlemlerini kapsamaktadır. Bu işlemler başlıca iki aşamada gerçekleştirilmektedir.

Birinci aşamada demir cevheri arıtılıp, çelik üretimine elverişli ham demir haline getirilmekte, ikinci aşamada ise ham demir çelik üretiminde kullanılmaktadır. Günümüzde her iki aşamada farklı yöntemler bulunduğu bilinmekle beraber, bu sektördeki teknoloji seçimine ilişkin tercihler, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından önem kazanmakta ve daha çok uzun dönemde ülkenin sadece demir ve çelik sektöründe değil, diğer sektörlerinde de gelişmenin temel belirleyicisi olmaktadır.

Çalışmanın genelinde uzun ürünler grubunda yer alan nervürlü inşaat demiri üzerinde durulacaktır. Nervürlü inşaat demiri üretim,tüketim,dış ticaret değerleri kur faktörü de ele alınarak detaylı bir biçimde incelenecektir.

1.1. Demir Çelik Sektöründe Yer Alan Ürünler

Demir Çelik Sektörü kapsamında yer alan ürünler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır:¹

1.1.1. *Hammadde ve Yarı Mamul*

Pik demir ve kütük demirden oluşmaktadır.

1.1.2. *Uzun Hadde Mamulleri*

Demir çelik çubuk, demir çelik profil, filmaşın, tel ve çividen oluşmaktadır.

1.1.3. *Yassı Hadde Mamulleri*

Sıcak haddelenmiş yassı ürünler, soğuk haddelenmiş yassı ürünler ve kaplanmış yassı ürünlerden oluşmaktadır.

¹ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2000 Ankara)s.6-7

1.1.4. Demir Çelikten Mamul Eşya

Boru, boru bağlantı parçaları, inşaat aksamı, dövme taslak, döküm mamul, demet, tel ve halat, zincir, radyatör, hurdadan oluşmaktadır. Uzun ve yassı çelik ürünleri aşağıda daha detaylı incelenecektir.

1.2. Uzun Çelik Ürünleri

Alt sektörü, demir cevheri veya hurdadan hareketle, sıvı çelik üretilip, bunu çeşitli yöntemlerle dökerek; ingot (külçe), blum ve kütük haline dönüştüren çelikhaneler ile; ingot blum ve kütüğü haddelemek suretiyle blum, kütük, demiryolu malzemesi, ağır, orta ve hafif profil, nervürlü veya düz betonarme çelik çubuklar, tel ve kangal (filmaşın) üretimi yapan haddehaneleri kapsamaktadır.

Kesitin en küçük kenarı 140 mm. olan büyük kesitlerdeki ingot ve 200x200, 260x260, 260x335, 265x340 mm kesitli 6-10 m uzunlukta blumların sıcak haddelenmesi suretiyle üretilen; blum, kütük, ağır ve orta profiller, kalın kesitli çubuklar ile, demiryolu malzemeleri gibi ürünlerdir.²

1.2.1. Blum Haddeleri

Külçelerin (ingot) blum haddehanelerinde sıcak haddelenmesi suretiyle veya çelik üretimi sırasında sürekli döküm yoluyla doğrudan elde edilebilen, kare veya dikdörtgen kesitli çelik malzemelerdir. Bu malzemeler, kütük, ağır profiller, büyük kesitli çubuklar, demiryolu rayı ve çelik çekme boru ürünlerinin aramaddesi görevini de görürler.

1.2.2. Orta ve Ağır Profiller

Yüksekliği 80 mm (dahil) ve üstünde olan I, U, vb. kesitli profiller, uzun kenarı 80 mm (dahil) üstünde olan eşitkenar ve çeşitkenar köşebentler ve yüksekliği 100 mm (dahil) üstünde olan maden direği profilleri ve benzerleridir. Orta ve ağır profil grubunu ise, aşağıdaki şekilde ayırabiliriz. 160 mm (dahil) I, U, H, vb. profiller, 120 mm (dahil) köşebentler ve 110 mm (dahil) maden direkleri orta profilleri,

² DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2000 Ankara)s.6-7

daha büyük ebatlardaki profiller ise, ağır profilleri meydana getirmektedir.

1.2.3. Kalın Kesitli Çubuklar

Çapları 60 mm (dahil) üstünde olan yuvarlak kesitler, genişliği 120 mm (dahil) üstünde olan lamalar, köşe radyusları 50 mm.nin altında ve bir kenarı 60 mm.nin üstünde olan dikdörtgen veya kare kesitli malzemelerdir.

1.2.4. Demiryolu Malzemeleri

Her nevi raylar, traversler cebire ve seletlerdir. Ancak, 35 kg/m üzerindeki ağır profil grubuna giren raylar, demiryolunda kullanılmaktadır. Halen Avrupa standartlarında 52-60 kg/m.nin üzerindeki raylar ana hatlarda kullanılabilmektedir. 35 kg/m altındaki orta profil grubuna giren raylar ise, dekovil hatları ile, madencilikte kullanılmaktadır.

1.2.5. Kütük

Külçe döküm, sürekli döküm veya sıcak haddeleme yolu ile elde edilen, bir kenarı 140 mm.den az olan, yarı mamul malzemelerdir.

1.2.5.1.Kütüğün İşlenmesi ile Elde Edilen Uzun Hadde Ürünleri

Kesitin bir kenarı 140 mm.den az, külçe döküm, sürekli döküm veya sıcak haddeleme yolu ile üretilmiş kütüklerin; sürekli, yarı sürekli veya tandem (açık) haddelerde, sıcak haddelenmesiyle üretilen hafif profilleri, ince kesitli çubukları, filmaşini, vb. ürünleri kapsar. Kütük işleyen haddehanelerde maksimum kütük kesiti olarak, yukarıda verilen 140x 140 mm değeri, gelişen teknoloji ile, 1970'lerden sonra 180x180 mm. bluma kadar çıkmıştır. Böylece, kütük boyutu büyütülerek, kütük işleyen haddehanelerde orta profillerin de üretilmesi mümkün olmuştur.³

1.2.5.2.Hafif Profiller

Yüksekliği 80 mm.nin altında olan; I, U kesitli profiller ile, bir kenarı 80 mm.nin (80 mm hariç) altında olan eşkenar ve çeşitkenar köşebentler, 50 mm.nin altındaki T ve

³ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2000 Ankara)s.8-10

diğer profiller , en fazla 25 mm, en az 1 mm kalınlığındaki lama malzemeler bu grupta kabul edilir

1.2.5.3.İnce Kesitli Çubuklar

En çok 60 mm çapa kadar dairesel kesitli ve genellikle 12 mm uzunluğa kadar olan yuvarlak çubuklar, bir kenarı 60 mm.ye kadar kare kesitli, paralel kenarları arasındaki mesafe en çok 60 mm olan altıgen, sekizgen gibi geometrik yüzeylere sahip çubuklar, bu grupta kabul edilir.

1.2.5.4.Filmaşınlar

En az 5,5-6 mm çapında ve kangal halinde sıcak haddelenmiş veya çekilmiş malzemeler olup, 5,5 mm çapında olanlar, genellikle soğuk çekme suretiyle tel üretiminde kullanılırlar.

Soğuk Haddelenmiş (Biçimlendirilmiş) Uzun Ürünler Bu grupta üretilen ürünler, yukarıda belirtilen genellikle 2. Gruptaki malzemelerin boyutlarını, mekanik özelliklerini veya yüzey durumlarını da değiştirmek amacıyla, soğuk haddeleme veya soğuk çekme ile biçimlendirilmeye uğratılan çubuk veya tel ürünleridir.

1.2.5.5.Soğuk Haddelenmiş veya Soğuk Çekilmiş Çubuklar

40 mm'den daha küçük çaptaki çubukların, haddelerden veya lokmalardan geçirilmesi suretiyle, yüzeylerinin temizlenmesini ve çap toleranslarının düşürülmesini sağlayan yüzeysoğuk biçimlendirmeye uğratılması ile elde edilen ürünlerdir.

1.2.5.6.Soyulmuş Çubuklar

Çapları 20 mm.den büyük olan çubuklarda, özel tezgahlarla talaş kaldırmak suretiyle yüzeylerin temizlenmesi ve çap toleranslarının düşürülmesi ile elde edilen ürünlerdir.

1.2.5.7.Tavlı Teller

Filmaşınların haddelerden ve genellikle lokmalardan geçirilerek, soğuk biçimlendirme yolu ile istenen çapa indirilmesi ve daha sonra, yumuşatma tavı- ısıtma işlemine tabi tutularak, yumuşatılması ile elde edilen ürünlerdir.⁴

1.2.5.8.Sert Teller

Belirli bileşimlerdeki filmaşınların, haddelerden veya genellikle lokmalardan geçirilerek, soğuk biçimlendirme yolu ile istenen çapa indirilmesi ve bu işlem esnasında sertliğinin ve çekme dayanımının artırılması suretiyle, elde edilen ürünlerdir.

1.2.5.9.Patentli Teller

Orta ve yüksek karbonlu filmaşınların, haddeden veya genellikle lokmalardan istenen çapa indirilmesi, daha sonra da patentleme ısıtma işlemini uygulanması ile, elde edilen ürünlerdir.

⁴ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2000 Ankara)s.8-10

Aşağıdaki tabloda ürünlerin kullanım yerleri özetle belirtilmiştir:

Tablo-1 Ürünler ve Kullanım Yerleri

ÜRÜNLER	KULLANIM YERLERİ ⁵
1.Kangal Demir	Tel ve çivi imalatı Hasır imalatı Elektrot ve kaynak teli imalatı Civata ve somun imalatı Yay imalatı için kullanılır.
2.Pik Demir	Döküm amaçlı kullanılır.
3.Kütük	Düz ve nervürlü çubuk demir imalatı Köşebent veya profil imalatı Gemi profili imalatı için kullanılır.
4.Slab	Levha ve rulo imalatında kullanılır.
5.Sıcak Haddelenmiş rulo	Alaşsız karbon çelikleri, soğuk haddeleme çelikleri, soğuk şekillendirmeye uygun sıcak haddelenmiş çelikler, boru çelikleri, gemi ve tank çelikleri, kazan çelikleri, düşük alaşımlı ısıtıl işlem çelikleri, HSLA Çelikleri (imalat ve boru)

⁵http://www.isdemir.com.tr/wps/portal/!ut/p/.cmd/cs/.ce/7_0_A/.s/7_0_12V/_s.7_0_A/7_0_12,03.10.2009

1.3. Yassı Ürünler

Demir-çelik sektöründe, yassı çelik ürünleri dört ana ürün grubu altında ele almak mümkündür. Bu ana gruplar levha, sıcak haddelenmiş ürünler, soğuk haddelenmiş ürünler ve tenekedir.

Yassı çelik ürünleri tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de dayanıklı tüketim malları ve yatırım malları endüstrilerinin ana girdisi durumundadır. Bu nedenle, bir ülkenin yassı çelik ürün tüketim düzeyi, o ülkedeki refahın ve gelişmişliğin en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde, toplam demir çelik üretimi ve tüketimi içerisinde yassı çelik ürün payının gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksek oranlarda bulunması bu görüşü doğrulamaktadır.

Ülkemizde yassı çelik ürünlerinin ana gruplar bazında üretimi sadece Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş. (ERDEMİR) tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu sektörde yer alan ikinci kuruluş ise Borusan Holding A.Ş..ye bağlı BORÇELİK olup, bu tesis 1994.den bu yana üretimdedir.⁶

Yassı çelik ürünlerinin üretiminde, üretimin cinsine ve miktarına bağlı olarak çeşitli haddehaneler kullanılmaktadır.

Demir cevheri ve maden kömüründen başlayarak yüksek fırın + bazik oksijen konvertörü + haddehane.den oluşan sistem entegre, elektrik ark ocağı + sürekli döküm + haddehaneden oluşan sistem ise yarı-entegre olarak tanımlanmaktadır. BORÇELİK ise sadece soğuk haddehane tesislerinden ibaret olup, gerekli yarı ürünleri sıcak rulo olarak kısmen ERDEMİR⁷'den kısmen de yurt dışından temin etmektedir.

Demir çelik sektörünün lokomotif sektör olma özelliği nedeniyle, ülke ekonomisi ve sanayileşmesi üzerindeki etkisi çok büyüktür. Ülkelerin refah düzeyi ve gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden biri de vasıflı çelik tüketimidir. Türkiye.de vasıflı çelik üretim ve tüketim miktarları, ülke nüfusu ve büyüklüğüne göre düşüktür.

⁶ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2000 Ankara)s.8-10

⁷ Ereğli Demir Çelik Fabrikaları A.Ş.

Gelişmiş ülkelerde toplam çelik üretimi içinde vasıflı çelik payı % 12-20 düzeyinde olduğu halde, Türkiye.de bu oran % 3-4 arasında değişmektedir.⁸

Yassı ürünler ağırlıklı olarak çelik boru ve profil üretiminde, dayanıklı ev gereçleri üretiminde, otomotiv sektöründe, gemi inşa sektöründe, makine imalat sektöründe ve yapı sektöründe kullanılmaktadır

2. ÜRETİM YÖNTEMİ VE TEKNOLOJİ

Entegre tesislerde Demir-Çelik üretim süreci, demir cevherinin kırma, eleme, sinterleme işlemleri sonucunda hazırlanması veya parça cevherin doğrudan doğruya yüksek fırına şarjı ile başlamaktadır. Yüksek fırınlarda kok kömürünün yardımı ile, demir oksit haline gelen cevherin oksijeni alınarak indirgenmekte. ve sıvı ham demir elde edilmektedir.

Çelik, sıvı ham demir içinde yüksek oranda bulunan; karbon, silisyum (Si), fosfor (P), kükürt (S), gibi elementler istenilen ölçüde arıtılarak ve gerekli alaşım maddeleri ilave edilerek, üretilmektedir.

Bunun için, farklı çelik üretim metodları vardır. En çok kullanılanları; Siemens Martin ocakları, LD oksijen konvertörleri, elektrik ark ocakları ve çelik üretim metodlarıdır.

Entegre tesislerdeki en önemli üretim aşaması yüksek fırınlardır.

Yüksek fırınlarda; hammadde girdilerinde iyileştirme, yüksek fırın teçhizatında geliştirme, daha yüksek hava sıcaklıklarına erişme, kaliteli refrakter kullanımı, daha gelişmiş soğutma sistemleri, oksijen yakıt enjeksiyon sistemleri tatbiki ve daha iyi süreç kontrol tekniklerinin uygulanması, düşük kok sarfiyatına erişmek için yapılan uygulamalardır.

Ham demirin konverter öncesi kükürt, silis ve fosfordan arındırılması işlemleri son zamanlarda yaygınlaşırken, konverter sonrasında çeliğin potada metalurjik özelliklerini kazanmasına ağırlık verilmiştir.

Elektrik ark ocağına dayalı tesislerde ise; hurda, ark ocaklarında ergitilerek istenilen kimyasal bileşimde çelik elde edilmektedir. Bu üretim yöntemindeki en önemli

⁸ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2000 Ankara)s.6-7

üretim aşaması, elektrik ark ocağıdır. Günümüzde 70-100 ton/döküm kapasiteli, UHP türü, döküm zamanı 60-90 dakika düzeyinde olan, modern elektrik ark ocakları bulunmaktadır.⁹

Elektrik ark ocağı demir çelik üretiminde bir alternatiftir. Temel oksijen metodunun aksine elektrik ark ocağı sıcak metal kullanmaz. "Soğuk" metal ile doldurulur (bu da normal olarak hurda çeliktir).

Hurda çelik elektrik ark ocağına üstten vinçle boşaltılır, ardından ocağın kapağı örtülür. Bu kapak ark ocağına indirilen üç tane elektrot taşır. Elektrotlardan geçen elektrik bir ark oluşturur ve açığa çıkan ısı hurdayı eritir. Bu işlemde kullanılan elektrik miktarı 100.000 kişilik bir şehrin ihtiyacını karşılayacak kadar fazladır.

Eritme prosesinde diğer metal alaşımlar gerekli kimyasal kompozisyonu sağlamak için ilave edilir. Çeliği saf hale getirmek için ayrıca oksijen de üflenir. Kimyasal kompozisyonun kontrolü için örnekler alındıktan sonra ark ocağı yana yatırılıp erimiş çeliğin üzerinde yüzen cüruf dökülür. Hemen sonra ark ocağı diğer yana yatırılıp erimiş çelik bir potaya aktarılır. Buradan ikinci bir işlem başlar ya da "caster"a(kütük üretimi için) nakledilir.

Modern ark ocağı her erimede 150 ton kadar hurda işleyebilir. Bu işlem yaklaşık 90 dakika sürer. Ark ocağı ile çelik üretimi aynı zamanda ekonomiktir. Üretilen her ton çelik 7.4 GJ enerji tüketir, bu da diğer üretim metodunun tüketimi olan 16.2 GJ'e göre hayli düşük kalır (az önce belirtildiği gibi 7.4 GJ ise 100,000 nüfuslu bir şehrin tüketimine eşittir).

1950'lerden bu yana, çelik üretim teknolojisine damgasını vuran gelişmelerin başında; oksijen konverterlerinin entegre tesislerde yoğun olarak kullanılması, sürekli döküm teknolojisinin büyük bir ağırlık kazanması ve UHP (ultra yüksek güç) elektrik ark ocaklarının devreye girmesi ile, mini çelik tesislerinin ağırlık kazanması gelmektedir. Yüksek fırına dayalı üretim süreçleri, zaman içinde varlıklarını büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Ham çelik üretiminde, entegre demir-çelik sektöründen sonra, en büyük üretimin gerçekleştirildiği ark ocaklı ham çelik üretimi gözden geçirildiğinde, ülkemizde ve dünyada, ark ocaklarıyla üretilen ham çelik miktarının, gün geçtikçe

⁹ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2000 Ankara)s.9

arttığı görülmektedir. Bu artıştaki en önemli etkenleri; ark ocaklarında yaratılan ton kapasite başına yatırım tutarının, entegre tesislere göre daha düşük seviyede bulunması, ark ocaklı tesislerde yatırım süresinin kısa olması, ark ocaklı tesislerin ekonomik üretim ölçeğinin düşük olması ve üretimde esneklik sağlaması şeklinde özetlemek mümkündür.

Ark ocaklı çelik üretiminde geleceğe dönük olarak, en önemli teknolojik gelişmelerin, yassı mamul üretimine yönelik olması beklenmektedir. Yassı mamul üretiminin optimize edilmesiyle birlikte, ark ocaklı çelik üretimi toplamının, çelik üretiminin içindeki payı da artmaya devam edecektir.

Çelik üretimindeki teknolojik gelişmeler döküm süresinin kısaltılmasına, refrakter ömrünün arttırılmasına, elde edilen yan ürünlerin değerlendirilmesine ve enerji tüketiminin azaltılmasına yönelik olmuştur.

Elektrik ark ocaklı tesislerle üretim yöntemindeki gelişmelerin başında, kapasite artışına imkân veren büyük tonajlı (70-100 ton) UHP¹⁰ tipi fırınların devreye sokulması gelmektedir. Bu cümleden olarak, sürekli döküm ve haddehanelerle bütünleştirme çalışmaları ağırlık kazanmış, pota metalürjisi uygulamaları genişletilmiş, verimlilik ve çelik kalitelerindeki gelişmeler de önemli boyutlara ulaşmıştır. Elektrik ark ocaklı üretim yöntemlerindeki hızlı gelişme, örneğin; dökümden döküme geçen sürenin 3-4 saatten, 1 saat altına inmesi, elektrik enerjisi sarfiyatının 700 kw saatlerden 500 kw saatin altına düşmesi, elektrot sarfiyatlarının 6-10 kg.lardan 2-4 kg.lara inmiş bulunması, refrakter sarfiyatının, 30-40 kg.lardan 14-16 kg.lara inmesi, ark ocaklı tesislerin, çelik üretimindeki payının süratle artmasına yol açan faktörler olmuştur. Öyle ki, 1980 yılında % 25 olan Dünya demir-çelik üretimindeki ark ocaklı tesislerin payı, 1993.te % 31'e, 1998 yılında ise % 34'e yükselmiştir. Söz konusu artış eğiliminin, önümüzdeki yıllarda da devam etmesi beklenmektedir.¹¹

Ham çelik üretiminden sonraki aşamayı oluşturan haddeçilik sektöründe üretim yöntemi, hadde fırınlarında tavlanan kütük demirin, boyutlarına göre çeşitli sayıda pasoda ezilmesiyle son ürün elde edilmesinden oluşmaktadır. Bu amaçla ülkemizde tam otomatik sürekli haddehaneler olduğu gibi, kütük demirin insan gücü ile pasolara

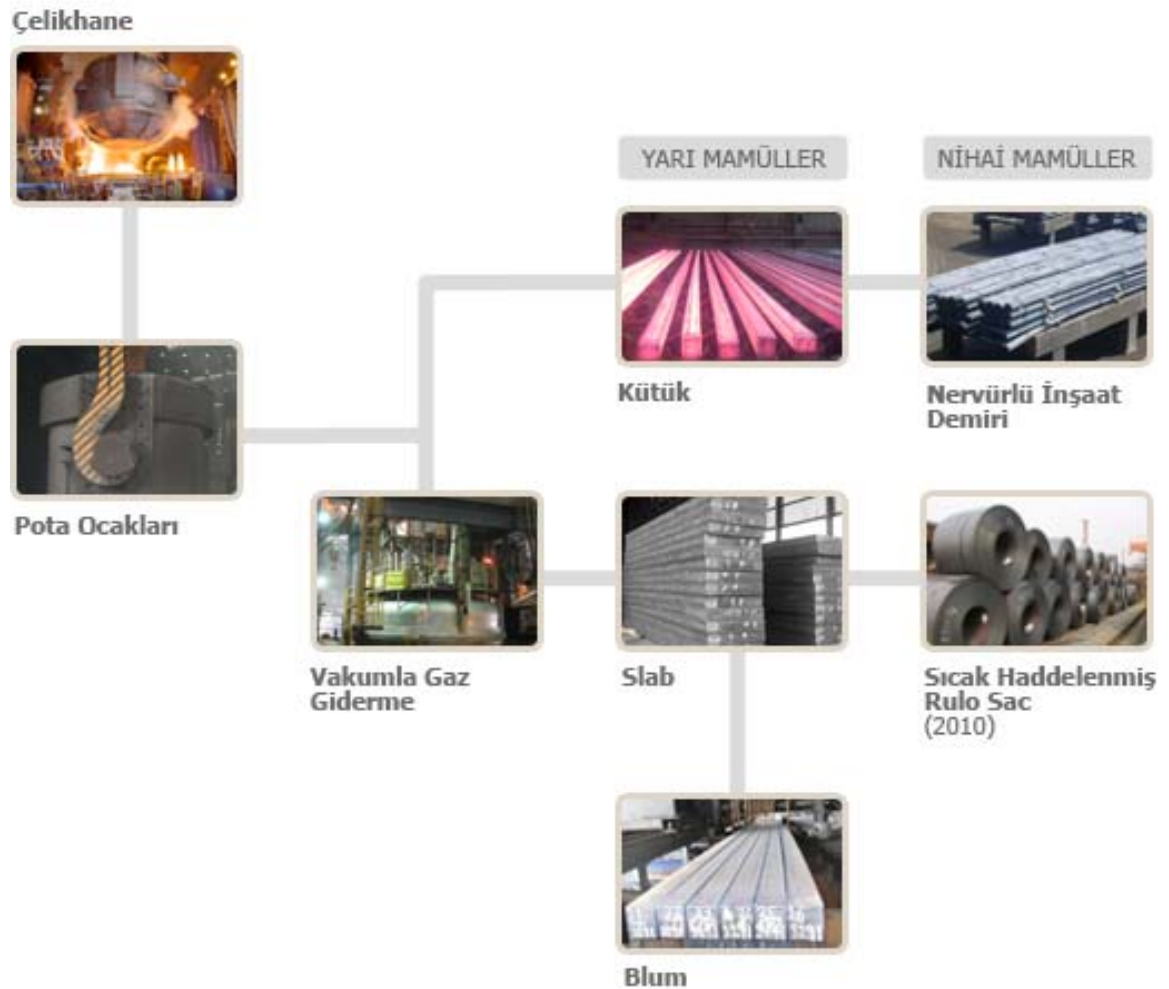
¹⁰ Ultra yüksek güç

¹¹ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2000 Ankara)s.8-10

verildiği küçük haddehaneler de bulunmaktadır. Bu küçük haddehaneler genellikle, hadde bozuğunu hammadde olarak kullanırken, Denizli ve Balıkesir’de birçok haddehane, gemi sacından yararlanmaktadır. Küçük haddehanelerde görülen bu çalışma, bir yandan ürünün dünya standartlarına aykırı kalite ve boyutta olmasına yol açarken, öte yandan son ürün maliyetinin düşük oluşu nedeniyle, pahalıya mal olan kaliteli ürünlerin yurtiçinde Pazar bulmasını zorlaştırmakta ve haksız rekabete yol açmaktadır.

2.1. Üretim süreci

Şekil 1-Üretim süreçleri¹²

¹² http://www.colakoglu.com.tr/uretim_sureci.aspx,03.10.2009

Yukarıdaki şemada üretim süreçleri görülebilir.Çelikhaneden gelen sıvı çelik pota ocaklarına aktarıldıktan sonra vakumla gaz giderme işlemine tabi tutulur.

Daha sonra yarı mamul haline gelen çelik,haddehane süreçlerine tabi tutularak nihai mamul haline gelmektedir.

3. DÜNYADA DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ

3.1. Dünya Ham Çelik Üretimi

2000-2005 yılları arasında global çelik endüstrisi, 282 milyon ton gibi son derece yüksek bir miktarda üretim artışı gerçekleştirmiştir.

2005 yılında global düzeyde gerçekleştirilen 1 milyar 129 milyon tonluk ham çelik üretiminin 738 milyon tonu (% 65.4) entegre tesislerde (BOF), 385 milyon tonu (% 31.7) EAO'lu tesislerde ve 33 milyon tonu (% 2.9) siemens-martin (OHF) yöntemiyle üretilmiştir. OHF'li çelik üretiminin, BOF prosesine göre daha eski bir teknoloji olması nedeniyle, Rusya ve Ukrayna, hızla OHF tesislerini kaldırarak, yerlerine EAO'lu tesisler kurmaya başlamışlardır. Bu sürecin 2010 yılına kadar tamamlanması beklenmekte ve önümüzdeki 4 yıl içerisinde, Rusya ve Ukrayna'da, 30 milyon ton civarında ilave EAO kapasitesinin açılacağı değerlendirilmektedir. Mevcut durum itibariyle, Rusya'nın EAO'lu üretiminin, 2007 yılında, 2005 yılındaki seviyesine kıyasla, iki misli artışla, 20.5 milyon tona ulaşacağı bilinmektedir. Rusya'nın EAO tabanlı üretim artışının, hurda tüketimine de artış yönünde yansıtacağı, ancak, başta Japonya, Kore ve Çin olmak üzere, Uzakdoğu ülkelerinin hurda tüketimindeki artışın, beklentilerin aksine yavaşlama eğilimine gireceği yönündeki değerlendirmeler, Rusya ve Ukrayna'daki gelişmelerin bir şekilde dengelenebileceğini ortaya koymaktadır.¹³

Global çelik endüstrisi, 2005 yılında 1 milyar 129 milyon tonluk ham çelik üretimini gerçekleştirebilmek için, 462 milyon ton hurda tüketmiştir.

Mevcut durum itibariyle, 1 milyar 130 milyon ton seviyesine çıkan dünya çelik üretiminin, 2010 yılında, 1.5 milyar ton seviyesine ulaşacağı, bu büyümenin tamamına yakın bir bölümünün, Asya bölgesinde gerçekleşeceği, önümüzdeki dönemde, Çin'deki büyümenin devam edeceği ve ayrıca Hindistan'da da ciddi bir gelişme kaydedileceği

¹³ Demir Çelik Üreticileri Derneği,demir çelik sektörü, <http://www.dcud.org.tr/dcs.aspx> ,15.05.2009,s.1

tahmin edilmektedir.

Tablo-2 Dünya Ham Çelik Üretimi¹⁴

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	%değişim 07/06
Avusturya	5.202	5.707	5.869	6.189	6.261	6.530	7.031	7.129	7.578	6,3
Belçika	10.931	11.636	10.762	11.343	11.114	11.698	10.420	11.631	10.685	-8,1
Danimarka	729	801	751	392	0	0	0	0	0	
Finlandiya	3.956	4.096	3.938	4.003	4.766	4.832	4.739	5.054	4.431	-12,3
Fransa	20.200	20.954	19.343	20.258	19.758	20.770	19.481	19.852	19.252	-3,0
Almanya	42.062	46.376	44.803	45.015	44.809	46.374	44.524	47.224	48.550	2,8
Yunanistan	951	1.088	1.281	1.835	1.701	1.967	2.266	2.416	2.575	6,6
İrlanda	335	360	150	0	0	0	0	0	0	
İtalya	24.878	26.759	26.545	26.066	27.058	28.604	29.350	31.624	31.990	1,2
Lüksemburg	2.600	2.571	2.725	2.719	2.675	2.684	2.194	2.802	2.858	2,0
Hollanda	6.075	5.666	6.037	6.117	6.571	6.848	6.919	6.372	7.368	15,6
Portekiz	1.044	1.088	728	920	1.000	1.400	1.400	1.400	1.400	0,0
İspanya	14.882	15.874	16.504	16.408	16.286	17.621	17.826	18.391	19.050	3,6
İsveç	5.066	5.227	5.518	5.754	5.707	5.978	5.723	5.466	5.672	3,8
İngiltere	16.298	15.155	13.543	11.667	13.268	13.766	13.239	13.871	14.303	3,1
AB (15)	155.209	163.358	158.497	158.686	160.975	169.071	165.112	173.233	175.712	1,4
Bulgaristan	1.889	2.022	1.972	1.860	2.317	2.106	1.969	2.124	2.050	-3,5
Çek Cum.	5.616	6.216	6.316	6.512	6.783	7.033	6.189	6.862	7.057	2,8
Estonya	1	1	1	1	1	1	0	0	0	
Macaristan	1.813	1.871	1.956	2.053	1.989	1.952	1.958	2.089	2.227	6,6
Litvanya	482	498	515	520	520	520	550	550	550	0,0
Polonya	8.848	10.498	8.809	8.368	9.107	10.593	8.336	10.008	10.670	6,6
Romanya	4.354	4.672	4.935	5.491	5.691	6.042	6.280	6.263	6.340	1,2
Slovakya	3.569	3.733	3.989	4.275	4.588	4.454	4.485	5.093	5.082	-0,2
Slovenya	405	519	462	481	541	566	583	628	638	1,6
Diğer AB (12)	26.977	30.030	28.955	29.561	31.537	33.266	30.350	33.616	34.614	3,0
AB (27)	182.186	193.388	187.453	188.247	192.512	202.337	195.462	206.849	210.326	1,7
Arnavutluk	16	5	80	140	140	143	145	0	100	
Bosna Hersek	60	77	84	74	95	75	289	490	533	8,8
Hırvatistan	74	71	58	34	41	86	73	81	75	-6,9
Makedonya	45	161	260	260	291	309	310	354	356	0,7
Karadağ								161	174	7,9
Norveç	610	679	640	698	703	725	705	684	708	3,5
Sırbistan								1.662	1.478	-11,1
Sırbistan ve Kara.	230	696	595	591	711	1.175	1.292	1.823		
İsviçre	800	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.158	1.252	1.264	1,0
Türkiye	14.313	14.325	14.981	16.467	18.298	20.478	20.965	23.437	25.754	9,9
Diğer Avrupa	16.147	17.014	17.697	19.265	21.281	23.992	24.937	27.999	30.450	8,8
Azerbaycan	0	0	80	125	250	250	330	300	150	-50,0
Beyaz Rusya	1.448	1.502	1.486	1.484	1.591	1.792	2.027	2.324	2.410	3,7
Gürcistan	7	0	0	0	0	0	0	0	0	
Kazakistan	4.099	4.769	4.655	4.814	4.898	5.385	4.451	4.269	4.782	12,0

¹⁴ Demir Çelik Üreticileri Derneği, demir çelik sektörü, <http://www.dcud.org.tr/dcs.aspx> ,15.05.2009,s.1

Tablo-2
Devamı

¹⁵ Moldovya	796	908	967	514	850	1.012	1.016	675	965	43,0
Rusya	51.510	59.136	58.970	59.777	61.450	65.583	66.146	70.830	72.220	2,0
Ukrayna	27.453	31.767	33.108	34.050	36.932	38.738	38.641	40.892	42.830	4,7
Özbekistan	344	407	433	450	499	602	595	641	649	1,2
BDT	85.657	98.489	99.699	101.214	106.470	113.362	113.206	119.931	124.006	3,4
Kanada	16.235	16.595	15.276	16.002	15.929	16.305	15.327	15.493	16.380	5,7
Küba	303	336	270	268	210	192	245	257	268	4,5
Dominik Cum.	43	39	0	0	0	0	0	0	0	
El Salvador	34	41	39	49	57	59	48	72	73	1,7
Guatemala	0	167	202	216	226	232	207	292	349	19,5
Meksika	15.274	15.631	13.300	14.010	15.159	16.737	16.195	16.313	17.170	5,3
Trinidad ve Tob.	729	741	668	817	903	815	712	673	682	1,4
ABD	97.427	101.803	90.104	91.587	93.677	99.681	94.897	98.557	97.212	-1,4
Kuzey Amerika	130.044	135.353	119.858	122.949	126.161	134.021	127.631	131.655	132.134	0,4
Arjantin	3.799	4.474	4.107	4.356	5.044	5.133	5.380	5.533	5.387	-2,6
Brezilya	24.996	27.865	26.717	29.604	31.147	32.909	31.610	30.901	33.784	9,3
Şili	1.291	1.352	1.247	1.279	1.377	1.579	1.537	1.627	1.666	2,4
Kolombiya	534	660	638	664	668	730	842	1.220	1.260	3,3
Ekvator	53	58	60	69	80	72	84	85	87	1,9
Paraguay	56	77	71	80	91	107	101	115	95	-17,8
Peru	559	751	690	611	669	726	790	896	881	-1,7
Uruguay	45	38	31	34	40	58	64	57	71	25,2
Venezuela	3.261	3.835	3.813	4.164	3.930	4.561	4.910	4.864	5.020	3,2
Güney Amerika	34.594	39.110	37.372	40.861	43.047	45.875	45.316	45.298	48.251	6,52
Cezayir	758	842	947	1.091	1.051	1.014	1.007	1.158	1.310	13,1
Mısır	2.627	2.838	3.799	4.316	4.398	4.810	5.603	6.045	6.224	3,0
Gana	25	25	25	25	25	25	25	25	25	0,0
Kenya	20	20	20	20	20	20	20	20	20	0,0
Libya	966	1.055	846	886	1.007	1.026	1.255	1.151	1.250	8,6
Moritanya	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0,0
Morakko	5	5	5	5	5	5	205	314	512	62,9
Nijerya	0	0	0	0	0	40	100	100	100	0,0
Güney Afrika	7.857	8.481	8.821	9.095	9.481	9.500	9.494	9.718	9.100	-6,4
Tunus	231	229	239	200	86	66	115	160	160	0,0
Uganda	30	30	30	30	30	30	30	30	30	0,0
Zaire	30	30	30	30	30	30	30	30	30	0,0
Zimbabwe	255	258	149	105	152	135	107	24	30	25,0
Afrika	12.809	13.818	14.916	15.807	16.289	16.706	17.995	18.780	18.796	0,1
İran	6.070	6.600	6.916	7.321	7.869	8.682	9.404	9.789	10.051	2,7
İsrail	280	280	280	280	280	280	300	300	300	0,0
Ürdün	30	30	30	134	135	140	150	150	150	0,0
Katar	629	729	891	1.027	1.055	1.089	1.057	1.003	1.110	10,7
Suudi Arabistan	2.610	2.981	3.413	3.570	3.944	3.902	4.186	3.974	4.640	16,8
Suriye	70	70	70	70	70	70	70	70	70	0,0

¹⁵ Demir Çelik Üreticileri Derneği, demir çelik sektörü, <http://www.dcud.org.tr/hgor.aspx?FD=15>

Tablo-2
Devamı

BAE	90	90	90	90	90	90	90	90	90	0,0
Orta Doğu	9.779	10.780	11.690	12.492	13.443	14.253	15.257	15.376	16.411	6,7
Çin	123.954	127.236	150.906	182.249	222.413	280.486	355.790	422.660	489.000	15,7
Hindistan	24.296	26.924	27.291	28.814	31.779	32.626	45.780	49.450	53.080	7,3
Endonezya	2.891	2.848	2.781	2.462	2.042	3.682	3.675	3.759	3.940	4,8
Japonya	94.192	106.444	102.866	107.745	110.511	112.718	112.471	116.226	120.199	3,4
Kuzey Kore	300	300	300	300	300	300	300	300	300	0,0
Güney Kore	41.042	43.107	43.852	45.390	46.310	47.521	47.820	48.455	51.367	6,0
Malezya	2.770	3.650	4.100	4.722	3.960	5.698	5.296	5.834	6.120	4,9
Mongolya	0	35	35	35	35	35	35	35	35	0,0
Miamar	25	25	25	25	25	25	25	25	25	0,0
Pakistan	900	950	953	970	1.000	1.145	825	1.040	1.090	4,8
Filipinler	530	426	500	550	500	400	470	558	590	5,7
Singapur	590	603	456	460	561	610	572	607	640	5,5
Sri Lanka	30	30	30	30	30	30	30	30	30	0,0
Tayvan	15.438	16.896	17.261	18.230	18.832	19.599	18.942	20.000	20.450	2,3
Tayland	1.532	2.100	2.127	2.538	3.551	4.533	5.161	5.210	5.470	5,0
Vietnam	308	306	319	409	544	689	890	1.400	2.000	42,9
Asya	308.799	331.880	353.801	394.928	442.394	510.095	598.083	675.589	754.337	11,7
Avustralya	8.172	7.129	7.033	7.527	7.544	7.414	7.757	7.881	7.901	0,3
Yeni Zelanda	775	702	826	765	853	885	889	810	845	4,2
Okyanusya	8.946	7.832	7.859	8.292	8.397	8.300	8.646	8.691	8.745	0,6
Dünya	788.961	847.662	850.346	904.054	969.993	1.068.941	1.146.533	1.250.170	1.343.457	7,5

Demir Çelik Üreticileri Derneği, demir çelik sektörü, [http: ://www.dcud.org.tr/hgor.aspx?FD=15](http://www.dcud.org.tr/hgor.aspx?FD=15)

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere Çin'in son yıllarda yaptığı yatırımların etkisi ile Asya bölgesi dünya ham çelik üretiminde ilk sırayı almaktadır. Çin'i AB 27 ve Kuzey Amerika izlemektedir.

Asya'da gerçekleşen %11,7'lik artışın kaynağı şüphesiz Çin'in üretim artışlarıdır. Güney Amerika ve Ortadoğu'daki üretim artışları da sırasıyla %6,52 ve %6,7 artış rakamlarıyla dikkat çekicidir.

3.2. Dünya Çelik Üretimi Gelişmeleri

Çelik endüstrisinin gelişimi, globalleşmenin klasik belirtilerini taşımaktadır. Yıllardır üretim ve fiyatlar açısından son derece dalgalı bir seyir izleyen çelik sektöründe bugün çelik üreticileri yatay ve dikey birleşmeler yolu ile konsolidasyon girişimlerinde bulunmaktadırlar. Konsolidasyon girişimlerinin nedenleri; üretim ve satışlar açısından avantajlı olması, global müşterilere ulaşabilmek arzusu, hammadde

maliyetlerinin elik etimi içerisindeki artan önemi ve bu nedenle hammaddeyi daha ucuza temin etme isteği, idari ve AR-GE harcamalarının azalması, en önemlisi ise fiyat istikrarının sağlanmasıdır.

Bu arada, global elik sektöründeki konsolidasyon çalışmaları da hızla devam etmektedir. 2004 yılı Kasım ayında, LNM, ISPAT ve ISG¹⁶ gruplarının Mittal Steel şemsiyesi altında birleşmelerinin ardından, 2005 yılında 63 milyon ton üretimle dünyanın en büyük elik üreticisi konumuna gelen Mittal Steel, dünyanın en büyük ikinci elik üreticisi konumundaki Arcelor hisselerinin de satın alınması ile, 2006 yılını, 110 milyon ton üretim ile, ikinci sıradaki Nippon Steel'den yaklaşık 4 misli daha yüksek üretim yapar konumda kapatma durumuna gelmiş bulunmaktadır. Söz konusu birleşmenin, global elik endüstrisindeki satın alma ve birleşme faaliyetlerine ve konsolidasyon çalışmalarına hız kazandıracağı değerlendirilmektedir. Çin'in, 2006 yılı içerisinde açıkladığı elik Sektöründe Gelişme Planı'nda, birleşmeler teşvik edilmekte ve önümüzdeki yıllarda Çin elik endüstrisinin parçalı yapısının ve kapasite fazlalığının konsolidasyonla çözüme kavuşturulması planlanmaktadır. Bu paralelde, toplam 21 milyon ton civarında üretime sahip Çin'de yerleşik Jinan Steel ile Laiwu Steel'in birleşme kararı almaları, Çin'de konsolidasyonun başladığını ve önümüzdeki yıllarda daha da hız kazanacağını göstermektedir.

1995 yılında % 20,4 olan dünyanın en büyük 10 elik üreticisinin, toplam dünya elik üretimindeki payı, son 10 yıl içerisinde düzenli bir şekilde artış göstererek, 2005 yılında % 26,4 seviyesine ulaşmış bulunmaktadır.¹⁷

Söz konusu birleşme ve bu birleşmelerin tetikleyeceği diğer birleşmeler ile, 2010 yılına kadar ilk 10 elik reticisinin Dünya elik üretimindeki payını % 30'un üzerine çıkaracağı ve bu durumun elik sektöründe istikrarın tesisine önemli ölçüde katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

Konsolidasyonun, en azından orta vadede, yarattığı sinerji ile, üretimde etkinliğin sağlanmasına ve arz talep dengelerindeki hızlı değişmeden kaynaklanan dalgalanmaların asgariye indirilmesine, bu yönüyle, nisbeten kk ve orta büyüklükte sayılabilecek kuruluşların nefes almasına imkân sağlayacağı tahmin edilmektedir.

Buna karşılık, başta Mittal Steel ve Arcelor olmak üzere, son yıllarda

¹⁶ LNM,ISPAT ve ISG önemli demir elik şirketleridir

¹⁷Demir elik reticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcu.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

konsolidasyon istikametinde adım atmakta olan kuruluşların, aynı zamanda dikey birleşmeler yolu ile, girdi piyasalarında da hakimiyet kurma yönündeki girişimlerinin, benzeri türden bütünleşmeye gidemeyen kuruluşlar karşısında avantajlı konuma geçmelerine imkân sağlayarak, haksız rekabete yol açmasından endişe duyulmaktadır.

Tüm bu gelişmelerin, Türk demir çelik sektörünü de, yatay ve dikey birleşmeler yönünde etkilemesi kaçınılmaz görünmektedir.

Sektördeki birleşmeler sonucunda, önümüzdeki dönemde, küçük ve verimsiz çalışan üreticilerin, düşük maliyetlerle üretim gerçekleştirerek, pazara ulaşma konusunda çok daha büyük imkânlarla sahip olan büyük ölçekli çelik üreticileri karşısında zorlanacakları, hatta rekabet edemeyerek kapanacakları tahmin edilmektedir. Sektördeki, uluslararası seviyede gözlenen keskin rekabet şartları, üretici kuruluşların üretim teknolojilerini sürekli bir şekilde güncel tutmalarını ve üretim maliyetlerini düşürecek yeni arayışlar içerisine girmelerini zorunlu hale getirmektedir.

Günümüzde işletmelerin rekabet güçlerini korumaları, bir çok unsuru bünyelerinde bulundurmalarına bağlıdır. Aşağıdaki tabloda 2007 ve 2008 yıllarında ham çelik üretim rakamlarına göre dünyanın ilk 80 şirketi yer almaktadır.

Tablo-3, 2007-2008 yılları ham çelik üretimi itibariyle dünyanın ilk 80 şirketi¹⁸

2008		2007			2008		2007		
Rank	Mmt	Rank	mmt	Company	Rank	mmt	Rank	mmt	Company
1	101.6	1	116.4	ArcelorMittal	41	6.9	41	7.3	Salzgitter
2	37.5	2	35.7	Nippon Steel	42	6.9	43	6.9	voestalpine
3	35.4	6	28.6	Baosteel Group	43	6.8	45	6.6	Panzhihua Steel
4	33.3	4	31.1	Hebei Steel Group	44	6.5	38	7.8	Jianlong Group
5	32.4	3	34.0	JFE	45	6.5	44	6.8	BlueScope
6	31.7	5	31.1	POSCO	46	6.4	46	6.4	Metallinvest
7	27.7	11	20.2	WuhanSteel Group	47	6.4	47	6.4	Beitei Steel
8	24.4	7	26.5	Tata Steel	48	6.1	58	5.2	Guofeng Steel
9	23.3	9	22.9	Jiangsu Shagang	49	6.1	50	6.1	SSAB

¹⁸ World Steel Assosiation, crude steel production
<http://www.worldsteel.org/?action=storypages&id=330>, 30.07.2009

Tablo-3 Devami ¹⁹									
10	23.2	10	21.5	U.S. Steel	50	6.0	56	5.4	Erdemir
11	21.8	8	23.8	ShandongSteel Group	51	5.9	53	5.9	AK Steel
12	20.4	12	20.0	Nucor	52	5.9	51	6.1	Mechel
13	20.4	13	18.6	Gerdau	53	5.7	52	6.0	Nanjing Steel
14	19.2	15	17.3	Severstal	54	5.6	42	7.0	Ilyich
15	17.7	17	16.2	Evrast	55	5.4	59	5.0	Tonghua Steel
16	16.9	14	17.9	Riva	56	5.3	54	5.6	Xinyu Steel
17	16.0	18	16.2	Anshan Steel	57	5.2	55	5.5	HKM
18	15.9	16	17.0	ThyssenKrupp	58	5.1	63	4.5	Sanming Steel
19	15.0	19	14.2	Maanshan Steel	59	5.0	57	5.3	CSN
20	14.1	21	13.8	Sumitomo Metal	60	4.7	61	4.6	HADEED
21	13.7	20	13.9	SAIL	61	4.5	66	4.4	Tianjin Tiantie Group
22	12.2	24	12.9	Shougang Group	62	4.4	71	4.0	Hebei Jinxi Group
23	12.0	22	13.3	Magnitogorsk	63	4.3	60	5.0	Steel Dynamics
24	11.3	30	9.7	Novolipetsk	64	4.3	68	4.1	Pingxiang Steel
25	11.3	26	11.1	Hunan Valin Group	65	4.3	64	4.5	Ezz Group
26	11.0	27	10.9	China Steel Corporation	66	4.0	70	4.1	Nisshin
27	10.4	23	13.1	Techint	67	4.0	69	4.1	Tianjin Steel
28	10.0	28	10.1	IMIDRO	68	3.9	62	4.6	Zaporizhstahl
29	9.9	25	11.6	Industrial Union of Donbass	69	3.8	81	3.0	JSW Steel
30	9.9	29	10.0	Hyundai Steel	70	3.7	72	4.0	Lion Group
31	9.8	34	8.8	Baotou Steel	71	3.7	74	3.5	AHMSA

¹⁹ World Steel Assosiation, crude steel production
<http://www.worldsteel.org/?action=storypages&id=330>, 30.07.2009

Tablo-3 Devamı									
32	9.2	31	9.3	Taiyuan Steel	72	3.7	83	3.0	ICDAS
33	9.0	33	9.0	Anyang Steel	73	3.6	67	4.3	SIDOR ⁶
34	8.2	32	9.1	Metinvest	74	3.6	76	3.5	Hangzhou Steel
35	8.2	36	8.1	Celsa	75	3.5	91	2.7	Hebei Jingye Steel
36	8.1	37	8.1	Kobe Steel	76	3.5	75	3.5	Chongqing Steel
37	8.0	35	8.7	Usiminas	77	3.4	93	2.7	Commercial Metals
38	7.5	49	6.2	Rizhao Steel	78	3.4	73	3.6	Essar Steel
39	7.4	39	7.6	Benxi Steel	79	3.4	77	3.5	Tokyo Steel
40	7.0	40	7.4	Jiuquan Steel	80	3.1	79	3.2	Vizag Steel

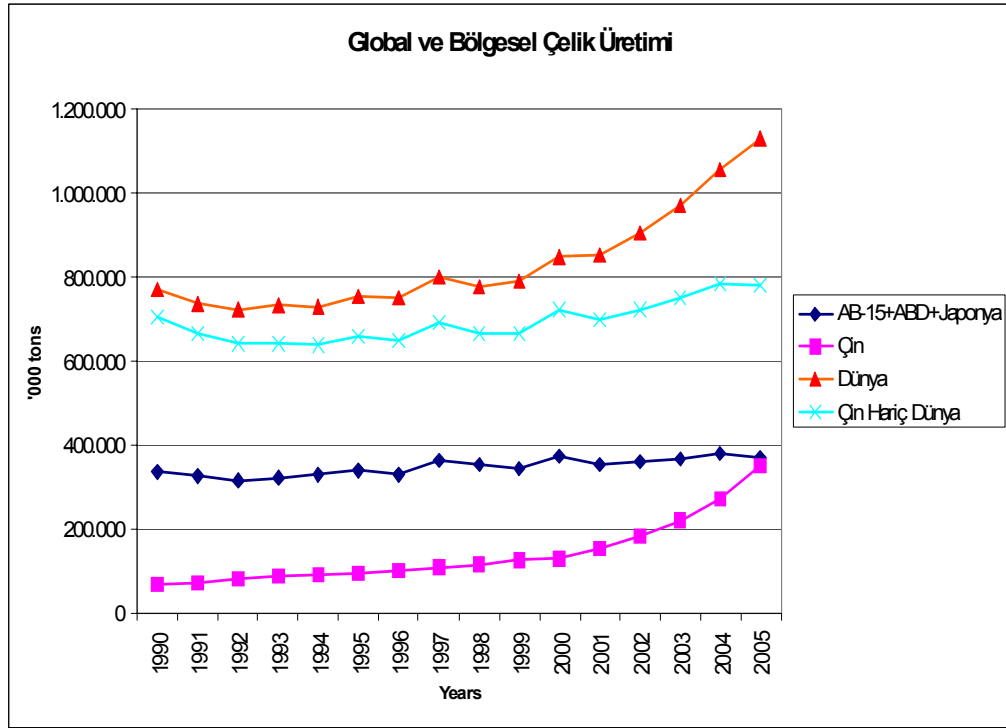
World Steel Assosiation,crude steel production

<http://www.worldsteel.org/?action=storypages&id=330>,30.07.2009

Tablodan da görüldüğü üzere konsolidasyon sürecinden sonra Arcelor Mittal ilk sıradaki yerini korumaktadır.2008 yılında Arcelor Mittal Group 101,6 milyon ton ham çelik üretimi gerçekleştirmiştir.Arcelor Mittal’ın ardından Japon ve Çinli şirketler ilk beş sırada yer almaktadır.

Amerikalı şirketleri US Steel ve Nucor sırasıyla 10 ve 12.basamakta yer almaktadır.

Tablo-4 Global ve Bölgesel Çelik Üretimi

²⁰ Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

Yukarıdaki tabloda Çin'in demir çelik sektöründe gerçekleştirdiği önemli büyüme göze çarpmaktadır.AB ve ABD üretimleri nispeten dengeli giderken Çin'in ivmesiyle dünya ham çelik üretiminin de önemli bir gelişim kaydettiği gözlenmektedir.

Fiyat, kalite, maliyet, bilgi ve tecrübe, nitelikli işgücü, hammaddeye yakınlık, teknolojiyi tkip etme, müşteri odaklı üretim, pazarlara yakınlık, ürün çeşitliliği, farklı ürünler üretebilme ve yaratabilme, üretilen bir ürünün rekabet gücü üzerinde önemli bir etkiye sahip bulunmaktadır.

4. Demir Çelik Ürün Fiyatları ve Belirleyici Faktörler

4.1. Fiyatlar ve Belirleyici Faktörler

Arz-talep şartları ve Girdi-navlun fiyatları, nihai ürün fiyatlarının oluşmasında belirleyici rol oynamaktadır.

*Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

İnşaat demiri üretimi gerçekleştiren entegre tesislerde temel hammadde demir cevheri, elektrik ark ocaklı kuruluşlarda ise hurdadır.

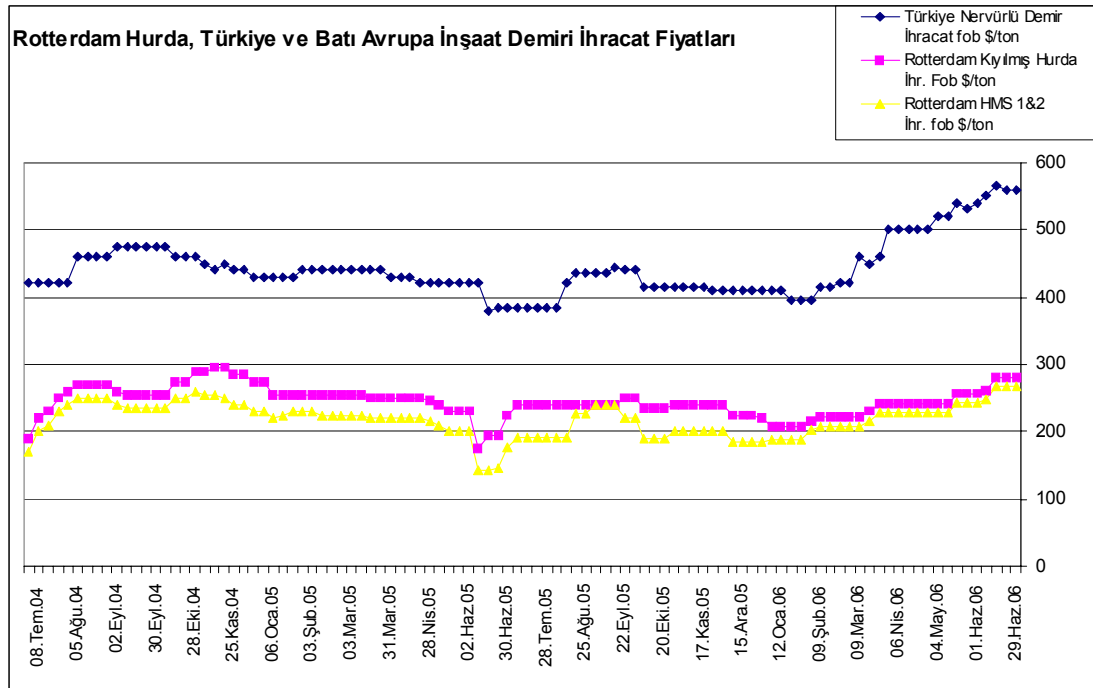
Dünya ölçeğinde yıllık kontratlarla fiyatları belirlenen ve 3 büyük cevher üreticisinin fiyatları belirlemede etkili olduğu cevher fiyatlarında, 2005 yılında % 71.5 oranında artış yaşanmıştır. Cevher üreticilerinin, 2006 yılı kontrat görüşmelerinde de % 19 oranında fiyat artışı yapılması konusunda mutabakat sağlanmıştır.²¹

Ark ocaklı kuruluşların kullandığı hurda fiyatları ise, cevherden farklı bir şekilde, uluslararası piyasadaki arz-talep dengesine göre, günlük olarak belirlenmektedir.

Son yıllardaki hurda ve inşaat demiri fiyat hareketleri incelendiğinde inşaat demiri fiyat artışlarının hurda fiyatlarındaki artışa paralel olarak arttığı söylenebilir.

Çin'in giderek artan üretimi hammadde ve nihai ürün fiyatlarında olumsuz etkiler yapmaktadır. Hammadde fiyatları artan talebe bağlı olarak yükselirken oluşan arz fazlası nihai ürün fiyatlarını düşürmektedir.

Tablo-5 Rotterdam hurda,Türkiye ve Batı Avrupa inşaat demiri fiyatları²²

²¹ Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

²² Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

Çin'in giderek artan üretimi hammadde ve nihai ürün fiyatlarında olumsuz etkiler yapmaktadır. Hammadde fiyatları artan talebe bağlı olarak yükselirken oluşan arz fazlası nihai ürün fiyatlarını düşürmektedir.

Çin'in ayrıca görelî birim emek maliyetlerini göz önüne aldığımızda diğer ülkelere göre avantajlı olduğunu söyleyebiliriz. Görelî birim emek maliyetleri bildiğimiz gibi (görelî emek maliyetleri/görelî emek üretkenliği) x görelî döviz kuru şeklinde formülize edilmektedir. Görelî emek maliyetleri düşük olan Çin'de bir de yuan/\$ paritesinin de düşük olması Çin'li üreticilerin görelî birim emek maliyetlerini düşürerek onlara rekabet avantajı sağlamaktadır.²⁴

İmalattan inşaata sayısız sektörün olmazsa olmazı demir-çelik ürünlerinin 2007 yılı son çeyreğinde başlayan ve 2008 yılının ilk yarısında devam eden fiyat artışlarına Türkiye açısından bir de anılan dönemde ülkede oluşan siyasi belirsizlik eklenince birçok sektör zor duruma düşmüştür. Anılan dönemde, ana hammadde olan demiri almakta güçlük çeken fabrikalar ya üretimi durdurmaya ya da eleman çıkararak küçülmeye başlamışlardır. Fiyattaki yükselişler ve oluşan belirsizlik ortamı nedeniyle, demir ve çelik alımlarındaki uzun vadeler ortadan kalkmıştır.

Demir fiyatlarının artması inşaat sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Örneğin; 2007 yılı Ağustos ayında Türkiye ve dünya piyasalarında 550-600 \$ civarında seyreden nervürlü demirin ton fiyatı 2008 yılı Haziran ayında Türkiye'de ve Orta Doğu'da 1400 \$'ı aşmış, AB iç piyasasında 900 \$, Çin'de 1150 \$ seviyelerine çıkmıştır. Eylül 2008 itibarıyla fiyatlara bakıldığında ise; söz konusu ürünün Türkiye'de 700-740 \$'a gerilemekle birlikte fiyatının 2007 yılı Ağustos ayına göre yine yüksek olduğu görülmektedir. Dünya genelinde sektördeki fiyat artışlarının önemli sebeplerinden birisi olarak, hammadde üreticilerinin kartelleşmesi gösterilmektedir.

Fiyat artışlarından büyük miktarlarda alım yapabilen alıcılar daha az oranda etkilenmiş, Türkiye gibi sektörün nispeten küçük alıcıları ise çok büyük oranda etkilenmiştir. Bilindiği gibi, demir cevherinin fiyatı her yıl büyük madenciler ile demir-çelik firmaları arasındaki pazarlıklarla tespit edilmekte, bu fiyat bir yıl boyunca her iki taraf için de sabit ve bağlayıcı olmaktadır. 2008 yılının rehber fiyatı dünyanın en büyük

²⁴ Asya'da Gündem, Bahçeşehir Üniversitesi Asya Pasifik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, 12 Haziran 2007, s.3-4

demir cevheri üreticisi olan Brezilyalı Vale ile Thysses-Krupp ve Nippon Steel gibi devler arasında tespit edilmiş, artış genelde %70 seviyelerinde belirlenmiştir. 2008 yılına ilişkin yapılan tahminlere göre bu zam Nippon Steel'in maliyetlerini %23 oranında artıracak, son artışla birlikte 5 yılda cevher fiyatları ise dört misli yükselecektir. Yüksek fiyatlar en çok demir cevheri rezervlerinin büyük bir bölümünü işleten Vale, Rio Tinto ve BHP Billinton (son ikisi İngiliz-Avustralya şirkettir) gibi şirketlerin işine yaramaktadır. Bu, şirketlerin pazarlık gücünün ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir.

5. GLOBAL EKONOMİK GÖRÜNÜM VE TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜ

Türk Demir Çelik Sektörünü incelemeden önce son dönemde Türkiye ve dünyadaki ekonomik gelişmeleri incelemek ve özellikle Türk inşaat sektörünü kısaca tanımak faydalı olacaktır.

5.1. 1998-2008 Arasında Dünya Ekonomisi Ve Ticaretindeki Gelişmeler

Son yirmi yılda dünya ekonomisi (üretimi) yıllık ortalama yüzde 2,7 oranında büyümüştür. Üretim bu dönemin ilk on yılı olan 1980-89 döneminde yılda ortalama yüzde 3,2 oranında artarken, 1990-2000 arasındaki dönemde ise yıllık ortalama yüzde 2,3 oranında büyümüştür. Dünya ticareti ise 1980'den 1990'a reel olarak yılda ortalama yüzde 4,1 oranında artarken, 90'lı yıllarda ticarete ortalama miktar artışı yüzde 6,9 düzeyine ulaşmıştır. 90'lı yıllar boyunca dünya ticaretinin reel büyümesi, global ekonomik büyümenin üzerinde gerçekleşmiştir.

1990'lı yıllar, bir önceki on yıllık dönem ile karşılaştırıldığında, enformasyon teknolojilerinde yaşanan büyük gelişmelerin ekonomi ve ticaret üzerindeki pozitif etkilerinin doğrudan görüldüğü, ticarî engellerin kaldırılması yolunda önemli mesafelerin de alınmasıyla birlikte, dünya ticaretinde büyük artışların yaşandığı bir dönem olmuştur.

1990'lı yılların ilk yarısı hem dünya ekonomisini hem de siyasetini etkileyen gelişmelerin olduğu bir dönem olmuştur. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (Apec), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (Nafta), Güney Ortak Pazarı (Mercosur), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (Kei) bu dönemde kurulmuş, yeni çevre politikaları geliştirilmiş, merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ve dağılan SSCB ülkeleri,

merkezî planlı ekonomik sistemden piyasa ekonomisine geçmeye başlamışlardır. Dönemin ilk yarısında dünyada, özellikle gelişmiş ülke ekonomilerinde 1994'e kadar süren bir durgunluk dönemi yaşanmış ve büyüme oranı yıllık ortalama yüzde 1,4 olarak gerçekleşmiştir.

Uruguay Round müzakerelerinin tamamlanması ile Gatt'ın Yerine, dünya ticaretini serbestleştirmeyi amaçlayan ve bu kez yaptırım gücü olan Dünya Ticaret Örgütü (Dtö) 1994 Yılında Kurulmuştur. Yine bu dönemde başlıca sanayileşmiş ülkelerde mali disiplini öngören programlar uygulamaya konulmuş, Avrupa'da Faiz oranları düşürülmüş, Japonya'da ekonomiyi canlandırmak üzere tüketimi artırıcı programlar hazırlanmış, geçiş ekonomilerine ve az gelişmiş ülkelere daha fazla kaynak aktarılmış, Asya ve Latin Amerika'daki bazı ülkelerde uygulanan istikrar programlarıyla büyümeye süreklilik kazandırılmıştır. Ticareti serbestleştirme çabaları sonucu dünya ithalatının yarısını gerçekleştiren ABD, AB ve Japonya'nın uyguladığı gümrük vergilerinin oranı 1994-99 yılları arasında 1/3 oranında düşmüştür. Tüm bu gelişmeler dünya ticaretinin, üretimin üzerinde artmasına yol açmış ve 1993'den sonra 2000 yılına dek dünya üretimi yüzde 21 oranında²⁵ artarken (yıllık ortalama yüzde 2,8), dünya ticareti yüzde 73 oranında artmıştır (yıllık ortalama yüzde 8,2).

1999 yılının ikinci yarısında ve 2000 yılında ticaret artışının hızlanması, 1990'lı yılların sonuna doğru yaşanan en çarpıcı gelişmelerden biri olmuştur. Bu gelişmede Asya krizi sonrasında gelişmiş ülke ekonomilerinde görülen hızlı talep artışları ile birlikte 1999 yılında dünya genelindeki talep artışına yüzde 25 oranında katkı sağlayan Asya ülkelerinin ekonomik faaliyetlerinde görülen artışın önemli rolü olmuştur. Bunun yanı sıra, 1997-98 döneminde Asya'da ve Rusya'da patlak veren krizlerden etkilenen gelişmekte olan ülke ekonomilerin kriz sonrası ekonomik toparlanma sürecini umulandan çok daha hızlı tamamlayarak, 2000 yılında yaklaşık yüzde 5,3'lük büyüme performansına ulaşmış bu da 90'ların sonunda yaşanan hızlı ticaret artışının ardındaki önemli bir diğer gelişme olmuştur.

Dünya mal ticareti, ihracat değeri olarak, 1980 yılında yaklaşık 2 Trilyon dolardan, ortalama yıllık yüzde 5,2 oranındaki büyüme ile 2000 yılında 6,2 trilyon

²⁵ <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayRK&yayinID=1313&icerikID=1426&dil=TR>

dolara yükselmiştir. Dünya ticareti reel olarak sadece 1982 yılında küçülmüş diğer tüm dönemlerde büyümüştür.

1980-83 yılları arasında dünya ticareti nominal olarak daralmıştır. Dünya ticaretinin en hızlı arttığı dönemler ise 1983-90 ile 1994-97 yılları arasındaki dönem olmuştur

1990'lı yıllar, global ekonomik büyümede, üretimde ve dünya ihracatında dalgalanmaların görüldüğü bir dönem olarak da ortaya çıkmaktadır. Global ekonomik büyümedeki dalgalanmalar daha az olmakla birlikte, özellikle ticarete görülen dalgalanmalar çok daha büyük ölçekli olmuştur. Peş peşe ortaya çıkan krizlerin, global ekonomik büyümeden daha çok, dünya ticaretinde büyük çaplı dalgalanmalara yol açtığı görülmüştür.

1993 yılında Ecu'nun dolar karşısında değer kaybetmesi ve petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle dünya ticareti miktar olarak arttığı halde değer olarak düşmüştür. Bu yılda Asya ve Amerika'nın ticareti genişlerken, batı Avrupa, merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri (geçiş ekonomileri), Ortadoğu ve az gelişmiş ülkelerin ticareti gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmiştir. 1997 yılında krize giren Asya ülkelerinin ve Latin Amerika'nın ticari genişlemesi bu dönemde başlamıştır. 1980-93 döneminde Türkiye'nin de içinde bulunduğu 15 ülkenin ticaret artış hızı dünya ortalamasının iki katını aşmıştır ve bu ülkelerin 10'u Asya'nın hızla sanayileşen ülkeleridir.

1994-97 döneminde ticaret artışının ortalama yüzde 10 civarında gerçekleşmesinde, öncelikle ekonomik durgunluktan çıkan batı Avrupa ekonomisinde görülen canlanma etkili olmuştur. 1994-95 yılları miktar ve değer olarak yüksek ticaret artışının yaşandığı, petrol fiyatlarının düşük seyrettiği, ancak diğer hammadde fiyatlarının arttığı ve doların diğer önemli para birimleri karşısında değer kaybettiği yıllar olmuştur. 1995 yılında ara malı ticareti, mamul malların ticaretinin üzerinde artış göstermiştir. 1996²⁶ yılıyla birlikte ticaret artışında yavaşlama başlamıştır.

Dünya ticaretinin 1997 ve 2000 yıllarındaki artış hızı, büyük ölçüde ABDnin yüksek ekonomik performansından etkilenerek, beklenenden daha büyük olmuştur. ABD'deki yüksek üretim artışı ve değer kazanan dolar, ihracat ve ithalat artış hızlarını iki haneli rakamlara çıkarmıştır.

²⁶ <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayRK&yayinID=1313&icerikID=1426&dil=TR>

Avrupa ülkeleri, dünya mal ve hizmet ticaretinin yaklaşık yüzde 45’lik bölümünü gerçekleştirmiştir. Ancak, 1997 yılındaki iyileşmeye rağmen, Avrupa’nın ticaret artış hızı, diğer tüm bölgeler ile kıyaslandığında, en düşük seviyede kalmıştır. 1997 yılında kayda değer bir diğer gelişme de, yılın sonlarında Tayland ile Endonezya ve daha sonra tüm Uzak Doğu Asya’yı etkisi altına alan “Asya Krizi” diye bilinen ekonomik ve mali kriz olmuştur.

İhracat fiyatlarındaki düşüş trendinin sürmesiyle, dünya ticareti 1993’ten sonra ilk kez 1998 yılında miktar olarak arttığı halde değer olarak azalmıştır. Petrol fiyatları dibe vurmuş, Asya ve Latin Amerika’nın ithalat artışı yavaşlamıştır. İhracat fiyatları yüzde 6 oranında düşmüştür.

ABD Doları’nın Japon yeni ve belli başlı batı Avrupa para birimleri karşısında 1996 yılından 1998 yılı ortalarına kadar devam eden değer kazanma süreci, 1998 yılının ikinci yarısında tersine dönmüştür. Ancak yıllık bazda dolar 1998 yılında da diğer paralar karşısında değer kazanmıştır.

Yine 1998 yılında Uzak Doğu bölgesindeki ülkelerde yapılan devalüasyonlar sonucunda oluşan dış ticaret fazlaları, bu bölge ile yakın ticari ilişki içerisindeki Amerika ve Batı Avrupa ülkelerindeki ticaret açıklarının artmasına yol açmıştır. Ortadoğu ve Afrika’nın dünya ticareti içindeki payları da önemli oranda düşmüştür. Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinin bir kısmı dünya ortalamasından daha yüksek oranlarda ihracat ve ithalat artışları gerçekleştirmiştir.

1999 yılında dünya ticaret artışının itici gücü, düzelen Asya ekonomisi ve ABD’deki talep artışı olmuştur. Kuzey Amerika ve Asya’nın ithalatı yüzde 10’lar civarında artarken, merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ithalatı yüzde 10 civarında düşmüştür. ABD ekonomisinin gücü ve istikrarı, “Yeni Ekonominin” belkemiği olan iletişim teknolojilerine yapılan yatırımlarla desteklenmiştir.

2000 yılında ise dünya ekonomisindeki büyüme hızlanarak yüzde 4’e ulaşmıştır. Ancak, gerçekleşen bu büyüme oranı tahminlerin gerisinde kalmıştır. Gelişmelerin tahminlerin gerisinde kalmasına yol açan nedenlerin başında ABD ekonomisinde görülen yavaşlama ve Japon ekonomisinde öngörülen düzelmenin gerçekleşmemesi gelmektedir. 2000 yılında tüm bölgelerde ticaretin hızlı bir artış göstermesi sonucunda, dünya ticaretinin büyümesi son elli yılın en yüksek büyüme oranına ulaşmıştır.

2000 Yılında değer olarak en yüksek ihracat artışı, petrol fiyatlarının artışına bağlı olarak, Ortadoğu ve Afrika'da görülmüştür. Ancak bu artış, söz konusu ülkelerin 1998 yılı zararını telafi etmeye yetmemiştir. Dünya ticareti, döviz kurunun değişmesine bağlı olarak farklılıklar göstermiştir. Euro ve belli başlı Avrupa paraları, dolar karşısında değer kaybederken, Yen, Won (Kore) ve Baht (Tayland) gibi bazı Doğu Asya para birimleri değer kazanmıştır.

Gelişmiş ekonomilerin büyüme oranının, dünya ortalamasına yakın gerçekleştiği ve yeni sanayileşen Asya ülkelerinin büyüme oranlarının ise oldukça yüksek olduğu (yüzde 8,2) görülmektedir. Yeni sanayileşen Asya ülkelerinin bu denli yüksek oranlı büyümelerinin sebebi, kriz sonrası uygulanan ekonomi politikalarıdır. Enformasyon ve telekomünikasyon sektörü, dünya hasıla, yatırım ve ticaret artışında, 2000 yılında da önemli bir etken olmuştur. 2000 yılının son çeyreğinde yeni ekonomi alanında görülen olumsuz gelişmelere rağmen, yıl genelinde söz konusu sektörün etkisi olumlu olmuştur.

Dünya hasılasında 2001 yılı ile birlikte başlayan yavaşlama süreci, 11 Eylül saldırılarının ardından daha da belirgin hale gelmiş ve 2001 yılında dünya hasılası %2.4 artış ile son 10 yılın en düşük büyüme oranını gerçekleştirmiştir.

Dünya hasılasının artış hızında görülen bu yavaşlama ile birlikte 2001 yılında dünya mal ihracatı, %4,1 daralma yaşamış ve 6,456 trilyon dolar düzeyinden 6,191 trilyon dolar düzeyine gerilemiştir.

2002 yılında ABD ve gelişmiş Asya ekonomilerinde gözlenen talep iyileşmeleri ve Çin ekonomisindeki büyüme dünya ekonomisinde görece bir canlanma yaşanmasına sebep olmuş, ancak AB ve Japonya ekonomilerinde talep artış hızının düşmesiyle birlikte 2002 yılı dünya hasılası büyüme oranı %3 olmuştur. Aynı yıl dünya ihracatı ise 2001 yılına kıyasla %4,9 artışla 6,493 trilyon dolar olmuştur.

Dünyada söz konusu gelişmeler yaşanırken, ülkemizde 2001 yılı Şubat ayında görülen ekonomik krizin ardından ihracatımızda ciddi oranda bir artış görülmüştür. Kriz sonrasında serbest dalgalanmaya bırakılan Türk Lirası'nın büyük oranlı devalüe edilmesi ve krizin etkisiyle birlikte büyük oranda daralan iç talep sonucunda, firmalar, krizden çıkış yolu olarak ihracata yönelmişlerdir. Bunun neticesinde, ihracat 2001 yılında, 2000 yılına göre %12,8 oranında artmış ve 31,3 milyar dolar olmuştur.

2001 yılında görülen ihracat artışı, yüksek oranlı devalüasyon gibi bir gelişmenin olmamasına rağmen, 2002 yılında da devam etmiş ve 2001 yılına göre

%15,1 oranında artışla 36 milyar dolar olmuştur. Sağlanan bu yüksek oranlı artışta, iç talepte devam eden durgunluk, özellikle imalat sanayi üretimindeki artış, işgücü verimliliğindeki yükseliş, reel işgücü maliyetlerindeki düşüş ve 2001 yılında gerçekleştirilen ihracat bağlantılarının çok etkili olduğu anlaşılmaktadır

Dünya genelinde 2008 yılı çok farklı gelişmelerin olduğu bir yıl olmuştur. Çoğu parametrenin, sektörlerin önde gelenlerince bile tam olarak tahmin edilemediği, emtia fiyatlarında muazzam artışların görüldüğü, bundan dolayı da nihai ürün fiyatlarının oldukça yükseldiği bir dönemin hemen ardından, ABD merkezli ekonomik krizin dünya genelindeki yansımalarının hissedilmeye başlanması ile petrol ve emtia fiyatlarında talep yetersizliği neticesinde ciddi düşüşler yaşanmıştır. 2008 yılının ilk yarısında 1.550 \$'a kadar çıkan inşaat demiri ihraç fiyatı, 1.350 \$'a kadar çıkan çelik kütük satış fiyatı, 750 \$ seviyelerine kadar yükselen demir çelik hurda alış fiyatı, piyasanın 2008 yılının özellikle Eylül ayıyla birlikte ters bir döneme girmesi neticesinde, çok ciddi şekilde düşüş göstermiş ve inşaat demiri fiyatı 350-450 \$ bandına kadar gerilemiştir. Aynı şekilde, 2009 ilk yarısında ons (28,34 gr.) bazında 1.000\$'ın üzerine çıkan altın fiyatı, 2009 yılı Eylül ayı ile birlikte 750 \$ seviyelerine kadar gerilemiştir. Bunun gibi bakır 8500 \$/ton'dan 2500 \$/ton'a, alüminyum 5000 \$/ton'dan 1500 \$/tona kadar gerilemiştir. Sanayinin en önemli girdi maliyetlerinden petrol fiyatları da 2008'in ilk yarısında 146 \$/varil'den (1 varil = 159 lt) 32 \$/lt'ye kadar gerilemiştir.²⁷

Söz konusu durumun temelinde, 2007 yılının ortalarında Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage krizi olarak başlayan ekonomik krizin, özellikle 2008 yılının Eylül ayında doruğa ulaşması ve artık ABD eksenli bir ekonomik krizin ötesinde, tüm dünyayı etkisi altına alan küresel ölçekli ciddi bir finansal krize dönüşmesi yatmaktadır. Bu süreçle, krizden etkilenen ülkeler ekonomik yapılarına uygun çeşitli ekonomik tedbirler almışlar ve almaya da devam etmektedirler. Bu çerçevede, ülkemizde T.C Merkez Bankası'nın faiz indirimine gitmesi, döviz satım ihaleleri düzenlemesi, resmi munzam karşılık oranlarını düşürmesi, KOBİ'lere "0" faizli uzun vadeli kredi kullandırılmaya başlanması, sosyal güvenli prim affı gibi çeşitli tedbirler hayata geçirilmiştir.

²⁷ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, Demir Çelik Sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

İmalat sanayinde, söz konusu ekonomik kriz etkisini 2008 yılı Eylül ayından itibaren kendini ciddi olarak hissettirmeye başlamış, bu kapsamda birçok fabrika üretim durdurma, vardiya sayısını azaltma, işçilerini ücretsiz izne ayırma, işçi çıkarma yoluna gitmiştir.

Genel hatlarıyla yukarıda özetlenen kriz ortamında, dünya ham çelik üretimi, özellikle Eylül, Ekim ve Kasım aylarında ivme kaybetmiş, 2008 yılı ilk 11 aylık ham çelik üretiminde 2007 yılına göre sadece %0,9 oranında bir artış gerçekleşerek dünya ham çelik üretimi 1.224 milyon ton seviyesine çıkmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti %2,6 artış ve 462,9 milyon ton ham çelik üretimi ile birinci sırada yer alırken, Japonya %1,3'lük artışla 111,2 milyon tonluk üretim gerçekleştirmiştir. ABD, Rusya, Almanya, Ukrayna, İtalya, İspanya ve Fransa'da ise ham çelik üretiminde net azalışlar yaşanmıştır. 11 aylık bu dönemde Türkiye ise %6'luk ham çelik üretim artışı ile birlikte 25,05 milyon tonluk üretim gerçekleştirmiştir.

2001 yılında 850,3 milyon ton olan dünya çelik üretimi, son 7 yıllık dönemde %58 oranında artış göstererek, 2007 yılında 1.343 milyon tona ulaşmıştır. Çelik üretiminin en fazla olduğu ülkeler 2007 yılında da Çin, Japonya ve ABD şeklinde sıralanmıştır.²⁸

²⁸ International Steel Statistics Bureau, headlines, [http://www.issb.co.uk/home#welcome to issb iron and steel statistics bureau](http://www.issb.co.uk/home#welcome%20to%20issb%20iron%20and%20steel%20statistics%20bureau), 25.04.2009, s.1

Tablo-6 2008-2009 Ocak-Ağustos İtibariyle Dünya Ham Çelik Üretim Rakamları²⁹

Ocak-Ağustos Dönemi En Fazla Ham Çelik Üreten Ülkeler ('000 ton)

		2009	2008	% değişim
1.	Çin Halk Cumhuriyeti	369.651	351.367	5,2
2.	Japonya	52.661	82.257	-36,0
3.	Hindistan	37.015	36.478	1,5
4.	Rusya	36.821	50.857	-27,6
5.	A.B.D.	34.508	68.133	-49,4
6.	G.Kore	31.189	36.743	-15,1
7.	F.Almanya	19.476	32.183	-39,5
8.	Ukrayna	18.937	29.137	-35,0
9.	TÜRKİYE	16.402	19.263	-14,9
10.	Brezilya	15.738	23.832	-34,0
11.	İtalya	12.152	21.334	-43,0
12.	Tayvan	9.381	14.225	-34,1
13.	Meksika	8.936	12.774	-30,0
14.	İspanya	8.724	13.789	-36,7
15.	Fransa	7.790	13.061	-40,4
	Toplam	759 497	927 777	-18,1

<http://www.dcu.org.tr/hgor.aspx?FD=15,03.10.2009>

Çin'in üretimindeki % 5.2 oranındaki artış sayesinde, Ocak-Ağustos döneminde, dünya çelik üretimindeki gerileme % -18.1 seviyesinde kalmış bulunmaktadır. Çin hariç tutulduğunda, dünya ham çelik üretimindeki düşüşün % 32 seviyesinde gerçekleştiği hususu dikkate alındığında, global finans krizinin dünya çelik endüstrisini ne boyutta etkilediği net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Çin'in üretimi artarken, dünya genelinde büyük çelik üreticisi ülkelerin üretimlerinde keskin düşüşlerin yaşandığı 2009 yılının Ocak-Ağustos döneminde, Çin'in dünya ham çelik üretimi içerisindeki payı da, 2008 yılındaki % 37.9 seviyesinden, % 48.7 seviyesine yükselmiş bulunmaktadır. Bu dönemde, Çin Halk Cumhuriyeti, üretimini yalnızca % 5.2 oranında arttırarak, dünya ham çelik üretimindeki payını 1/9 oranında arttırmış ve dünya çelik üretiminin yarısını gerçekleştirir duruma gelmiş görünmektedir.

Bu durumun çelik sektörü açısından olumlu yanı, Çin'deki üretim artışının uluslararası piyasalara değil, iç piyasaya yönelmesi şeklinde kendini göstermektedir. Gerçekten de, hemen hemen tüm dünya ülkelerinde yüksek oranlı tüketim düşüşleri

²⁹ <http://www.dcu.org.tr/hgor.aspx?FD=15,03.10.2009>

gözlenirken, 2009 yılının ilk çeyreğinde % 7, ilk yarısında % 10 oranında artış gösteren Çin Halk Cumhuriyeti'nin görünür çelik tüketimi, Çin hükümetinin global krize karşı almış olduğu tedbirler sonrasında, Haziran ayındaki % 18 ve Temmuz ayındaki % 32 gibi olağanüstü orandaki artışların da katkısıyla, Ocak-Temmuz döneminde % 12.6 oranında yükselmiş bulunmaktadır. Yılın ikinci yarısından itibaren artış eğilimine giren Çin'in çelik tüketiminin, önümüzdeki aylarda, daha yüksek oranlarda artmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Söz konusu gelişmelerin, Dünya Çelik Derneği'nin (WSA), Çin'in 2009 yılı görünür çelik tüketim tahminini 404 milyon ton seviyesinden 526 milyon ton seviyesine revize etmesine neden olduğu gözlenmektedir.

Çin Hükümeti'nin açıklamış olduğu, önümüzdeki 3 yıl boyunca yeni atıl kapasite yatırımlarına izin verilmeyeceği yönündeki politikalara rağmen, Çin'in 2009 yılı çelik üretim kapasitesinin 740 milyon ton ve 2010 yılı için ise, 780 milyon ton seviyelerine ulaşacağı öngörülmektedir.

2006-2008 yılları arasında net çelik ihracatçısı olan Çin Halk Cumhuriyeti, kriz döneminde uygulanan ekonomik destek paketlerinin iç piyasada tüketimi canlandırmasının da etkisi ile, 2009 yılında üretimindeki artışa rağmen, net çelik ithalatçısı konumuna geçmiş bulunmaktadır.

Bu durum, bir taraftan 2009 yılı için dünya çelik sektörüne ümit verirken, diğer taraftan da mevcut üretim eğilimlerinin devam etmesi halinde, sonraki yıllar için talebin aynı seviyelerde sürdürülememesi halinde, kapasite fazlalığı ve ihtiyaç fazlası üretimin uluslararası piyasalara yönlendirilmesi riskini de beraberinde getirmektedir.

Bu nedenle, çelik üreticilerinin bundan sonraki kapasite artışını hedefleyen yatırımlarında, ağırlıklı bir şekilde yurtiçi talebi dikkate almaları ve uluslararası piyasalarda ortaya çıkabilecek riskleri dengeleyebilmek için, aynı anda alternatif ürünlere yönelebilecek bir üretim yapısı geliştirmeleri, çelik sektöründeki kırılganlığın olumsuz etkilerinin minimize edilebilmesi açısından önem taşımaktadır.³⁰

Son yıllardaki global ekonomideki gelişim trendinin yerini durgunluğa bıraktığı 2007 yılının izleri 2008'de de derinleşerek devam etmiştir. Türkiye ekonomisindeki kesintisiz büyüme süreci uluslararası kriz şartlarına karşın 2008 yılında da devam etmiş, yılın ilk dokuz aylık döneminde sabit fiyatlarla büyüme %3,0 oranında artarak 77,5

³⁰ <http://www.dcud.org.tr/bgor.aspx?FD=19,03.10.2009>

milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Cari fiyatlarla GSYİH ise %15,6 oranında artarak 731,3 milyar TL olmuştur.³¹

IMF 19.Standby anlaşmasının sona erdiği Mayıs 2008 itibariyle Orta Vadeli Mali Çerçeve açıklanarak dört yıllık hedefler revize edilmiştir. Yeni bir stand-by anlaşması imzalanması konusunda uzun bir tereddüt sonrasında kısa dönemli bir anlaşma imzalanması yönünde görüşmeler devam etmektedir.

5.2. 2008 Yılına Ait Bazı Ekonomik Veriler

5.2.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)

2008 yılının ilk dokuz ayında GSYİH bir önceki yılın aynı dönemine göre %3,0 büyüme kaydetmiştir.2008 yılının ilk 3 dönemi itibariyle büyüme rakamları geçen yılın aynı dönem rakamlarının oldukça gerisindedir.

DPT 2009 yılı programına göre 2008 yılı gerçekleştirmeleriyle birlikte toplam GSYH değeri 994.314 milyon USD olarak beklenmektedir. Buna göre 2008 yılı kişi başı GSYH değerinin 11.228 USD,2009 programında da 10.913 USD olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.³²

Merkez Bankası'nın Ekim ayı Enflasyon Raporu'na göre ise 2008 yılı sonunda enflasyonun %11,1 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Enflasyonun,%70 olasılıkla,2009 yılı sonunda %6,1 ile %9,1 arasında (orta noktası 7,6),2010 yılı sonunda ise %4,3 ile %7,9 arasında(orta noktası 6,1) gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.2011 yılının üçüncü çeyreği itibariyle ise enflasyonun %5,4 düzeyine düşmesi beklenmektedir.³³

5.2.2. GSYİH ve Harcamalar Yöntemiyle Sabit Sermaye Yatırımı

2008 yılı ilk döneminde %10,1 büyüyen sabit sermaye yatırımları, ikinci ve üçüncü dönemde bu büyüme eğilimini devam ettiremeyerek sırasıyla %0,8 ve %5,4 küçülmüş,böylelikle ilk dokuz ay büyümesi %0,9 olarak gerçekleşmiştir.

³¹ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, Demir Çelik Sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

³² Yapı Merkezi, Türk İnşaat Sektörü Raporu, 2008 İstanbul.s.7-10

³³ Yapı Merkezi, Türk İnşaat Sektörü Raporu, 2008 İstanbul.s.7-10

Dokuz aylık dönemde sabit sermaye yatırımlarının %87,8'ini oluşturan özel sektör yatırımlarındaki büyüme ise ilk dönem için %12,1 olurken, ikinci dönemde %1,4 seviyelerinde seyretmiş,üçüncü dönemde ise %10,0 küçülmüştür.Böylece dokuz aylık ortalama büyüme %0,8 olarak gerçekleşmiştir.

GSYH gelişmeleri harcamalar yönünden incelendiğinde, özel tüketim harcamalarının yılın ikinci çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine göre %2,8 oranında arttığı,kamu tüketim harcamalarının ise %3,7 oranında gerilediği görülmektedir.Toplam yatırım harcamalarındaki küçülmede kamu yatırım harcamalarındaki daralma ve özel yatırım harcamalarında belirgin yavaşlamanın etkisi vardır.

2009 Yılı Ekonomik Programı'nda ise sabit sermaye yatırımlarında 2008 yılında %4,3,2009 yılında ise %5,0 büyüme öngörülmüştür.³⁴

5.2.3. İnşaat

İnşaat sektörü 2008 yılını en durgun geçiren sektörlerden biri olmuştur. İlk çeyrekte %1,5 büyüyen inşaat sektörü,ikinci çeyrekte %0,2;üçüncü çeyrekte ise %4,3 küçülerek yılın ilk dokuz ayını %1,1'lik daralma ile kapatmıştır

İnşaat yatırımlarında öncü gösterge olan bina ruhsatları 2008 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki döneme göre özel sektör kaynaklı %20,1 oranında azalmıştır

5.2.4. Dış Ticaret

2008 yılının ilk on ayında ihracat yaklaşık 115 milyar dolara, ithalat ise 178 milyar dolara ulaşmıştır. İhracat artış hızının yüksek bir oranda olması ekonomiye olumlu yön vermesi açısından sevindiricidir

DPT tarafından hazırlanan 2009 yılı program hedeflerine göre 2008 yılı sonunda ihracat değerinin yaklaşık 137,5 milyar dolar, ithalat değerinin 218 milyar dolar olacağı,dış ticaret hacminin ise 2008 yılında,2007 yılı sonuna göre %28,3;2009 yılında,2008 yılı sonuna göre %7,3 artacağı tahmin edilmektedir.³⁵

³⁴ Yapı Merkezi,Türk İnşaat Sektörü Raporu,2008 İstanbul.s.7-10

³⁵ Yapı Merkezi,Türk İnşaat Sektörü Raporu,2008 İstanbul,s.8-10

5.2.5. İhracat

Devlet Planlama Teşkilatı, Orta Vadeli Program 2009-2011’de 2009 yılı için ihracat hedefini 149 milyar dolar olarak belirlemiştir.2008 Ocak-Ekim döneminde;2007 yılının aynı dönemine göre ihracat %33,3 artarak 114.963 milyon dolara ulaşmıştır.

5.2.6. İthalat

2008 Ocak-Ekim döneminde ithalat 2007 yılının aynı dönemine göre %29,9 artarak 178.408 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde ithalatın %36,9’u Avrupa Birliği ülkelerinden yapılmıştır.³⁶

Tablo-7-Bazı ülkelerin 2009’a ait ekonomik beklentileri

	Büyüme (%)	Enflasyon (%)	Cari Denge/GSYH	Bütçe Dengesi/GSYH	İşsizlik Oranı (%)
ABD	-2.8	-0.9	-2.8	-13.6	8.9
Avro Bölgesi	-4.2	0.4	-1.1	-5.4	10.1
Almanya	-5.6	0.1	2.3	-4.7	9.0
Fransa	-3.0	0.5	-0.4	-6.2	9.6
İtalya	-4.4	0.7	-3.0	-5.4	8.9
İngiltere	-4.1	1.5	-2.0	-9.8	7.4
Japonya	-6.2	-1.0	1.5	-9.9	4.6
Çin	6.5	0.1	10.3	-3.6	9.0
Rusya	-6.0	12.9	0.5	-6.1	8.1
Türkiye	-5.1	6.9	-1.2	-4.6	13.5

³⁷ Eğilmez,Mahfi,Ekonomi Yazıları <http://www.paragaranti.com/pages/index.jsp>,10.02.2009,IMF World Economic Outlook,Jan.2009

Yukarıdaki tabloda 2009 yılına ait beklentiler yer almaktadır.Bu tabloda yer alan verilere göre Çin, 2009 yılında büyüyen ender ekonomilerden birisidir. Enflasyonu da sifıra yakın olduğu için nispeten krizden az etkilenmiş görünmektedir. Yüzde 10'un üzerinde büyümeye alışmış olan Çin için yüzde 6.5'luk büyüme oranı düşük bir oran, ama öteki ekonomilerle karşılaştırılmayacak kadar iyi bir durumu yansıtmaktadır.

³⁶ Yapı Merkezi,Türk İnşaat Sektörü Raporu,2008 İstanbul,s8-10

³⁷ Eğilmez,Mahfi,Ekonomi Yazıları <http://www.paragaranti.com/pages/index.jsp>,10.02.2009,IMF World Economic Outlook,Jan.2009

Rusya, 2009 yılında bir hayli zor durumda olması beklenmektedir. Bir yandan ekonomisi yüzde 6 oranında küçülürken bir yandan da yüzde 13 gibi çok yüksek bir enflasyonla baş etmeye çalışacaktır. Slumpflasyonun³⁸ en ağır örneklerinden birisi bu yıl Rusya'da yaşanmaktadır.

Türkiye ekonomisinin durumu Rusya'ya benzemektedir Türkiye'nin 2009 yılında derin bir slumpflasyonun içinde olması beklenmektedir. Yani bir yandan ekonomideki küçülmeyi (resesyon) yaşarken bir yandan da enflasyon içinde yoluna devam etmeye çalışacaktır.

2009 yılında cari açıkların bütün dünyada azaldığını görülecektir Buna paralel olarak cari fazla veren ekonomilerde de cari fazlalar azalacaktır. Küresel ticaretin daraldığı bir ortamda cari açıkların da fazlaların da düşmesi doğal olarak algılanabilir. IMF'nin tahminlerine göre Çin hala GSYH'sının yüzde 10'unu aşan bir cari fazla vermeye devam edecek görünmektedir.³⁹

Küresel krizin Çin üzerindeki etkisinin dünyanın geri kalanından çok daha hafif olacağı anlaşılmaktadır. Çin'de toksik varlık bulunmaması önemli bir üstünlük olarak kabul edilebilir.

5.2.7. İnşaat Sektörünün GSYH İçindeki Payı

2008 yılının ilk döneminde %1,5 büyüyen inşaat sektörü, ikinci döneminde %0,2, üçüncü dönemde de %4,3 küçülerek yılın ilk dokuz ayını %1,1'lik daralma ile kapatmıştır. 2007 yılının ilk üç çeyreğinin aksine 2008 yılında inşaat sektörü büyüme oranları GSYH büyüme oranlarının oldukça gerisinde kalmıştır. İlk dokuz ay sonunda sektörün cari fiyatlarla değeri 34,6 milyar dolar olmuştur.⁴⁰

5.2.8. İnşaat Sektörünün Öteki Sektörlerle Karşılaştırmalı Gelişimi

İnşaat sektörü dışındaki bütün sektörler 2008 yılının ilk dokuz ayını büyüme ile kapatmıştır. Ancak öteki sektörlerde de bir yavaşlama söz konusudur. Yalnızca tarım sektörü 2007 yılı aynı dönemine göre olumlu bir seyir içerisinde.

³⁸ Slumpflasyon ters enflasyon anlamında kullanılmaktadır

³⁹ Eğilmez, Mahfi, Ekonomi Yazıları <http://www.paragaranti.com/pages/index.jsp>, 10.02.2009, IMF World Economic Outlook, Jan. 2009

⁴⁰Yapı Merkezi, Türk İnşaat Sektörü Raporu, 2008 İstanbul, s10-12

Bu dönemde ticaret %3,8 ile en hızlı büyüyen sektör olurken inşaat sektöründeki küçülme endişe vericidir.2008 yılının ilk üç çeyreğinde sanayinin GSYH'deki payı %26,9,ulaştırma ve haberleşmenin %14,8,ticaretin %13,3 olurken, inşaat %6,2;tarım ise %8,7 paya sahip olmuştur.⁴¹

5.3. 2008 Yılında Türk İnşaat Sektörü Genel Görünümü

5.3.1. Türkiye'de konut ihtiyacının niteliği

Bir yandan plan ve altyapı eksikliği, öte yandan konut sunumunun yetersizliği nedeniyle kentlerimiz, gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma tehdidi altında kalmıştır. 1980'li yıllara kadar konut talebini karşılamak ve kentleşme sorunlarına çare bulmak amacıyla geliştirilen politikalar yetersiz kalmış, ülke geneline yayılan toplu konut uygulamaları gerçekleştirilememiş ve gecekondulaşma/kaçak yapılaşma büyük bir sorun haline gelmiştir. Nitekim, konut ihtiyacının karşılanamadığı nokta kaçak yapılaşma ve gecekondulaşmanın da başlangıç noktası olmuştur. 2000'li yılların başına gelindiğinde ülkemizde hızlı kentleşme ve ruhsatsız yapılaşma eğilimi durmadığı gibi dar ve orta gelirli vatandaşlarımızın nitelikli konut ihtiyacı da artmıştır. Ülkemizde konut ihtiyacı ve gayrimenkul yatırımlarının geleceğine ilişkin beş önemli husus bulunmaktadır.

5.3.1.1.Gecekondulaşma dönüşümü ve kentsel yenileme

En önemli konu şehirlerimizin etrafını tıkayan ve ekonomik, sosyal, psikolojik, fiziksel pek çok sorunu beraberinde getiren gecekondulaşma ve kaçak yapılaşmanın dönüşümüne ilişkin ihtiyaçtır. Ülkemizin konut ve kentleşme seyrine baktığımızda, özellikle 1945'ten sonra sanayileşme süreciyle birlikte şehirlerimize doğru başlayan aşırı göç sebebiyle, başlarda İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi şehirlerimizde gecekondulaşma ve gecekondulaşma problemi ortaya çıkmışken, bugün geldiğimiz noktada illerimizin yarısında ve nüfusu 70 binin üzerinde olan ilçelerimizde de gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma sorunu vardır.

5.3.1.2.Deprem riski nedeniyle dönüşüm

Ülkemizdeki dönüşüm ihtiyacı sadece gecekondulaşma dönüşümü sebebiyle değil, aynı zamanda deprem kuşağında bulunan yerleşimlerdeki konutların da güçlendirilmesi

⁴¹ Yapı Merkezi,Türk İnşaat Sektörü Raporu,2008 İstanbul,s.9

ve dönüşümü gereğinden çıkmaktadır. İstanbul'da şiddetli bir deprem olması durumunda yaklaşık 50-60 bin binanın ağır hasar göreceği tahmin edilmektedir.

5.3.1.3.Alt gelir grubu ve yoksul vatandaşların konut ihtiyacı

Ülkemizde alt gelir grubu ve yoksul gruba dahil vatandaşlarımızın acil nitelikli konut ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaca cevap verecek Devlet destekli uygulamalara hız verilmesi ve yaygınlık kazandırılması gereği TOKİ uygulamalarıyla anlaşılmıştır.

5.3.1.4.Mevcut konut stokunun yaşı ve niteliği

Bugün gelinen noktada, ülkemizdeki 16 milyon konutun yaklaşık %60'ı nitelik açısından günün şartlarına ve konut anlayışına uygun nitelikte değildir. Ülkemizde mevcut konutların ortalama yaşı 20-30 arasındadır. Bu da mevcut konutların eski teknolojiyle, eski konut ve tasarım anlayışlarıyla yapıldıklarını ortaya koyuyor.

5.3.1.5.Artan nüfus ve şehirlere göç

2000 yılı TÜİK verilerine göre yıllık nüfus artış oranı %1,8 olan ülkemizde nüfus artış hızında son yıllarda azalma olsa da artan şehirleşme ve mevcut genç nüfus nedeniyle nitelikli konut talebinin artması bekleniyor. Biliyoruz ki; insanlığın gelişimiyle birlikte konut ve yerleşim anlayışı da değişmiştir. Artık insanlar sağlam, kaliteli, pratik, fonksiyonel konutlarda ve sağlıklı çevrelerde yaşamak istemektedirler. Bugün konut ihtiyacını irdelediğimizde; altyapısı ve ulaşımı tamamlanmış; eğitim, sağlık, kültür, ticaret gibi sosyal donatıları yeterli; parkları, bahçeleri, çevre düzeni, spor, dinlenme ve eğlence tesisleriyle insanlara çağdaş yaşam olanakları sunan yerleşim alanlarında ikamet edebilme anlaşılmaktadır. Kentleşmeden bağımsız düşünülmemeycek olan konut anlayışındaki gelişme; gayrimenkul alanının bütününe yansımıştır. Doğrudan doğruya gayrimenkul tasarımına yansıyan bu anlayış her şeyden önce şehir planlamasının ve altyapılı arsa üretiminin önemini ortaya koymaktadır. Yine bu anlayış; çevre bilincinin geliştirilmesini; tarihi, kültürel ve ekolojik dengenin korunmasını gerektirmektedir. Tüm bu ihtiyaçlar nedeniyle, yapılan hesaplamalara göre önümüzdeki dönemde, mevcut 16 milyon konut stokunun 10 milyonunun yenilenmesi gerekecektir. Elimizdeki bilgilere göre İstanbul'daki 3,2 milyon konutun yarısının yenilenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Tüm bu faktörler, Türkiye'de nitelikli konuta olan ihtiyacı

gösterdiği gibi, Devletin konut ihtiyacının karşılanmasına ilişkin politikalarının da çerçevesini bu faktörler oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu durum, Türkiye'yi gayrimenkul alanında Avrupa'nın ve de dünyanın parlayan yıldızı yapmaktadır

2002 yılından bu yana hızlı bir büyüme trendinde olan Türkiye inşaat sektörü 2007 yılında hız kesmiştir.2008 yılında da sektördeki büyümenin daralarak devam edeceği tahmin edilmekle birlikte ilk üç çeyrek verileri küçülmeye işaret etmektedir.

5.4. Genel Değerlendirme Ve Geleceğe Yönelik Beklentiler

İnşaat sektöründe 2004'te başlayan ve 2005-2006 yıllarında zirveye ulaşan büyüme performansı kamu finansmanına dayalı altyapı yatırımlarından çok, toplam inşaat faaliyeti içerisindeki payı %60'a yaklaşan konut inşaatlarından kaynaklanmıştır.Dış kaynaklı likitide bolluğunun,düşük faizli konut kredilerinin ve düşük kur politikasının egemen olduğu bir ekonomik ortamda,ertelenmiş konut talebinin yanı sıra öteki yatırım araçları,döviz ve faizin cazibesini kaybetmesi sonucu yatırım amaçlı talebin de katkıda bulunduğu konut talebi patlaması 2006'nın ikinci yarısından başlayarak belirgin bir duraklama dönemine girmiştir.Bu nedenle inşaat sektöründeki büyüme hızı da 2007'nin ikinci çeyreğinden başlayarak gerilemeye başlamıştır.

2007 sonunda geline nokta beklenenden daha düşük büyüme, daha yüksek enflasyon,faiz dışı fazla hedefinin yatırım ödenekleriyle finanse edilmesi tercihinin tekrarlanması ve 2008 yatırım ödeneklerinin bir önceki yıla göre reel olarak azaltılması olmuştur.

İnşaat sektörü 2007'yi son 3 yıllık dönemdeki en düşük performans anlamına gelen %5'lik büyüme ile tamamlamış, yurtiçindeki büyüklüğü GSYH'de %6,49'luk pay ve cari fiyatlarla 42,8 milyar TL olmuştur.Bu duruma yol açan dönemsel etkenlerden biri de 2007'nin seçim yılı olmasının mali disiplini sekteye uğratmış olmasıdır.Bütçe dengesini sağlayabilmek için DSİ ve Karayolları başta olmak üzere birçok yatırımcı kamu kuruluşunun harcamaları ertelenmiştir.⁴²

ABD'de konut sektörüne verilen mortgage kredilerinin geri dönmemesiyle başlayan ve 'subprime mortgage'krizi olarak küresel ölçekte yayılan gelişmeler 2008

⁴² Yapı Merkezi,Türk İnşaat Sektörü Raporu,2008 İstanbul,s.10

yılının başından başlayarak hem Türk ekonomisini, hem de inşaat sektörünü olumsuz etkilemiştir. Bu etki Eylül 2008'den başlayarak gitgide ekonomiyi daha derinden etkilemeye başlamıştır. Standard and Poors kuruluşunun Eylül 2008 raporu, finansal türev piyasalarındaki karmaşık ürünlere kredi temerrütlerinin 2009 yılı sonuna kadar tedrici olarak yansımaya devam edeceğini belirlemektedir.

Küresel kriz ekonominin genelinde ciddi bir yavaşlamaya neden olmuştur. Üçüncü çeyrekteki yavaşlama sonucu yıl sonu itibariyle büyümenin hedeflenen %5'in 2-3 puan altında kalması, enflasyonun ise yeniden çift haneli rakamlara çıkması beklenmektedir. Kamu yatırım ödeneklerinin 2007'ye oranla reel olarak %3,9 oranında azaltılmış olması, özel sektörde küresel kriz ve yükselen girdi maliyetleri nedeniyle tedirginlik yaşanması ve tüketicinin güveninin ve harcama eğilimlerinin olumsuz etkilenmesi 2009 yılının ilk yarısı için olumlu beklentiler içerisine girilmesini engellemektedir.⁴³

Yaşanan kriz konut talebi, kamu ve özel sektör yatırımları ve dolayısıyla inşaat sektörü üzerinde son derece olumsuz etkiler yaratmaya devam etmektedir. Değer kaybeden ABD Doları, yükselen petrol fiyatları, petrol ve doğalgaz zengini ülkelerdeki büyük yatırım hamlesi sonucu artan emtia fiyatları, akaryakıt ve demir çelik başta olmak üzere inşaat sektörünün maliyetlerinin ağırlıklı üretim girdilerinin aşırı yükselmesine neden olmuş ve 2008'in ikinci yarısından başlayarak söz konusu fiyatların hızlı bir düşüş trendine girmesi ve fiyat artış kararnamelelerinin sektörün beklentilerinin aksine sonuçlanmasıyla gerek üretici gerekse müteahhit firmaları son derece güç koşullarla karşı karşıya bırakmıştır. Sektörün kaderi ve ülke ekonomisine sağlayacağı katkı kamu altyapı yatırımlarına geçmiştekinden çok daha bağımlı hale gelmiştir.

Ekonominin yavaşladığı dönemlerde konut ya da bazı hizmet sektörlerine verilen kredilerle likidite yaratılması sonucu piyasalarda fiyatların aşırı artabildiği ve sürdürülmesi mümkün olmayan geçici büyüme yarattığı bilinmektedir. 2004'ten başlayarak Türk inşaat sektöründe kaydedilen büyümenin ana dinamiğini oluşturan konut talebi patlamasında bu etkenin de katkısı söz konusudur. Meslek kuruluşları, 2004'ten bu yana inşaat sektöründeki büyümenin konut talebine aşırı bağımlı olmasından duyulan kaygıyı sürekli dile getirmiş, kamu altyapı yatırımları ile

⁴³ Yapı Merkezi, Türk İnşaat Sektörü Raporu, 2008 İstanbul, s. 11

sanayi yatırımlarını da canlandıracak önlemlere ihtiyaç olduğunu ve sürdürülebilir büyümenin geniş tabanlı büyüme ile mümkün olacağını sıklıkla kamuoyunun ve yetkililerin dikkatine sunulmuştur.

Var olan durumda konut kredilerinin geri ödenmesindeki güçlüklerin, inşaatçıların elindeki satılamayan konut stokunun, demir ve çimento başta olmak üzere inşaat malzemesi fiyatlarındaki büyük dalgalanmaların sorunları arttırdığı ve derinleştirdiği gözlenmektedir. Markalı konutlardaki fiyatların 2008 yılında da artmaya devam etmesine ve talebin bir ölçüde sürmesine karşılık kriz beklentisinin realize olmaya başlamasıyla bu kesimde de sıkıntılar ortaya çıkmıştır.

Öte yandan Türk inşaat sektörü için olumlu gelişme sinyalleri de vardır. Bunlar arasında,kamu altyapı yatırımlarında tarımsal sulama yatırımlarının ön plana çıkması beklentisi yer almaktadır.Ayrıca bölgesel kalkınma projeleri de 2009'daki büyüme performansını doğrudan etkileyecek çok önemli bir etkidir.⁴⁴

6. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ

Demir çelik sektörü ülke ekonomilerinin kalkınmasında lokomotif sektörler içinde yer almaktadır. Sektörün başta inşaat, otomotiv ve demiryolu olmak üzere tüm mamul eşya üretimine doğrudan katkısı vardır. Özellikle altyapı sorunlarının henüz çözümlenmediği gelişmekte olan ülkelerde demir çelik sektörü ayrı bir öneme haizdir.

Dinamik bir çelik sektörüne sahip olan Türkiye’de, üretim-tüketim dengesinin korunmasına özen gösterilmeden verilen hatalı teşvikler sonucunda, Dünyadaki tersine önemli bir yapısal sorun ortaya çıkmıştır. Örneğin gelişmiş ülkelerde çelik üretiminin % 60’ını yassı, % 40’ını uzun ürünler oluştururken, Türkiye’de sektörel yapı Dünyadaki çelik sektörü yapılaşmasına ters düşmektedir.

Türkiye’nin uzun ürün üretimi, iç tüketimin yaklaşık bir kat fazlasıdır. Yassı ürün üretimi ise iç talebin yarısı civarındadır. Uzun ürünlerdeki üretim fazlası ihracat yolu ile eritmeye, yassı ürünlerdeki talep fazlası ise, ithalat yolu ile karşılanmaya çalışılmaktadır.

Türk demir çelik sektörü, hammadde ve yassı ürünlerle ilgili yarı ürün tedarikinde ithalâta, yurt içi tüketimin yetersiz kaldığı zamanlarda da, özellikle uzun

⁴⁴ Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

ürünlerde, ihracata bağımlı bir yapıya sahip bulunmaktadır. Çelik üretiminin başlıca girdi kalemleri olan hurda, demir cevheri ve kömür üretiminin Ülkemizde yetersiz olması, söz konusu bağımlılığın süreceğini göstermektedir. Ancak bu bağımlılığın, yurt içinden hurda temininin artırılması, hurdanın yerine ikame edilebilecek yeni girdilerin üretilmesi ve demir cevheri zenginleştirme çalışmalarına ağırlık verilmesi ile, bir ölçüde de olsa azaltılması mümkündür. Diğer taraftan, yurt içi tüketimin artırılması ve uzun ürün kapasitelerindeki fazlalığın, yassı ve vasıflı çelik ürünlerine yönelmesi ile de, uzun ürünler üzerindeki ihracat baskısı ve böylece ihracat açısından da dışa bağımlılığın azaltılması beklenmektedir.

7. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Türkiye'deki ilk entegre demir çelik tesisi olan Karabük Demir Çelik Fabrikaları'nın (KARDEMİR), 1939 yılında işletmeye açılmasıyla doğan Türk Demir Çelik sektörü, diğer entegre demir çelik tesislerinden olan Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nın (ERDEMİR) 1965 ve İskenderun Demir Çelik Fabrikaları'nın (İSDEMİR) 1975 yılında işletmeye açılmasıyla ivme kazanmıştır. 2002 yılında İSDEMİR' in yassı ürüne dönüştürülmesi kaydıyla ERDEMİR' e devredilmesi sektör açısından son yılların en kayda değer gelişmesini teşkil etmiştir.

Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren yaşanan ekonomik liberalleşme hareketlerinin demir çelik sektörünü de yakından etkilemesiyle yeni ark ocaklı tesislerin kurulması sektörün gelişmesinin önemli yapı taşlarını oluştururken, Türk demir çelik sektörü son 20 yılda hem üretim hem de üretilen çeliğin kalitesi adına büyük gelişim göstermiş ve dünyanın önemli çelik üretici ülkelerinden biri konumuna gelmiştir.

1980 yılında 2.4 milyon ton çelik üreten Türkiye üretimini 1990 yılında 9.3 milyon tona, 2000 yılında 14.3 milyon tona yükseltmiştir. 2007 yılına gelindiğinde ise üretimini 25.75 milyon tona yükselten Türkiye dünyanın en büyük çelik üreticileri arasında 11. sıraya yükselmiştir. 2008 yılındaki ekonomik krize rağmen Türkiye yüksek büyüme hızını koruyarak üretimini 2007 yılına kıyasla %4,1 oranında artırmış ve bu rakamı 26,81 milyon ton düzeyine çıkarmıştır.

2008 yılının ilk 9 ayında, üretimde sağlanan % 11 civarında büyüme, ham çelik üretiminin Ekim, Kasım ve Aralık aylarında, yaz aylarına kıyasla, % 30 civarında gerilemiş bulunması sebebiyle, yılsonu itibariyle, üretim artışı % 4,1 seviyesine gerilemiştir.

Entegre tesislerin kurulmasının ardından artan çelik ihtiyacını karşılamak üzere ülkemizde elektrik ark ocaklı tesisler de faaliyete geçmeye başlamıştır. Ülkemizde 1980 yılında başlayan serbest piyasa ekonomisine geçiş ile ulusal ve küresel ticarete liberalleşme eğilimleri, Türk demir çelik sektörüne büyük bir ivme kazandırmıştır. Bu yıllarda, ark ocaklı tesislerin artması ile birlikte sektör, ihracata daha fazla yönelmiştir.

Öte yandan, Gümrük Birliği anlaşmasının ardından Avrupa Birliği ile 1996 yılında imzalanan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Serbest Ticaret Anlaşması ile Toplulukla mevcut gümrük vergilerinin karşılıklı olarak kaldırılması, dış pazarlardaki rekabet gücünü daha da artırmıştır.

Türk Demir Çelik sektörü kuruluş aşaması ithal ikameci sanayilere ve genç endüstriler tezine iyi bir örnek teşkil etmektedir. Sektör gelişim aşamasına kadar dışarıya nispeten kapalı bir yapı sergilemiştir⁴⁵. Fakat ilerleyen yıllarda elektrik ark ocaklı üretim oranının hızla yükselmesi hurda ithalat oranını gitgide arttırmıştır.

8. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN ÜRETİM KOMPOZİSYONU

Türk demir çelik sektöründe üretim, her birinin yıllık kapasitesi 1.000.000 ton ile 3.000.000 ton arasında değişen üç adet entegre tesis ve kapasiteleri 60.000 ton ile 2.000.000 ton arasında değişen 16 adet Elektrik Ark Ocaklı (EAO) tesiste gerçekleştirilmektedir.

⁴⁵ Genç Endüstriler tezinde Hanns Prebisch ülkelerin sanayileri gelişene kadar iç piyasalarına odaklanmaları gerektiğini savunmuştur

Tablo-8,2003-2008 yılları arasında Türkiye'nin ürünlere ve yöntemlere göre ham çelik üretimi

Tablo 8								
Türkiye'nin Ürünlere ve Yöntemlere Göre Ham Çelik Üretimi (2008-6ay) (1000 ton)								
Turkey's Crude Steel Production by Products and by Processes (2008-6 months) (1000 tons)								
	2003	2004	2005	2006	2007	2007-6ay (6 months)	2008-6ay (6 months)	%değişim (%change) 08/07
UZUN / long	4.859	7.084	7.492	9.830	1.505	10.829	11.872	9,6
YASSI / flat	.088	.032	.095	.135	.726	1.759	2.066	17,5
VASIFLI/ special	52	62	77	72	23	272	288	5,9
TOPLAM / Total	8.299	0.478	0.964	3.437	5.754	12.860	14.226	10,6
EAO / EAF *	2.546	4.646	4.847	7.252	9.362	9.595	10.605	10,5
BOF **	.753	.832	.117	.185	.392	3.265	3.621	10,9
TOPLAM/ Total ^{46*}	8.299	0.478	0.964	3.437	5.754	12.860	14.226	10,6

*Elektrik Ark Ocaklı Tesisler (Electric Arc Furnaces)

**Entegre Tesisler (Integrated Plants-BOF)

*Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

2008 yılının ilk yarısı itibariyle Türkiye'nin toplam üretimi 14.226.000 ton olarak gerçekleşirken bu tonajın 10.605.000 tonu elektrik ark ocaklı tesislerde,3.621.000 tonu ise yüksek fırın kullanan tesislerde gerçekleşmiştir. Üretimde uzun ürünlerin yüksek paya sahip olduğu dikkat çekmektedir.11.872.000 ton uzun çelik ürünleri üretimi gerçekleşirken yassı üretimi 2.066.000 tonda kalmıştı

Türk demir çelik sektörünün önemli ürünleri arasında Filmaşın, Çubuk, Profil, Tel ve Çivi kapsayan Uzun Mamuller, Yassı Mamuller, Boru ve Bağlantı parçaları, Dövme Taslak ve Döküm Mamuller yer almaktadır

Söz konusu üretim rakamı ile Türkiye, 1.1 milyar tonluk dünya üretimini

⁴⁶ Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

gerçekleştiren 61 ülke arasında 11., AB ülkeleri arasında ise 3. sıraya yükselmiştir.

Mevcut durum itibariyle, Türk demir çelik sektöründe 18 Elektrik Ark Ocaklı ve 3 entegre tesis faaliyet göstermektedir. EAO' lu tesislerin 3'ü vasıflı çelik, geri kalan 15'i uzun ürün üretmekte, entegre tesislerin ise, 2'si uzun ürün, 1'i yassı ürün üretimine yönelik olarak faaliyet göstermektedir.

Ürün grupları itibariyle değerlendirildiğinde,Türkiye'nin %86'sının uzun ürünlere, %12'sinin yassı ürünlere, %2'sinin ise, vasıflı çelik ürünlere yönelik olduğu gözlenmektedir.⁴⁷

2008 yılının ilk altı ayı itibariyle toplam üretim geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre %10,6 artış gerçekleştirmiştir. Yassı ürün üretimindeki %17,5'lik artış hızı uzun ürün artış hızını geçmiştir.

Aşağıdaki tabloda 2005-2008 yılları arasında Türk demir çelik sektörü firmalarının üretim rakamları yer almaktadır.Ham çelik üretim rakamları 2005 yılındaki 20.964.634 mt seviyesinden 2008 yılında 26.805.888 mt seviyesine gelmiştir.⁴⁸

Firmalar bazında bakacak olursak 3.647.742 mt ham çelik üretim rakamı ile İçdaş Çelik Enerji Tersane ve Ulaşım Sanayi'nin ilk sırada;3.123.670 mt ham çelik üretim rakamı ile ERDEMİR' in ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.⁴⁹

⁴⁷ Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

⁴⁸ Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

⁴⁹ Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

Tablo-9,2005-2008 yılları arasında firmalara göre ham çelik üretimi

	2005	2006	2007	2008	%değişim
Asil Çelik	228.432	317.570	365.603	305.920	-16,3
Cer Çelik	0	0	395.118	556.876	40,9
Çebitaş	372.200	687.661	721.333	491.575	-31,9
Çemtaş	139.828	146.983	149.687	120.797	-19,3
Çolakoğlu	1.701.183	1.701.321	2.030.203	2.372.345	16,9
Çukurova	0	0	0	0	0
Diler	1.247.612	1.285.302	1.302.472	1.246.923	-4,3
Ege Çelik	1.176.159	1.190.886	1.329.530	1.204.458	-9,4
Ekinciler	645.637	809.002	920.800	847.011	-8,0
Elektrofer	0	0	0	0	0
Erege Metal	650.754	526.343	668.759	539.247	-19,4
Habaş	2.081.399	2.352.084	2.601.701	2.671.569	2,7
İçdaş	2.567.500	2.976.900	3.436.800	3.647.742	6,1
İstanbul Met.	0	0	0	0	0
İzmir D.Ç.	750.908	851.903	787.787	1.119.207	42,1
Kaptan D.Ç.	949.073	1.125.814	1.131.030	994.279	-12,1
Kroman	977.793	1.022.281	966.166	1.035.150	7,1
MKEK	9.246	6.955	7.785	7.694	-1,2
Metaş	0	0	0	0	0
Nursan	133.452	607.023	609.768	686.507	12,6
Seldöküm	0		0	0	0
Sidemir	0	240.245	370.214	331.737	-10,4
Tuber (Or.)	0	0	0	0	0
Ve-Ca (Ay.)	0	0	0	0	0
Yazıcı D.Ç.	896.198	940.191	975.175	950.288	-2,6
Yeşilyurt	319.869	463.911	591.867	545.033	-7,9
EAO Toplam	14.847.243	17.252.375	19.361.798	19.674.358	1,6
İlhan	0	0	0	97.103	100,0
EO* Toplam	14.847.243	17.252.375	19.361.798	19.771.461	2,1
Erdemir	3.095.440	3.135.418	3.127.541	3.123.670	-0,1
İsdemir	2.055.411	2.019.275	2.237.547	2.851.448	27,4
Kardemir	966.540	1.030.268	1.026.764	1.059.306	3,2
Entegre Toplam	6.117.391	6.184.961	6.391.852	7.034.424	10,1
GENEL Toplam	20.964.634	23.437.336	25.753.650	26.805.885	4,1
% artış	2,4	11,8	9,9	4,1	

⁵⁰ Demir Çelik Üreticileri Derneği, istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

9. SEKTÖRÜN GİRDİ YAPISI

Demir çelik sektörümüz hammadde açısından dışa bağımlı bir konumda bulunmaktadır. Gerek entegre tesislerde kullanılan demir cevheri ve kömür, gerekse Elektrik Ark Ocaklı tesislerde hammadde olarak kullanılan hurda, ağırlıklı olarak ithal edilmektedir.

⁵⁰ Demir Çelik Üreticileri Derneği, istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

Ülkemizde üretimi gerçekleştirilen demir cevherinin tenörü, ithal cevherden daha düşük olmasına rağmen, entegre tesislerimiz, düşük tenörlü yerli cevheri kullanma gayreti içinde olmuşlardır. Ancak, söz konusu yerli cevher maliyetlerinin, özellikle demir yolu taşımacılığından kaynaklanan yüksek maliyetler nedeniyle, ithal cevher maliyetlerinin üstüne çıkması, yerli cevher kullanımını, bir yük haline getirmiştir. Bu konunun da göz önünde bulundurularak yerli hammadde kullanımının artırılabilmesini teminen, cevher zenginleştirme yatırımlarının gerçekleştirilmesinde, cevher üreticilerinin fiyatlarını gözden geçirmelerinde, demir yolu taşıma maliyetlerinin düşürülmesine yönelik tedbirlerin alınmasında, cevher üretiminde kullanılan yakıt üzerindeki vergilerin indirilmesinde ve ayrıca, ark ocaklı tesislerde kullanılan hurdanın, yurt içindeki üretiminin artırılmasında, hurdanın yerine ikâme dileyebilecek olan sünger demir üretimine yönelik yatırımların hızlandırılmasında, fayda mülâhaza edilmektedir.

Türk demir çelik sektörü, hammadde ve yassı ürünlerle ilgili yarı ürün tedarikinde ithalâta, yurt içi tüketimin yetersiz kaldığı zamanlarda da, özellikle uzun ürünlerde, ihracata bağımlı bir yapıya sahip bulunmaktadır. Çelik üretiminin başlıca girdi kalemleri olan hurda, demir cevheri ve kömür üretiminin Ülkemizde yetersiz olması, söz konusu bağımlılığın süreceğini göstermektedir. Ancak bu bağımlılığın, yurt içinden hurda temininin artırılması, hurdanın yerine ikame edilebilecek yeni girdilerin üretilmesi ve demir cevheri zenginleştirme çalışmalarına ağırlık verilmesi ile, bir ölçüde de olsa azaltılması mümkündür. Diğer taraftan, yurt içi tüketimin artırılması ve uzun ürün kapasitelerindeki fazlalığın, yassı ve vasıflı çelik ürünlerine yönelmesi ile de, uzun ürünler üzerindeki ihracat baskısı ve böylece ihracat açısından da dışa bağımlılık azaltılmış olacaktır.

Sektörün, başta hurda ve cevher olmak üzere, temel girdilerinin büyük bir bölümünü yurtdışından karşıladığı ve bu durumun rekabet açısından dezavantaj yarattığı görülmektedir. Temel girdiler arasında önemli bir yer tutan ve yurtiçinden temin edilen elektrik enerjisi fiyatları da, bugün Avrupa Birliği ve komşu ülkelerde uygulanan fiyatlara kıyasla, yüksek bir seviyede bulunmaktadır.

Sektörün hammaddede dışa bağımlı olması ve rakiplerine kıyasla elektrik enerjisini daha pahalı tedarik etmesi, rekabet gücü üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Demir çelik sektörü, söz konusu dezavantajlarını, maliyetlerin düşmesine

ve verimliliğin artmasına imkân sağlayan son teknolojiyi kullanarak, profesyonel ekiplerle çalışarak, ihraç pazarlarının gerektirdiği kalite standartlarında üretim yaparak, zaman zaman % 50'nin üzerinde fiyat artışlarının yaşandığı girdi piyasasında ve buna bağlı olarak fiyatlardaki dalgalanmaların yüksek boyutlarda olduğu nihai ürün piyasasında, gelişmeleri yakından takip edip, doğru zamanda doğru fiyatlardan alış ve satış yapma konusunda gerekli esnekliği göstererek, bu yönde süratli karar vererek ve ihtiyaç duyduğu elektrik enerjisini, kendisi üreterek dengelemeye çalışmaktadır.

Türk Demir Çelik Sektöründe son teknolojilerin kullanılması, daha düşük maliyetle daha kaliteli ürünlerin üretilmesi ve verimlilik artışını da beraberinde getirmektedir. Bütün bunların sonucunda, Türk demir çelik sektörü, pek çok dezavantajına rağmen, kalite beklentilerinin son derece yüksek olduğu Avrupa Birliği'ne ciddi miktarlarda ihracat yapabilmekte ve Avrupa Birliği'nde yerleşik çelik üreticileri ile başa baş rekabet edebilmektedir. Mevcut durum itibariyle, sektör uluslararası kalite standartlarında üretim yapmakta, yeni standartlara uyum çalışmalarını da devam ettirmektedir.

2000'li yıllarda sektör kuruluşları, rekabet güçlerini arttırabilmek için, AR-GE faaliyetlerine daha fazla kaynak tahsis etmeye ve ürün çeşitliliğini arttırmaya yönelmiş bulunmaktadır. Değişken piyasa koşullarında üretici kuruluşlara daha fazla manevra kabiliyeti sağlayan ürün çeşitliliği, fiyatlarında dalgalanma yaşanan ürünlerden kaynaklanan kayıpların, diğer ürünlere ağırlık verilerek dengelenmesine imkân sağlamak ve böylece üreticilerin olumsuz piyasa koşullarından asgari düzeyde etkilenmesine katkıda bulunmaktadır.

9.1. Sektörün Üretim Tüketim Yapısı

Türk demir çelik sektörü, hammadde ve yassı ürünlerle ilgili yarı ürün tedarikinde ithalâta, yurt içi tüketimin yetersiz kaldığı zamanlarda da, özellikle uzun ürünlerde, ihracata bağımlı bir yapıya sahip bulunmaktadır. Çelik üretiminin başlıca girdi kalemleri olan hurda, demir cevheri ve kömür üretiminin Ülkemizde yetersiz olması, söz konusu bağımlılığın süreceğini göstermektedir.

Ancak bu bağımlılığın, yurt içinden hurda temininin artırılması, hurdanın yerine ikame edilebilecek yeni girdilerin üretilmesi ve demir cevheri zenginleştirme

çalışmalarına ağırlık verilmesi ile, bir ölçüde de olsa azaltılması mümkündür.

Diğer taraftan, yurt içi tüketimin artırılması ve uzun ürün kapasitelerindeki fazlalığın, yassı ve vasıflı çelik ürünlerine yönelmesi ile de, uzun ürünler üzerindeki ihracat baskısı ve böylece ihracat açısından da dışa bağımlılık azaltılmış olacaktır.

Türk demir-çelik sektörünün, üretim- tüketim dengesindeki gelişmelere de paralel olarak, önümüzdeki yıllarda, özellikle ürün çeşitliliği bakımından gelişme göstereceğini, katma değeri yüksek vasıflı ve yassı demir çelik ürünlerindeki üretim kapasitesinin artacağını, çelik tüketiminin de artarak, 2010 yılına kadar, kişi başına çelik tüketiminin 350 kg seviyesine yükseleceğini ve gelişmiş ülkelerdeki kişi başına tüketim seviyesine, önemli ölçüde yaklaşacağını söyleyebiliriz.

Tablo-10 2000-2007 yılları arasında Türkiye'nin Nihai Mamul Üretimi

Türkiye'nin Nihai Mamul Üretimi⁵¹
1000 ton

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	% değ.(07/06)
UZUN	10.828	9.643	10.324	11.895	13.232	15.498	18.712	21.360	14,2
YASSI	3.130	2.957	3.144	3.535	3.616	3.760	3.903	4.269	9,4
VASIFLI	309	273	299	320	330	343	429	476	11
TOPLAM	14.267	12.873	13.767	15.750	17.178	19.601	23.044	26.105	13,3

Türkiye'nin Nihai Mamul Tüketimi
1000 Ton

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	% değ.(07/06)
UZUN	6.533	3.993	4.930	6.205	6.676	8.598	9.888	11.541	16,7
YASSI	6.035	4.327	5.865	6.848	7.772	8.859	9.831	10.951	11,4
VASIFLI	502	387	491	602	773	908	1122	1259	12,2
TOPLAM	13.070	8.707	11.286	13.655	15.221	18.365	20.841	23.751	14

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılabacağı gibi ülkemizde yassı ürün tüketimi, üretimden oldukça fazladır ve bu alanda yeni yatırımlara ihtiyaç olduğu aşikardır.

⁵¹ Demir Çelik Üreticileri Derneği, istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx>, 15.05.2009, s.1

10. Yassı Sektörü Ve Sektörün Durumu

10.1. Üretim Yöntemi-Teknoloji

Yassı çelik ürünlerinin üretiminde kullanılan ilk yarı ürün, slab olarak adlandırılmaktadır. Çelikhanede elde edilen sıvı çelik, doğrudan sürekli dökümler vasıtasıyla slab haline dönüştürülmektedir.

Yassı çelik ürünlerinin, üretimi için slabların kullanıldığı ilk tesisler, sıcak şerit haddehaneleri ve levha haddehaneleridir. Günümüzde, teknolojik seviye olarak; müstakil sürekli levha haddehaneleri, levha genişlik ve kalınlıklarına göre, 1-2 milyon ton/yıl kapasitelerde, müstakil sürekli geniş sıcak şerit haddehaneleri ise 2,5-4 milyon ton/yıl kapasitelerde olmaktadır.

Sıcak haddelenmiş rulo yassı çeliğin başlangıç malzemesi olarak kullanıldığı, soğuk çekme sac üretim haddehaneleri de ; 1-1,5 milyon ton/yıl kapasitelerde kurulan sürekli soğuk sac haddehaneleri ve 50.000-300.000 ton/yıl kapasitelerde kurulan tersinir soğuk sac haddehaneleri olmak üzere, başlıca iki gruba ayrılmaktadır.

Soğuk haddelenmiş sacların yüzey düzgünlüğünü sağlamak için, temper haddeler kullanılmaktadır.

Teneke üretiminde ise, elektrolitik işlemlerle kalay kaplama uygulanmaktadır.

Çinko kaplama alanında ise iki farklı teknoloji bulunmaktadır. Bunlar, sıcak daldırma galvanizleme ve elektrolitik kaplamadır.

Türkiye’de, kaplamalı sac üretiminde sıcak daldırmalı yöntemle yapılan üretim daha yüksektir. Bu tip kaplama, önceleri sadece konstrüksiyon sanayinde ve otomotiv sektöründe, taşıt iç kısımlarında kullanılırken, bugün ulaşılan teknolojik seviyenin sağladığı yüzey görünümü ve kalite ile, artık otomobil gövdesinin dış kısımlarında ve beyaz eşyada da kullanılmaktadır.

Sıcak daldırma yönteminde, soğuk haddelenmiş sac, bazik ve asidik solüsyonlarla yüzey temizleme işlemine tabi tutulduktan sonra kaplama işlemi öncesinde, önce çinko amonyum klorür (flux) çözeltisinden geçirilip kurutulur. Daha sonra ise, , erimiş durumdaki çinko banyosunun içinden belirli sabit hızlarda geçirilir ve böylece galvanizleme işlemi tamamlanır.⁵²

⁵² DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2000 Ankara)s.64

10.1.1. Sektörün Sorunları

Üretim kapasitelerinin yetersizliği Yassı Çelik Sektörü'nün temel sorunu olmaya devam etmektedir. Türkiye ham çelik üretim kapasitesinin % 15.i, üretim miktarının ise % 18'i yassı çelik üretimine yöneliktir. Ülke içindeki yassı çelik üretimi ile yurt içi talebin yaklaşık yarısı karşılanabilmekte, kalan kısım ise ithalat yolu ile karşılanmaktadır.

Daha önceki plan dönemlerinde de değişik oranlarda mevcut olan bu yetersizliğin giderilmesi amacı ile hazırlanmış olan Kapasite Artırma ve Modernizasyon Projesi plan dönemi içinde tamamlanmış ve Erdemir'in kapasitesi yaklaşık % 50 oranında artırılmıştır. Ancak bu artış, talep artışının gerisinde kaldığı için açık artmaktadır.

Yeni kapasiteler yaratmak için çeşitli projeler geliştirilmektedir. Yassı çelik yatırımları ülkemiz için özel önem arz etmektedir. Sektörde yatırım tutarları yüksek, karlılık ise düşüktür. Bu projelerin finansmanı önemli bir sorun olarak ortada durmaktadır. Ayrıca projeler için alınabilecek dış kredilere istenen Hazine garantisinin sağlanamaması ve mevcut yatırım teşviklerinin yeterli olmaması da, yeni yatırımlar için önemli sorunları arasında yer almaktadır.

Yassı çelik sektöründe temel girdiler olan demir cevheri, pelet ve koklaşabilir taş kömürü, yurt içi kaynakların yetersiz, düşük kaliteli ve pahalı olması nedenleri ile, ağırlıklı olarak ithal yolu ile karşılanmaktadır. Bu hammaddelerin taşınmasında Türk bayraklı gemilere % 10 daha fazla navlun ücreti ödenmesi yolundaki uygulama maliyetleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Rusya ve Ukrayna'dan yapılan yassı çelik ithalatında, bu ülkelerin maliyetlere bakılmaksızın uyguladığı satış fiyatları ile, kalitesiz ürünlerin ülkeye girmesi hem haksız rekabete neden olmakta, hem de bu ürünleri kullanarak üretilen ürünler, kullanıcılar açısından büyük sakıncalar taşımaktadır.

Mevzuat ile ilgili önemli bir eksiklik görülmemesine karşın, uygulamada haksız rekabeti önleyecek önlemlerin alınmasında sorunlar yaşanmaktadır.

Yassı çelik ürünleri sektörü, kullandığı modern teknolojiler, verimlilik, ucuz işçilik, dünya standartlarında üretim kalitesi ile uluslararası pazarda diğer rakipleri ile rekabet edebilir konumdadır.

Bu nedenle de, AKÇT⁵³ Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile beraber gümrük vergilerinin karşılıklı sıfırlanmasına rağmen rekabet gücünü kaybetmemiştir. Uluslararası pazarlarda sektör yukarıdaki avantajları nedeni ile, anti-damping soruşturmalarına maruz kalmaktadır. Ayrıca tarife dışı engellerin daha yaygın kullanılmaya başlanması ile de, haksız rekabetle karşılaşmaktadır. Buna karşın Türkiye'de anti-damping ve benzer mevzuatın yetersiz ve yavaş çalışması nedeni ile, iç pazarda normal koşullar altında, özellikle BDT. den ithal edilen ürünler ile, rekabet etmekte zorlanmaktadır.

Demir-çelik sektöründe periyodik olarak her 5-6 yılda bir yaşanan krizin, global kriz ile aynı döneme rastlaması nedeni ile, sektör büyük bir sarsıntı geçirmektedir. Başta otomotiv, beyaz eşya ve boru sektörü olmak üzere ana tüketim kollarında global krizin etkisi ile talep azalmıştır. Bu nedenle bir çok fabrika üretimini durdururken, bazıları stokları eritmek amacı ile üretim kısıtlamasına ve ucuz satışlara yönelmişlerdir. 1999 yılı ortalarından itibaren sektörde tekrar canlanma başlamış, fiyatlarla beraber tüketim dolayısıyla üretimde belli artışlar gözlenmeye başlamıştır.

Bugün yassı demir çelik üretimi aleyhine olan mevcut yassı/uzun ürün üretim dengesinin (%20/80), gelişmiş ülkelerin seviyesine (%60/40) çıkarılması, yurt içi yassı ürün ihtiyacının büyük oranda karşılanması, AB'ye uyum sürecinde sektör için gerekli olan tüm çalışmaların gerçekleştirilmesi sektörün temel vizyonudur. Bu vizyon doğrultusunda; "Yassı üreticilerinin, otomotiv, dayanıklı tüketim eşyası, gemi inşaatı, zırh çeliği ve yapısal çelik gibi yassı çelik tüketen sektörlerdeki yüksek büyüme potansiyelini esas alarak planlanan yatırımları gerçekleştirmesi" stratejisinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Yoğun bir rekabet ortamı bulunan Türkiye yassı çelik sektöründe, yerli üreticiler pazarın yaklaşık %39'üne sahip iken, başta BDT üreticileri olmak üzere, yabancı üreticilerin pazar payı %61 seviyesine ulaşmaktadır. Kendi doğal hammadde kaynaklarına sahip olan BDT ülkelerinden yapılan düşük fiyatlı ürün ithalatı ve bölge üreticilerinin düşük işgücü ve enerji maliyetleri ile üretim yapmaları, ülkemiz üreticileri için rekabeti zorlaştırmaktadır.

⁵³ Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Türkiye'nin yassı ürün açığı dünyanın diğer büyük üreticilerini de cezbetmiştir. Nitekim Rus şirketi MMK,İskenderun'da;Güney Koreli Posco şirketi de Bursa'da yatırım kararı almıştır.

11. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ DIŞ TİCARETİ

11.1. İthalat

2007 yılında demir çelik ithalatı, miktar bazında %12,7 artarak 13,2 milyon tona,değer bazında %35,3 artarak 9,6 milyar dolara ulaşmıştır.Demir çelik ithalatı ağırlıklı bir biçimde BDT ülkeleri ile AB ülkelerinden yapılmaktadır.

Türk demir çelik sektörü dış ticaretinde genelde ithalat,ihracattan yüksek olmuştur.Bunun başlıca nedeni sektörde,hammadde,yassı mamul ve vasıflı çelik üretimlerinin yetersiz olmasıdır.

Türk demir çelik sanayisi, her yıl yaklaşık 6-6.5milyon ton yassı mamul açığını ithalatla kapatmaya çalışmaktadır.Son beş yılda ortalama 400 bin ton olan vasıflı çelik üretimi de iç talebi karşılamadığından,yılda 750 bin ton vasıflı çelik ithal edilmektedir.

Demir çelik ithalatı 2007 yılında bir önceki yıla göre %35,3 oranında artarak 9,6 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.2007 yılı demir çelik ithalatındaki en önemli ürün grubu yurt içi üretimin yetersiz olduğu ve 2006 yılına göre ithalatı %26,9 artan yassı mamuller olmuştur.

2007 yılı demir çelik ithalatı bölge bazında incelendiğinde miktarda %55,7 oranla BDT ülkelerinin başı çektiği görülmektedir. BDT ülkelerini %36,4 oranla AB ülkeleri izlemektedir.

Demir çelik ürünleri ithalatında öne çıkan ülkeler sırasıyla Rusya Federasyonu, Ukrayna,Romanya ,ABD,İngiltere,Almanya,Belçika ve Çin'dir

Dokuz aylık dönemdeki demir-çelik ürün ithalat değeri,geçen yılın aynı dönemine göre %67,8 oranında artarak,20 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.⁵⁴

⁵⁴ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği,demir çelik sektörü,
<http://www.immib.org.tr/69.aspx>,16.05.2009,s.1

Tablo-11,Türkiye'nin 2002-2007 Dönemi Demir Çelik Ürün İthalatı

Ürünler	2002		2003		2004		2005	
	ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$
Kütük, Blum	644.169	117.220	779.575	189.993	580.094	222.728	949.659	342.532
Slab	280.174	58.914	832.919	202.729	945.449	406.026	974.654	440.967
Yassı ürün	3.840.937	1.036.005	4.292.916	1.552.529	5.195.347	2.740.362	6.208.374	3.440.424
Uzun ürün	368.938	131.342	451.250	194.661	627.543	376.961	696.882	473.225
Vasıflı çelik	359.294	349.048	462.961	519.943	646.005	832.458	764.543	1.138.063
TOPLAM	5.493.512	1.692.529	6.819.621	2.659.855	7.994.438	4.578.535	9.594.112	5.835.211

Ürünler	2006		2007		% değişim 07/06	
	ton	1000\$	ton	1000\$	miktar	değer
Kütük, Blum	1.521.201	603.617	2.484.247	1267.517	63,3	110,0
Slab	1.317.097	617.268	907.088	491.263	-31,1	-20,4
Yassı ürün	7.296.339	4.035.089	7.896.562	5.121.935	8,2	26,9
Uzun ürün	743.234	527.225	945.704	824.246	27,2	56,3
Vasıflı çelik	841.062	1.323.298	972.429	1.908.685	15,6	44,2
TOPLAM ⁵⁵	11.718.933	7.106.497	13.206.030	9.613.646	12,7	35,3

Ülkemiz ithal ettiği hurda miktarı bakımından dünyanın 1 numaralı hurda ithalatçısı konumuna gelmektedir. Elektrik ark ocaklı tesislerin fazlalığı ve yeni kapasite artışları ile bu konuma gelinmiştir. Ülkemiz global hurda piyasalarında belirleyici aktör konumundadır.

Hurda ithal ettiğimiz bölgelerde AB ve Rusya başı çekerken bu ülkeleri Amerika izlemektedir. Fakat yapılan projeksiyonlar artan Rusya nihai mamul üretimine paralel olarak bu ülkenin hurdasını önümüzdeki yıllarda kendi üretimi için kullanacağı ve az bir oranda ihracat yapacağı belirtilmektedir.

⁵⁵ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği,demir çelik sektörü,
<http://www.immib.org.tr/69.aspx>,16.05.2009,s.1

Tablo-12 Türkiye'nin 2001-2007 yılları arasında Bölgelere Göre Hurda İthalatı

	2001		2002		2003		2004		2005	
	Ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$
AB (27)	1.686.596	163.106	4.689.788	490.483	7.185.716	1.029.963	5.138.059	1.190.349	5.038.754	1.181.000
ABD	186.727	17.771	495.905	53.173	780.287	112.344	572.173	144.555	1.369.829	324.779
Rusya	875.889	82.460	1.799.531	183.688	2.052.196	295.848	3.660.087	851.312	4.011.422	962.155
Ukrayna	1.685.187	158.415	1.852.104	189.793	1.063.168	147.533	1.322.849	315.661	674.351	161.415
Gürcistan	506.596	45.655	760.098	77.171	1.123.608	165.402	760.758	178.648	578.100	134.815
Diğerleri	114.432	10.371	255.799	24.978	752.510	104.686	1.438.622	333.223	1.643.347	379.128
Genel Top.	5.055.427	477.778	9.853.225	1.019.286	12.957.485	1.855.776	12.892.548	3.013.748	13.315.803	3.143.292

	2006		2007		%değişim (07/06)		%pay (07)		Fiyat (\$/ton)	
	Ton	1000\$	ton	1000\$	miktar	değer	miktar	değer	2006	2007
AB (27)	5.738.242	1.465.172	7.301.954	2.402.923	27,3	64,0	42,7	43,0	255	329
ABD	2.714.789	723.441	3.949.644	1.279.883	45,5	76,9	23,1	22,9	266	324
Rusya	4.048.426	1.070.582	3.441.270	1.131.529	-15,0	5,7	20,1	20,3	264	329
Ukrayna	429.040	113.837	501.113	159.766	16,8	40,3	2,9	2,9	265	319
Gürcistan	444.259	115.326	529.053	170.389	19,1	47,7	3,1	3,1	260	322
Diğerleri	1.699.253	423.463	1.392.841	438.472	-18,0	3,5	8,1	7,9	249	315
Genel Top.	15.074.009	3.911.821	17.115.875	5.582.962	13,5	42,7	100,0	100,0	260	326

⁵⁶Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

12. İHRACAT

Türkiye ihracatında demir çelik sanayisi ürünleri sektör olarak %11,6 payla üçüncü sıradadır.

Demir ve çelik ürünleri fiyatlarının dünya piyasalarında yükselmesinin ve Türkiye'nin de giderek artan ölçülerde katma değeri yüksek ürünler ihraç etmesinin etkisiyle,demir çelik eşyalar dahil sektörün 2007 yılı ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine göre %30 artarak 12,6 milyar dolara ulaşmıştır.

Demir-çelik sektörü ihracatı madde bazında incelendiğinde,2007 yılında toplam ihracatının %67'sini mamul,%33'ünün ise demir çelik eşyadan oluştuğu görülmektedir.

2007 yılında ihracat, miktar yönünden %8,7 artarken değer yönünden %33,3 artış göstermiştir.Bu sonucun ortaya çıkmasında,fiyatlardaki yükseliş eğiliminin yanı sıra yarı ürün ihracatının düşmesi,ağırlıklı olarak, yassı ve uzun ürün ihracatının artması etkili olmuştur.

⁵⁶ Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

2007 yılında demir-çelik ürün ihracatı 13,8 milyon ton ve 8,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.2007 yılında,%41 payla en fazla ihracat yapılan bölge Ortadoğu ve Körfez ülkeleri olmuştur.Ortadoğu ve Körfez ülkelerini %35'lik payla AB ülkeleri izlemektedir.ABD'ye yapılan ihracat ise bir önceki yıla göre 2/3 oranında düşüş göstermiştir.⁵⁷

Sektör ihracatı ülkeler bazında incelendiğinde en fazla ihracat yapılan beş ülkenin BAE, İspanya, Romanya,İtalya ve Fas olduğu görülmektedir.

Uzun ürünler demir-çelik ihracatından %75,5 pay alırken yassı ürünler %10,9 pay almaktadır.

Demir çelik sektörü ihracatı 2008 yılı ilk dokuz ayında %93 düzeyinde artış göstererek 17 milyar dolara yaklaşmıştır. Bu gelişme rakamıyla sektör,ilk dokuz aylık süreçte, en çok ihracat yapılan sektörler sıralamasında, hazır giyim-konfeksiyon ihracatını geçerek,otomotiv sanayisinden sonra ikinci sıraya yerleşmiştir.

Türkiye'de bu dönemde, demir çelik ürün ihracatı 14,5 milyon ton ve 13,4 milyar dolar değerinde gerçekleşmiştir ve 2007 yılının aynı dönemine göre ürün ihracatı ve %104,4 oranında artış göstermiştir.

2008 yılının Ocak-Eylül döneminde kütük ihracatı 3 kattan fazla büyürken, uzun ürün ihracatı da %105,6 gibi yüksek bir oranda artış göstermiştir.Hammadde ihracatı ise bu dönemde %9,4 küçülmüştür.

⁵⁷ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği,demir çelik sektörü,
<http://www.immib.org.tr/69.aspx>,16.05.2009,s.1

Tablo-13 2002-2007 Döneminde Türkiye'nin ürünlere göre ihracatı

Ürünler	2002		2003		2004		2005	
	ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$
Kütük, Blum	3.053.653	568.554	3.148.190	746.242	3.770.521	1.316.782	2.169.143	773.560
Slab	23	22	38	32	86	57	206	297
Yassı ürün	1.120.465	340.994	979.489	384.542	1.039.038	638.477	1.109.950	703.335
Uzun ürün	5.762.444	1.241.362	6.141.998	1.673.635	7.183.700	3.123.308	7.596.228	3.178.001
Vasıflı çelik	168.062	68.040	180.631	94.531	202.291	171.960	198.871	213.540
TOPLAM	10.104.647	2.218.972	10.450.346	2.898.982	12.195.636	5.250.584	11.074.398	4.868.733

Ürünler	2006		2007		% değişim (08/07)	
	ton	1000\$	ton	1000\$	Miktar	Değer
Kütük, Blum	1.582.185	635.188	1.561.420	780.260	-1,3	22,8
Slab	95	72	35.238	18.042	36.992,6	10.389,5
Yassı ürün	1.368.349	828.398	1.214.882	880.936	-11,2	6,3
Uzun ürün	9.567.490	4.406.691	10.764.475	6.110.123	12,5	38,7
Vasıflı çelik	147.591	199.156	189.243	298.299	28,2	49,8
TOPLAM	12.665.710	6.069.605	13.765.258	8.087.660	8,7	33,2

⁵⁸ Demir Çelik Üreticileri Derneği, istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx>, 15.05.2009, s.1

Özellikle uzun ürün ihracatında dünyada çok önemli bir konumda olan Türkiye 5 kıtada yaklaşık 65 ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir. En önemli pazarlar arasında ABD, BAE, AB ülkeleri ve Uzakdoğu ülkeleri yer almaktadır.

Ürün kalitesi ve kalifiye işgücü sayesinde günümüzde bazı kritik pazarlarda sadece Türkiye menşeli ürünler aranır hale gelmiştir.

1990'lı yılların başında Singapur ve Hong Kong en önemli pazarlar olarak dikkat çekmektedir. 1997 Asya krizinden sonra bu bölgeye olan ihracatımız azalmıştır. 1998 yılından itibaren ise Amerika'nın anti-damping soruşturmalarından başarıyla çıkan Türk üreticiler Amerika'ya yoğun miktarda ihracat yapmaya başlamıştır. 2006 yılına kadar ABD, Türk demir çelik üreticilerinin 1 numaralı uzun ürün ihracat pazarı konumunu sürdürmüştür.

Artan petrol fiyatlarına paralel olarak büyük miktarda sermaye biriktiren Körfez ülkelerine olan ihracatımız son yıllarda büyük artışlar sergilemiştir. BAE geçtiğimiz iki yılda Türk üreticiler için en önemli ihracat pazarı konumuna yükselmiştir. Sadece Dubai ülkemizden 2007 yılında 3.5 milyon ton, 2008 yılında ise 5 milyon tona yakın inşaat demiri ithalatı gerçekleştirmiştir.

⁵⁸ Demir Çelik Üreticileri Derneği, istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx>, 15.05.2009, s.1

Tablo-14 2002-2007 yılları arasında Türkiye'nin bölgelere göre demir çelik ihracatı

	2001		2002		2003		2004	
	ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$
ABD	883.950	190.981	1.212.777	307.299	699.431	201.511	1.890.406	901.884
AB (27)	2.780.500	625.845	2.063.775	493.483	2.743.968	810.951	3.348.382	1.569.593
BDT	1.392	1.081	2.152	1.737	5.166	4.806	19.896	16.559
UZAK DOĞU & G. ASYA	1.528.884	282.625	2.375.435	442.412	1.785.014	461.376	1.051.952	363.256
ORTA DOĞU & KÖRFEZ	2.553.512	502.849	2.729.878	571.756	3.633.394	958.418	3.899.922	1.557.610
KUZEY AFRIKA	803.397	170.540	656.168	151.412	1.027.660	288.877	1.066.144	428.126
DİĞER	1.124.057	254.857	1.064.462	250.873	555.713	173.042	918.934	413.556
GENEL TOP.	9.675.692	2.028.778	10.104.647	2.218.972	10.450.346	2.898.981	12.195.636	5.250.584

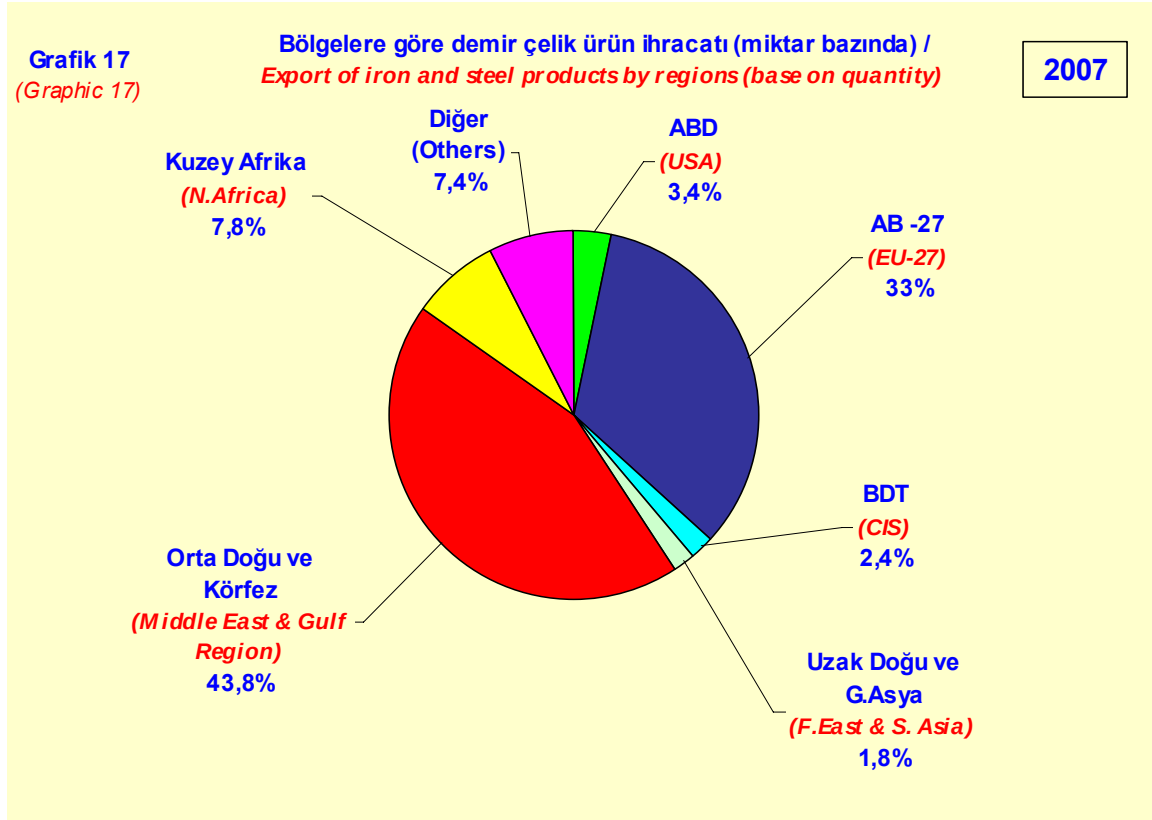
	2005		2006		2007	
	ton	1000\$	ton	1000\$	ton	1000\$
ABD	1.089.378	483.560	1.736.546	785.882	472.952	256.466
AB (27)	2.613.723	1.303.109	3.807.546	1.943.393	4.560.503	2.864.731
BDT	36.520	35.969	107.227	80.310	333.886	227.848
UZAK DOĞU & G. ASYA	587.019	263.655	68.229	33.491	252.131	151.093
ORTA DOĞU & KÖRFEZ	4.621.753	1.872.750	4.806.254	2.208.101	6.030.853	3.278.263
KUZEY AFRIKA	1.313.338	527.320	1.265.759	561.860	1.086.862	650.782
DİĞER	812.667	382.370	874.149	456.568	1.028.071	658.477
GENEL TOP.	11.074.398	4.868.733	12.665.710	6.069.605	13.765.258	8.087.660

⁵⁹Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

Yukarıdaki tablolarda dikkat çeken bir başka unsur da Kuzey Afrika'ya olan ihracatımızın da 2002 yılından itibaren artış trendinde olmasıdır.Kuzey Afrika ülkelerinde artan altyapı ve inşaat projelerinde Türkiye menşeli demir çelik ürünleri kullanımı gittikçe artmaktadır.Fakat AB'nin yaptığı ikili anlaşmalar ve özellikle Cezayir'de AB dışından gelen ürünlere uygulanan %15'lik vergi tarife dışı engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁵⁹ Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> ,15.05.2009,s.1

Grafik 1 Türkiye'nin 2007 yılı bölgelere göre demir çelik ürün ihracatı

⁶⁰ Demir Çelik Üreticileri Derneği, istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx>, 15.05.2009, s.1

2007 yılında Ortadoğu ve Körfez ülkeleri toplam ihracatımızda %43,8 gibi yüksek bir yere sahiptir. Bunu sırasıyla %33 ile AB ülkeleri ve %7,8 ile Kuzey Afrika izlemektedir.

Önümüzdeki yıllarda da ülkemiz demir çelik ürünleri ihracatında belirleyici konumunu sürdürecektir. Fakat özellikle 2008 yılının son çeyreğinde başgösteren küresel mali krizin etkileri inşaat sektöründe de önemli ölçüde hissedilmektedir. Proje finansmanlarında ve gayrimenkul piyasalarında yaşanan sıkıntılar talepte daralma riski taşımaktadır.

Demir Çelik ihracatımız, 2008 yılında, geçen yıla göre miktarda %21,2 artarak 19,65 milyon ton olurken, değerinde de %70,5 artarak 19,37 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

⁶⁰ Demir Çelik Üreticileri Derneği, istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx>, 15.05.2009, s.1

Uzun Mamuller 11,5 milyar dolarla 2008 yılında en fazla ihraç edilen ürün olmuştur. Söz konusu ürün grubunu sırasıyla, 2,09 milyar dolarla Demir Çelik Boru ve Boru Bağlantı Parçaları, 2,02 milyar dolarla Demir Çelik Kütük ve 1,33 milyar dolarla Yassı Hadde Mamulleri izlemiştir. ⁶¹

Yakın ve Orta Doğu Asya ülkeleri, 9,725 milyar dolar ve %50,2 payla, 2008 yılında Demir Çelik Ürünleri ihracatının en fazla yapıldığı ülke grubu olmuş, bu ülke grubunu sırasıyla, 4,25 milyar dolar ve %21,9'lık payla Avrupa Birliği ülkeleri, 1,78 milyar dolarla (%9,2 pay) Kuzey Afrika ülkeleri, 1.04 milyar dolarla (%5,3 pay) Diğer Avrupa ülkeleri, 888,3 milyon dolarla (%4,6 pay) Kuzey Amerika ülkeleri izlemiştir.

2008 yılı Ocak-Aralık döneminde, değer bazında Yakın ve Orta Doğu Asya ülkelerine %144,5, Diğer Avrupa ülkelerine %17,4, Kuzey Amerika ülkelerine olan ihracatta ise %144 ve Kuzey Afrika ülkelerine de %78,6 oranlarında artışlar kaydedilirken, Avrupa Birliği ülkelerine yapılan Demir Çelik mamulleri ihracatımızda, değer bazında bir önceki yılın eş dönemine göre %4,4 oranında azalma meydana gelmiştir. ⁶²

Birleşik Arap Emirlikleri 5 milyar 495 milyon dolarla (%192 artış) 2008 yılı Ocak-Aralık döneminde, sektör ihracatının en fazla yapıldığı ülke olurken, Romanya 841,9 milyon dolarla (%31,5 artış) ikinci, ABD 815,9 milyon dolarla (%162 artış) üçüncü, Katar 806,7 milyon dolarla (%162 artış) dördüncü sırada yer almıştır. Suudi Arabistan (780 milyon dolar, %193 artış), Cezayir (566 milyon dolar, %104 artış), Irak (563,7 milyon dolar, %34,7 artış), Fas (489,4 milyon dolar, %48,8 artış), İngiltere (458,8 milyon dolar, %2,2 artış), Almanya (451,8 milyon dolar, %15,7 artış), İtalya (414 milyon dolar, %11,6 azalış) ihracatın yapıldığı diğer önemli ülkeler olmuşlardır. ⁶³

Aşağıda ihracat ürün bazında incelenecektir.

⁶¹ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

⁶² İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

⁶³ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

12.1.1. Demir Çelik Kütük

2008 yılı Ocak- Aralık döneminde demir çelik kütük ihracatı, miktarda %57,2 artış, değerde ise %149,9 oranında artarak 2 milyon 463 bin ton karşılığı 2 milyar 19 milyon dolar olmuştur.

Söz konusu ürün grubu ihracatında, Suudi Arabistan'ın 441,2 milyon dolar (%174 artış) ile ilk sırada, Fas'ın 286,5 milyon dolarla (%95,3 artış) ikinci sırada ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin 275,7 milyon dolarla (%277,8 artış) üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir.

12.1.2. Demir Çelik Çubuk

Demir Çelik Çubuk (İnşaat Demiri) ihracatında 2008 yılında olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

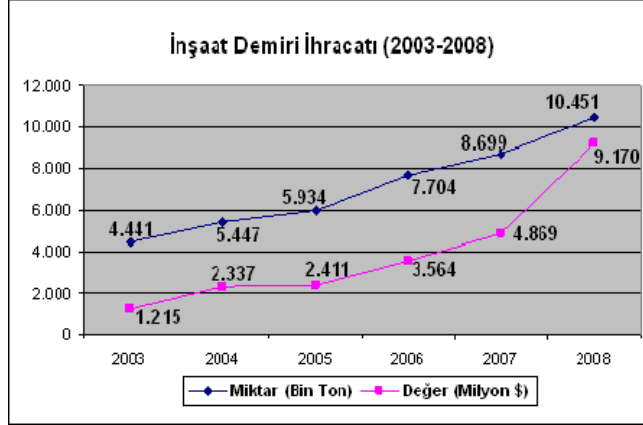
2008 Ocak-Aralık döneminde, söz konusu ürün ihracatı, miktarda %20,2 artarak 10,5 milyon tona, değerde de %88,3 artarak 9,17 milyar dolara ulaşmıştır.

Bu mal grubunda, Birleşik Arap Emirlikleri 4 milyar 962 milyon dolarlık ihracatla (%187,4 artış) birinci, Katar 593,9 milyon dolarla (%124 artış) ikinci, Irak 278,2 milyon dolarla (%40,5 artış) ile üçüncü sırada yer alırken, Romanya 265,2 milyon dolarla (% 34,7) dördüncü sırada yer almıştır.⁶⁴

Aşağıdaki tabloda, sözkonusu ürün grubunun 2003 yılından itibaren gerçekleştirdiği ihracat seyri görülmektedir.

⁶⁴ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

Grafik 2 Türkiye'nin 2003-2008 dönemi inşaat demiri ihracatı

⁶⁵İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği,demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>,16.05.2009,s.1

2008 Aralık ayına damgasını vuran önemli gelişme ise ABD'nin Türkiye'den ithal edilen "inşaat demiri" ithalatına karşı yürütülen 2.Gözden Geçirme Soruşturması (2nd Sunset Review) çerçevesinde ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu Türkiye'den ithal inşaat demirine yönelik anti-damping önleminin kaldırılmasına hükmetmesidir. Bu kararın 5 Ocak 2009 tarihinde ABD Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle birlikte 2009 yılı için demir/çelik çubuk ihracatımızın artması beklenmektedir.

12.1.3. Demir Çelik Filmaşın

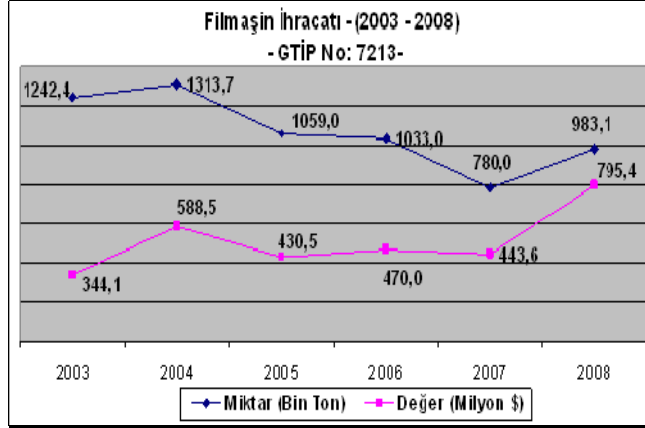
2008 yılı Ocak-Aralık döneminde, Filmaşın ihracatı, geçen yılın aynı dönemine göre miktarda %26 ve değerinde de %79,3 oranında artışla, 983,1 bin ton karşılığı 795,4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

08 Mayıs 2008 tarihinde Avrupa Birliği'nin Çin, Moldova ve Türkiye'den ithal edilen filmaşına karşı başlattığı anti-damping soruşturması çerçevesinde, 2008 yılı Aralık ayı içerisinde, Avrupa Komisyonu Çin ve Moldova'ya %25 oranında geçici anti-damping vergisi uygulanmasına karar verirken, Türkiye'ye geçici anti-damping vergisi

⁶⁵ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği,demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>,16.05.2009,s.1

uygulanmamasına hükmetmiştir. Sözkonusu soruşturmanın kesin sonuçları (Definitive Determination) 2009 yılı Ağustos ayı başında açıklanması beklenmektedir.

Grafik 3 Türkiye'nin 2003-2008 dönemi filmaşın ihracatı

⁶⁶ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

2008 yılında ABD 126,7 milyon dolarla (%2.235 artış) filmaşın ihracatını en fazla gerçekleştirdiğimiz ülke olurken, bu ülkeyi, 113,1 milyon dolarla (%934 artış) Birleşik Arap Emirlikleri, 101,5 milyon dolarla (%35,7 artış) İtalya ve 67,3 milyon dolarla (%41,5 artış) Romanya izlemiştir.⁶⁷

12.1.4. Yassı Hadde Mamulleri

2008 yılında, Demir Çelik Yassı Mamullerde ihracat, miktarda %11,25, değerde %48,3 artış göstermiştir. Bu artışlar sonucunda, bu mal grubundan 1 milyon 345 bin ton karşılığı 1,33 milyar dolarlık ihracat yapılmıştır.

⁶⁶ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

⁶⁷ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

12.1.4.1. Sıcak Hadde Yassı Mamuller

Sıcak Hadde Yassı Mamulleri ihracatı, bir önceki yılın eş dönemine göre, miktarda %56,4, değerinde de %124 oranında artarak, 848,4 bin ton karşılığı 777,4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında bu ürün grubu ihracatında ilk sırada yer alan ABD, ülkemizden, miktarda %8.407 artışla 201,6 bin ton, değerinde de %16.987 artışla 233,2 milyon dolarlık ithalat yapmıştır. Öte yandan Romanya, 107 milyon dolarla, Sıcak Hadde Yassı Mamullerin en fazla ihraç edildiği ikinci ülke olurken, bu ülkeyi 59,7 milyon dolarla Yunanistan izlemiştir.

12.1.4.2. Soğuk Hadde Yassı Mamuller

Soğuk Hadde Yassı Mamuller ihracatı, miktarda %37,4 , değerinde de %13,9 oranında azalış göstererek, 204,5 bin ton karşılığı 196,5 milyon dolar olmuştur.

Anılan ürün grubunun en fazla ihraç edildiği ülkeler arasında, Bulgaristan 37,2 milyon dolarla birinci sırada yer almıştır (% 162 artış). Yunanistan 26,9 milyon dolarla ikinci sırada yer alırken, bu ülkeye yapılan ihracatımız %143,8 oranında artış göstermiştir. Öte yandan, İspanya, Soğuk Hadde Yassı Mamuller ihracatımızda 21 milyon dolarla (%40 azalış) üçüncü sırayı işgal etmiştir.⁶⁸

12.1.4.3. Kaplanmış Yassı Mamuller

Demir Çelik Kaplanmış Yassı Hadde Mamulleri ihracatımız 2008 yılında, 2007 yılına göre miktarda %15,2 azalış, değerinde ise %9,4 oranında artışla 264,1 bin ton ve 323,7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Demir Çelik Kaplanmış Yassı Hadde Mamullerinde, Romanya 87 milyon dolar ve %0,02 oranında gerçekleşen artışla birinci sırada yer almıştır. Yunanistan 36 milyon dolar (%105,3 artış), Gürcistan 22,9 milyon dolar (%26,9 azalış), Bulgaristan 15,7 milyon dolarla (%10 azalış) bu ülkeyi takip etmiştir.⁶⁹

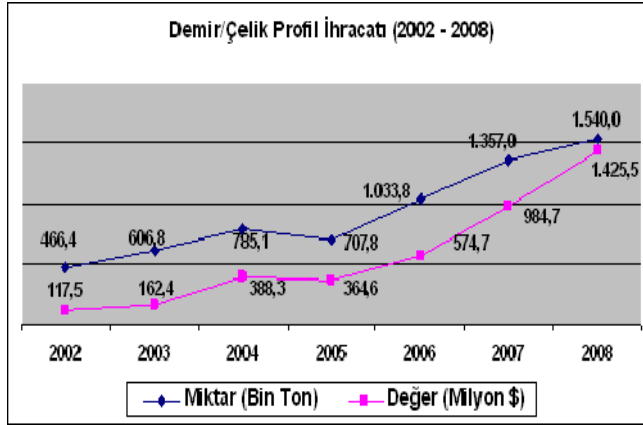
⁶⁸ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

⁶⁹ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

12.1.5. Demir Çelik Profil

Demir Çelik Profil ihracatı, 2008 yılında, miktarda %13,5, değerinde ise %44,7 oranında artarak 1,54 milyon ton karşılığı 1 milyar 425 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 4 Türkiye'nin 2002-2008 dönemi demir çelik profil ihracatı

⁷⁰ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

İngiltere, %35,5 oranında artış ve 127 milyon dolarla, çelik profil ihracatımızın en fazla yapıldığı ülke olurken, Fas 122,6 milyon dolar ve %1,7 artışla ikinci, Birleşik Arap Emirlikleri 89,7 milyon dolarla (%309,8 artış) üçüncü, Yunanistan 78 milyon dolarla (%34,7 artış) dördüncü sırada yer almıştır.

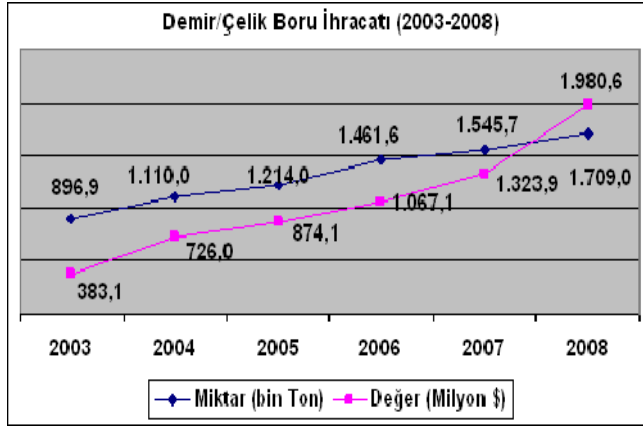
12.1.6. Demir Çelik Boru

Demir çelik ürünleri arasında önemli kalemlerimiz arasında olan Demir Çelik Boru ihracatımız 2008 yılında, geçen yılın aynı dönemine göre, miktarda %10,6, değerinde de %49,6 artmıştır. Bu sektörde 2008 yılı Ocak-Aralık döneminde, 1 milyon 709 bin ton karşılığı 1.980 milyon dolar ihracat gerçekleştirilmiştir.⁷¹

⁷⁰ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

⁷¹ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

Grafik 5 Türkiye'nin 2003-2008 dönemi demir çelik boru ihracatı

⁷² İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü,

<http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

Bu ürün grubunda Cezayir, ülkemizden %118'lik artışla 359,5 milyon dolarlık alım gerçekleştirmiştir. ABD 210 milyon dolarlık (%519 artış) alımı ile ikinci, İngiltere 152,5 milyon dolarlık (%19,6 artış) alımı ile üçüncü sırada yer almıştır.⁷³

13. DÜNYA ÇELİK TİCARETİ

Son yıllarda birçok sektörde olduğu gibi demir çelik sektörüne de Çin damgasını vurmuştur. Hızla büyüyen Çin ekonomisi ve sanayisine paralel olarak Çin demir çelik sektörü de büyük bir büyüme kaydederek günümüzde 1 numaralı üretici konumuna yükselmiştir.

2004 yılında 13 milyon ton net ithalatçı, 2005 yılında 0,6 milyon ton net ihracatçı olan Çin'in, 2006 yılının ilk yarısında, yarı mamul ihracatı da dikkate alındığında, toplam demir-çelik ürünleri ihracatı 20 milyon ton, net ihracatı ise 10,6 milyon ton seviyesine ulaşmıştır.

Çin ürünleri, 2005 yılında A.B.D. piyasasında yoğunluk kazanarak, bu ülkeye yönelik ihracatımızı olumsuz yönde etkilerken, 2006 yılının ilk 5 ayı itibarıyla, Orta Doğu ve Körfez ülkelerine yoğunlaşmış ve bu bölgeye yönelik ihracatımızın, % 25,7 oranında gerilemesine yol açmış bulunmaktadır.

Çin'in A.B. piyasasına da, giderek artan bir şekilde girmeye başlaması ve

⁷²

⁷³ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü, <http://www.immib.org.tr/69.aspx>, 16.05.2009, s.1

nihayet bazı Türk haddehanelerinin Çin kütüğü ithal ettiklerinin öğrenilmesi, tedirginliğin artmasına yol açmaktadır.

Tablo-15 2003-2007 yılları arasında ilk yirmi ihracatçı ülke

TOP 20 STEEL EXPORTING COUNTRIES							Tonnes
		2003	2004	2005	2006	2007	
CHINA	Export	8.243.566	20.073.727	27.414.083	51.706.148	68.546.570	
JAPAN	Export	33.727.793	34.767.719	32.040.323	34.556.709	36.245.541	
UKRAINE	Export	26.576.474	28.228.062	27.348.358	30.599.904	30.307.924	
GERMANY	Export	24.673.158	27.279.050	26.482.818	29.711.927	29.868.899	
RUSSIA	Export	28.243.821	30.446.225	30.852.867	31.462.496	29.624.655	
BELGIUM	Export	16.062.260	18.138.184	17.192.103	20.097.982	22.126.979	
SOUTH KOREA	Export	14.089.741	15.019.210	16.123.575	18.015.656	18.936.708	
FRANCE	Export	17.500.981	18.678.099	17.555.066	18.795.183	18.107.093	
ITALY	Export	11.473.751	13.434.594	14.519.969	17.051.759	17.907.607	
TAIWAN	Export	9.727.907	9.419.428	9.238.587	10.605.580	11.102.390	
U S A	Export	7.725.840	7.810.272	9.409.668	9.564.637	10.844.261	
BRAZIL	Export	12.941.402	12.006.198	12.535.091	12.625.748	10.512.428	
NETHERLANDS	Export	7.692.626	8.962.150	8.242.248	10.240.817	10.331.077	
UNITED KINGDOM	Export	7.325.573	7.816.079	8.712.953	8.507.167	9.432.497	
SPAIN	Export	6.429.012	6.414.764	6.661.064	6.821.300	7.969.978	
CANADA	Export	5.485.824	5.392.471	5.969.612	6.135.165	7.233.146	
TURKEY	Export	11.142.356	13.159.333	12.278.768	9.179.616	6.927.891	
AUSTRIA	Export	5.234.692	5.872.603	6.123.221	6.459.379	6.814.756	
INDIA	Export	5.069.413	5.486.738	5.998.617	7.238.948	6.577.650	
CZECH REPUBLIC	Export	4.733.686	4.448.295	4.705.186	5.171.318	5.512.330	

İSSB⁷⁴-Londra

2007 yıl sonu rakamları itibariyle Çin'i 36.245.541 tonluk ihracatıyla Japonya ve 30.307.924 tonluk ihracatı ile Ukrayna izlemektedir.

Artan iç piyasa talebine bağlı olarak Türk üreticilerin iç piyasaya da odaklanmasıyla birlikte 2005 yılında 12.278.768 ton olan toplam ihracatımız 2006 yılında 9.179.616 ton;2007 yılında 6.927.891 ton olarak gerçekleşmiştir.

Çin'in en önemli ihracat pazarları Güney Kore ve Amerika olarak göze çarparken özellikle

2004 yılından itibaren Çin'in Avrupa Birliği ve Ortadoğu ülkelerine olan ihracatında büyük artışlar gözlenmektedir. Bu durum şüphesiz ki ülkemiz ihracatçıları

⁷⁴ International Steel Statistics Bureau,trade statistics,,
http://www.issb.co.uk/global_trade_statistics/top_exporters#top_20_steel_exporting_countries25.04.2009
s.1

için büyük bir tehdit unsurudur.

Bununla beraber Çin hükümetinin 2008 yılında üretimin iç piyasaya odaklanması için getirdiği birçok üründe ekstra ihracat vergisi uygulaması ülkemiz üreticilerini nispeten rahatlatmıştır

2003 yılında 35,4 milyon ton ile net ithalatçı olan Çin 2008 yılında 38,9 milyon ton ticaret fazlası vermiştir.Çin hükümetinin getirdiği ihracat vergisine paralel olarak Çin'in ihracat hızı kesilerek 2006 yılındaki 48,3 milyon tonluk net fazla 2008 yılında 38,9 milyon tona gerilemiştir.

2006 yılında bölgelerin ihracat ve ithalat rakamlarına baktığımızda BDT ülkelerinin 54.88 mt ile ilk sırayı aldığını görmekteyiz.BDT'yi 28.09 milyon ton ile Asya izlemektedir.Diğer Amerika 3.55 milyon ton;diğer Avrupa 2.02 milyon ton ve Okyanusya 0.31 milyon ton ile Asya'yı izlemektedir.⁷⁵

Aynı yılın ithalat rakamlarına baktığımızda NAFTA ülkeleri 38.86 milyon ton ile ilk sırada yer almaktadır.Ortadoğu 24.02 milyon ton,Afrika 9.85 milyon ton ve AB 25 8.67 milyon ton ithalat gerçekleştirmiştir.

14. DÖVİZ KURLARI

14.1. Döviz Kurunun Tanımı Ve Kapsamı

Uluslararası ticaret bir tarafta bir ülkenin vatandaşı olan alıcı, diğer tarafta ise diğer bir ülkenin vatandaşı olan satıcı vardır. Yurt içi ticaretten farklı olarak, bu tür ekonomik işlemde en az iki farklı ulusal para söz konusudur. Aynı şekilde uluslararası yatırım, hizmet ihraç ve ithali gibi durumlarda da bir ülkenin parasının diğer ülke parasına çevrilmesi gerekir. Bu değiştirme işleminde bir oran ve fiyat olmalıdır. Döviz kuru (kambiyo kuru, parite), iki ulusal para birimi arasındaki değişim oranıdır. Diğer bir deyişle döviz kuru bir yabancı paramı ulusal para cinsinden fiyatıdır. Bu sebeple kur, ülkeler arasındaki fiyat seviyelerini birbirlerine bağlayarak fiyat ve maliyet karşılaştırmaları yapılmasına imkan sağlar. Döviz kuru olmasa, ülkeler birbirlerinde üretilen mal ve hizmetlerin fiyat ve maliyetleri konusunda tamamen bilgisiz ve yabancı kalırlar. Döviz kuru, işte bu yabancılık ve bilgisizliği ortadan kaldırır.

⁷⁵ İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği,demir çelik sektörü,
<http://www.immib.org.tr/69.aspx>,16.05.2009,s.1

Döviz kuru bir fiyat olmakla beraber, herhangi bir malın fiyatından farklıdır. Döviz kurundaki değişiklik, bir malın fiyatında meydana gelecek değişimin yaratacağı etkiden çok farklı bir etki yaratır. Mesela buğday fiyatında meydana gelecek bir değişim, sadece buğday arz ve talebi ile en yakın ikame malının (mısır, çavdar, arpa) arz ve talebi üzerinde etkili olur. Buna karşılık döviz kurundaki bir değişim, önce uluslararası ekonomik ilişkilere konu olan mal ve hizmetlerin piyasa ve fiyatlarını, daha sonra bunlar aracılığıyla diğer piyasaları etkileyerek ekonomide global değişiklikler yaratır.⁷⁶

14.2. Döviz Kuruna Etki Eden Faktörler

14.2.1. Ekonomik faktörler

Enflasyon oranı yüksek olan ülkenin ürettiği mallar yurt dışına kıyasla pahalı hale gelecek ithal mallara ve döviz talebi artacak ülkenin parası yabancı paralar karşısında değer kaybedecektir. Fakat kısa vadede merkez bankası enflasyonun yükselme tehlikesi karşısında faiz artırımını yapacağı için ülkenin parası değer kazanır. Ekonomik büyümenin etkisini anlamak içinse, büyümenin tüketime mi yoksa üretime mi dayandığıdır, tüketime dayalı büyüme ithalatı artıracak bunun sonucunda döviz talebi artacağından ülkenin para birimi değer kaybeder, yatırıma dayalı büyüme gerçekleşiyorsa ülkede üretim artıp maliyetler düşeceğinden ihracat artar sonucunda ülke para birimi değer kazanır.

Ekonomik faktörleri de kendi arasında sermaye hareketleri, faiz artışı ve beklentisi ve spekülasyon olarak üç ana gruba ayırmak mümkündür

15.2.1.1. Sermaye hareketleri

Sermaye hareketlerinin son yıllarda büyük oranda artması dış ticaretten bile daha önemli hale gelmesine sebep olmuştur. Bankaların her ülkede şubeler açması ve gelişen teknolojinin para transferlerinin hızlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamasıyla uluslararası sermaye kar edeceğini düşündüğü bölgeye hareket etmektedir. Burada sermayenin vadesi ve amacı önem kazanmaktadır, uzun vadeli yatırım amaçlı gelen sermaye ülke ekonomisi ve istihdam üzerinde olumlu etkiler yaparken, kısa vadeli

⁷⁶ Azim K. Özdemir, Gülbin Şahinbeyoğlu, "Alternatif Döviz Kuru Sistemleri," T.C. Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği, Eylül 200, s. 2-6

spekülatif hareketlerden kazanç sağlamak amaçlı sermaye hareketleri(Sıcak para) beklediği karı sağladığında aynı hızla çıkarak döviz dengelerini bozmaktadır.

15.2.1.2 Faiz artışı ve beklentisi

Kar amacı güden kişi veya kuruluşlar fonlarını en yüksek getiriyi sağlayacak para cinsine yönlendirmek Avrupa da ki faiz oranı Amerika dan fazlaysa Euro cinsi tahvillere talep artacağından Euro da değer kazanacaktır , Amerika da faiz yüksekse Dolar değer kazanır, ayrıca faiz artırım beklentisi artırım yapacak ülkenin para biriminin değer kazanmasına yol açacaktır..

15.2.1.3.Spekülasyon

İlerideki fiyat hareketlerini tahmin etmeye çalışarak pozisyon alan spekülâtörler piyasa için gerekli likiditeyi sağlarken, piyasa düşerken ucuzladığını düşünerek alım yapıp, yükselirken pahalı olduğunu düşünerek satar böylece dengenin kurulmasına neden olur ve hedgerlerin likit piyasayı kullanarak pozisyon almalarına yardımcı olurlar.Ama bazen düşüşün süreceğini farz ederek satışa devam edip yükselişin süreceğini düşünerek alıma devam etmesiyle fiyatlar aşırı uçlara da çekilebilir, ayrıca medyanın gücü ve her yere ulaşması kullanılarak ülke ekonomileri hakkında veya önemli kişiler hakkında spekülatif haberlerle piyasalar etkilenebilir.⁷⁷

Yukarıda belirtilen döviz kuruna kısa dönemde etki eden faktörlerin yanında döviz kurunu uzun vadede etkileyen faktörlere de değinmek gerekir.Bunlar görece fiyat düzeyleri,tarife ve kotalar,yurt içi ve yabancı mallar arasındaki tercihler ve verimlilik olarak özetlenebilir.

Uzun dönemde eğer bir faktör yabancı mallara göre yurt içi talebi arttırıyorsa yerli para değerlenir.Tersi durumda eğer bir faktör yurt içi mallara olan görece talebi azaltıyorsa yerli para değer kaybeder.

Örneğin bir ülke mallarına olan ihracat talebi uzun dönemde artarsa o ülke parası değerlenirken,ithalata olan talep artarsa ülke parası değer kaybeder.Aynı şekilde bir ülkedeki fiyat düzeylerinin artması o ülke parasının değer kaybetmesine yol

⁷⁷ Özdemir,Şahinbeyoğlu,S.8-10

açarken,diğer ÷lkeye göre fiyat düzeyinin düşmesi,÷lke parasının değlerlenmesine neden olur⁷⁸

15.2.2.Siyasal etkiler

Bir ÷lke'deki siyasi güç ve istikrar ÷lke ekonomisine de olumlu yansır,siyasi gücün popülist politikalar izlemesi, yetersiz yönetim göstermesi, diğer ÷lkeler düşmanca bir tutum izlemesi, savaş tehdidi döviz kurlarını etkileyecektir

Bu bölümde döviz kuru sistemleri ve özelliklerine yer verilecektir.

14.3. Döviz Kuru Sistemleri Ve Özellikleri

14.3.1. Sabit Kur Sistemi

Merkez Bankasının döviz piyasasına alıcı ve satıcı olarak müdahale etmesiyle döviz kuru istikrarının sağlandığı piyasadır. Bunun için Merkez Bankasının yeterli miktarda bulundurması gereken altın ve yabancı döviz stokuna; döviz ya da kambiyo istikrar fonu denir. Merkez Bankasının bu şekilde döviz kurlarını muhafaza edebilmesi için ödemeler bilançosunun sürekli açık vermemesi gerekmektedir.

14.3.1.1. Sabit Kur Sisteminin Özellikleri

Belirsizlik daha azdır. Günlük dalgalanmaları ortadan kaldırır. Sabit kur sisteminde istikrar bozucu spekülasyonun meydana gelme olasılığı esnek kur sistemine göre daha azdır. Ülkeye fiyat disiplini empoze eder (Çapa politikaları). Esnek kur sisteminde böyle bir disiplin yoktur. Sabit kur sisteminde fiyatlar esnek kur sistemine göre daha düşük düzeydedir. Sabit kur sistemi büyük içsel şoklara aday dışa açık bir ekonomiye daha fazla istikrar sağlar. Esnek kur sistemi ile dışsal şoklara açık ÷lkeler için daha çekicidir.

⁷⁸ Frederic S.Mishkin,çeviri Prof Dr.İlyas Işıklar,Prof Dr.Ahmet Çakmak,Yrd Doç Dr.Suat Yavuz,Bilim Teknik Yayınevi,2000

14.3.1.2. Sabit Kur Sisteminin Avantajları:

Kur riskinde azalma, beklenen kura ilişkin bir bilgi sağladığı için kur riskini azaltır. Bunun sonucu olarak yabancı yatırımlar ve uluslararası işlemler artar.

Uluslararası piyasalara giriş, azalan belirsizlik dolayısıyla sadece yabancı yatırımların gelişini değil, yerel ekonomik birimlerin uluslararası piyasalara girişini de kolaylaştırır.

Faiz oranlarında düşüş, azalan belirsizlik hem içeride faizleri, hem de dış borçlanmada risk primini düşürür.

Parasal şoklara direnç, para arzındaki beklenmedik değişimlerin kur üzerindeki etkilerini nötralize eder.

14.3.1.3. Sabit Kur Sisteminin Dezavantajları:

Güvenilirlik, sabit kurun taşınabileceğine ilişkin güven önemlidir. Bu güven zedelendiğinde ekonomi krizlere açık bir hal alır ve krizler de gerçekleştiğinde çok maliyetli olur.

Bağımlı para politikası, yerel paranın sabitlendiği yabancı ülkenin parasal politikalarından doğrudan etkilenme şeklinde ortaya çıkar.

Bağlı olunan para cinsinin değerindeki ani değişimler ekonomiyi bir bütün olarak etkiler. Ayrıca, kur istikrarı hedefi olduğu için bağımsız bir para politikası uygulamak son derece güçleşir. Şoklar, dış şoklara ve reel kesimden kaynaklanan iç şoklara karşı sabit kur rejimleri son derecede kırılgandır.⁷⁹

Cari işlemler, yerel paranın değeri reel bazda artacağı için ihracatta azalma, ithalatta artış beklenir. Bu durum, cari işlemlerin açık vermesine neden olur.⁸⁰

14.3.2. Esnek/Dalgalı Kur Sistemi

Döviz kurunun döviz piyasalarında belirlendiği sistemdir. Bu sistemde ülkelerin ödemeler bilançosunun açık yada fazlaları otomatik olarak düzeltilmektedir. Bu sistemde hükümetin müdahalesine gerek yoktur. Ödemeler bilançosunun dengesi için yalnızca döviz kurunun değişmesi yeterlidir. Bu sistemde meydana gelen

⁷⁹ Özdemir,Şahinbeyoğlu s.12

⁸⁰ Ayşegül Özgül,Dilek Elçin Yüksel,Esra Kendirli,Sinan Aksu “Döviz Kuru Sistemleri ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü,Ankara 2002,s.8-15

dengelesizliklerin düzeltilmesini döviz kurlarındaki dalgalanmaları hafifleten istikrar sağlayıcı spekülasyon sağlar.

14.3.2.1. Esnek/Dalgali Kur Rejiminin Avantajları:

Dışsal/reel şoklara karşı direnç, dalgali kur rejimlerinin en önemli avantajları dışsal şoklara ve reel sektörden gelen şoklara karşı dirençli olmasıdır. Kur tamamen serbest olduğu için etkin işleyen bir döviz piyasasında kurlar yeni oluşan durumlara ve özellikle de şoklara hızla ve tam olarak uyum sağlarlar.

Dış ticarete rekabet, dalgali kur rejimlerinin bir diğer avantajı dış ticarete kurun değerlendirilmesine bağlı bir rekabet kaybının yaşanmaması, dolayısıyla ödemeler dengesi açısından bir sorun ortaya çıkmamasıdır.

Bağımsız para politikası, kur istikrarı bir hedef olarak alınmadığı için Merkez Bankasının daha etkin bir para politikası yürütme şansı bulunmaktadır.

14.3.2.2. Esnek/Dalhalı Kur Rejiminin Dezavantajları:

İthal enflasyon, serbest kur politikasında dış ülkelerdeki enflasyon kur yoluyla ithal edilir.

Ticari ve finansal işlemleri azaltabilir, serbest kura bağlı olarak hem risk, hem de ekonomideki birimlerin risk algısı artacaktır. Bu nedenle risk primleri yükselir ve hem ticari hem de finansal işlemlerde azalış olabilir.

Kur riskine bağlı tahribat, serbest kura geçildiğinde açık pozisyonda bulunan firma ve bankalar kurun olası bir yükselmesinde büyük ölçüde zarar görürler.

İki ana grubun genel hatlarıyla açıklanmasının ardından sabit kur rejiminden serbest kur rejimine doğru yapılmış olan sınıflandırma şu şekildedir:

14.3.3. Tamamen Sabit Kur Sistemi

Sabit kur sistemi, aynen altın standardı sisteminde olduğu gibi para biriminin değerli bir madene, bir güçlü para birimine ya da güçlü para birimlerinden oluşturulan fiktif bir sepete sabitlenmesi anlamına gelmektedir. Örneğin, Türkiye’de 1960’lı yıllarda 10 yıl süre ile 1 USD 9 TL’ye eşitlenmiş ve bu parite 1970 yılına kadar sürdürülmüştür. Bu tür sabit kur sistemleri en çok belirli oranlarda FF⁸¹’ye sabitlenen

⁸¹ Fransız Fransı

Orta ve Batı Afrika ülkelerinde ve USD' ye sabitlenen Güneydoğu Asya ülkelerinde kullanılmıştır.

Sabit kur sisteminin en önemli yararı özellikle ihracata dayalı büyüme gerçekleştirmek isteyen ülkelerde ihracat fiyatlaması belirsizliğini azaltmak ve ihracatın artmasına katkıda bulunmaktır.

Örneğin; Türkiye'de ihracat yapan bir tekstil firmasını düşünelim. Yabancı firma TL fiyatlarından büyük olasılıkla bir şey anlamayacağı için Türk firma yurtdışına mal satmak üzere teklif verirken fiyatlamasını USD gibi yabancı para birimi cinsinden yapmak zorunda kalacaktır.⁸²

Halbuki firmanın işçi ücretleri, (ithal değilse) kumaş alımı, kirası, kullandığı elektrik ve su gibi maliyetlerinin TL cinsinden olduğunu kabul edersek, ihracat bedelini 3 ay sonra alacak olan firma, fiyatlama yaparken kar marjını belirlemede zorlanacaktır. Diğer bir deyişle, firma sahibi 3 ay sonra TL maliyetlerinin ne olacağını iyi kötü bilmekle birlikte o zaman eline geçecek ihracat bedelinin ne kadar TL edeceğini, o zamanki döviz kurunu tahmin etmek zorunda kalacaktır.

Eğer döviz kuru sabitse 3 aylık devalüasyon sıfır olacağı ve kurun 3 ay sonra ne olacağı bilindiği için firmanın böyle bir sorunu olmayacak ve kar marjını maliyetlerinin üzerine koyarak (3 ay sonra alacağı) ihracat fiyatını belirleyebilecektir.

Ama eğer döviz kuru sabit değilse, ihracatçı kurun 3 ay sonraki değerini tahmin etmek zorunda kalacaktır. Firma % 20'lik bir devalüasyon düşünür ve fiyatlamasını ona göre yaparsa devalüasyon %20'den ne kadar fazla olursa karı o kadar azalacak hatta devalüasyonun çok yüksek olduğu durumda zarar etmesi bile söz konusu olabilecektir.

Sonuç olarak, döviz kurunda ciddi bir belirsizlik söz konusu ise ihracatçı kendini sağlama almak için mecburen yüksek bir devalüasyonu fiyatına koyacak ama bu durumda da yurt dışında malını pahalıya satmaya çalışıyor olacak ve büyük olasılıkla ihaleyi (veya Pazar payını) kaybedecektir. Dolayısıyla, sabit kur sisteminin en önemli yararı ihracatçının fiyatlamada önünü görebilmesini sağlamasıdır. Ekonomileri ihracata dayalı Endonezya, Güney Kore, Tayvan, Çin, Malezya, Tayland, Singapur gibi Güneydoğu Asya ülkelerinde uzun yıllar bu sistemin kullanılmasının en büyük nedenlerinden biri budur.

⁸² Özgül, Yüksel, Kendirli, Aksu, s.8-15

Ülkede enflasyon varsa, devalüasyona izin vermeyen sabit kur sistemi ihracatçıların ya pazar payı kaybetmelerine ya da kar marjlarının düşmesine neden olabilir. İhracatçı kar marjını kısmaktan ancak üretimdeki verimliliği, yani işçi başına üretim miktarını arttırarak kurtulabilir. Ama bu da kolay bir şey değildir. Verimlilik, ancak yatırım ve eğitim gibi hem maliyetli hem de zaman alacak uygulamalarla arttırılabilir. Bu neden özellikle enflasyonu yüksek ülkelerde sabit kur sistemleri, özellikle ihracatçıları tarafından, istenmeyen kur sistemleridir.

Öte yandan, sabit kur sistemi aynı zamanda enflasyonun da düşük gitmesini sağlayan bir sistemdir. Özellikle açık ve gelişmekte olan ekonomilerde imalat sanayi üretiminde hammadde, ara-mal ve sermaye malları yurt dışında ithal edilmekte, üretimde yerli olarak ucuz işgücü ve yer (arazi) kullanılmaktadır. Örneğin; Türkiye'nin en büyük ihracatçı firmalarından biri olan Vestel Elektronik ürettiği televizyonların monitörleri ile bilgisayarların hafızalarını ve diğer parçalarını Uzakdoğu ülkelerinden ithal etmekte ve bunları düşük maliyetlerle üreterek ABD ve Avrupa'ya ihraç etmektedir. Dahası bu montaj işinde kullandığı bir çok yüksek teknolojiye sahip makine ve teçhizatını da ithal etmektedir.

Türkiye'nin ithalatının büyük çoğunluğunu, hammadde, ara mallar ve sermaye malları oluşturmaktadır. Bu nedenle, devalüasyon direkt olarak ithalatı pahalılaştırmakta ve firmaların üretim maliyetlerini yükselterek enflasyonun artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle sabit kur sistemi devalüasyonu sıfırlayarak enflasyonun arkasındaki önemli sebeplerden bir tanesini yok etmiş olur. Dolayısıyla, kurun devalüe edilme gereği ortadan kalkar (elbette ki zamanla başka sebeplerden dolayı enflasyon artarsa sabit kur sistemi tehlikeli olmaya başlar).

Sabit kur sistemlerinin en büyük tehlikesi, sermaye hareketlerinin serbest olduğu ekonomilerde sermayenin belli bir yönde ani ve toplu hareket ettiği durumda Merkez

Bankasını sabit kuru müdafaa etmek zorunda bırakmasıdır. Merkez bankası sabit kuru devam ettirebilmek için sermayenin dışarı gittiği durumda döviz satmak, sermayenin geldiği durumda ise döviz almak zorunda kalır. Döviz almak çok sorun olmayabilir; döviz karşılığında para basılarak ödeme yapılır ve sonra başka yollardan örneğin açık piyasa işlemleriyle bu basılan para geri çekilir. Ama döviz satmak o kadar kolay değildir; merkez bankasının talebi karşılayacak kadar döviz olmasını gerektirir ki

doğal olarak merkez bankaları döviz basamaz. Yeterli döviz olmadığı durumda sabit kur sisteminden vazgeçmek ve devalüasyon yapmak zorunda kalınabilir.

14.3.4. Sabit Kur Sistemini Kullanma Koşulları

Sabit kur sistemi her ülke için uygun bir sistem değildir; ülke ekonomisinin bazı özellikleri olması gerekir.

Öncelikle sabit kurun ihracat fiyatlamasında belirsizliği ortadan kaldırım özelliğinden faydalanabilmek için ülke ekonomisi açık olmalı, diğer bir deyişle dış ticaret GSMH içinde yüksek bir paya sahip olmalıdır.

Ama açık ekonomi aynı zamanda sermaye hareketlerinin serbest olduğu anlamına geldiği için de ekonominin küçük olması ya da finansal piyasalarının derin olmaması sermaye hareketlerine doğal bir sınırlama getirecektir. Diğer bir deyişle, açık ama küçük ekonomiler sabit kur sisteminden daha fazla yararlanırken zararlarından daha az etkilenebilir.⁸³

Öte yandan açık bir ekonomide kurun sabit olması, yurt dışından sermaye gelmesine de yurt içinde de sabit kurun sürdürülemeyeceği yönünde bir spekülasyon yapılmasına müsait bir ortamı oluşturur. Ülkedeki yatırımcılar ekonomide bir döviz sıkıntısı olacağı beklentisiyle ellerindeki yerli parayı sabit kurdan dövize çevirerek yurt dışına sokmak istediklerinde merkez bankasının bu yatırımcılara verilebilecek yeterli döviz (yüksek döviz rezervleri) olması gerekir. Aksi takdirde merkez bankasının elinde talebi karşılayabilecek yeterli döviz yoksa dövizin yerli para cinsinden fiyatını yükselterek (para birimini devalüe ederek) döviz talebini karşılamak zorunda kalacaktır.

Sabit kur sistemini kullanabilmenin bir başka ön koşulu, paranın sabitlendiği dövizle arasında enflasyon oranlarının benzeşmesidir. Örneğin, TL'nin USD'ye herhangi bir orandan sabitlendiği durumda, 1 yıl sonra TL enflasyonu %50 ve USD'ninki % 5 olarak gerçekleşirse TL yurt içinde değersizleşmiş (daha az mal ve hizmet alabilir hale gelmiş) olmasına rağmen sabit kur sistemi sayesinde yurt dışında hala aynı miktarda USD (veya USD'nin alabildiği kadar mal ve hizmet) alabilmektedir. Diğer bir deyişle, bu durumda TL yurt dışında, yurt içine göre daha değerli hale gelmiş olacaktır. Böylece zaman içerisinde enflasyon kura yansımadağı için ihracatı düşmesine ve TL dışarıda daha değerli olduğu için de ithal malların yerli mallara göre daha ucuz

⁸³ Özgül, Yüksel, Kendirli, Aksu S.15

kalmasına yol açar. Bu nedenle dış ticaret dengesini bozarak ülkede döviz sorunu baş gösterebilir ve nihayetinde dengeyi yeniden kurmak için sabit kur sisteminden vazgeçmek ve devalüasyona başvurmak zorunda kalabilir (dış ticari açığın artması döviz sorunu çıkması için yeterli değildir).

Sabit kur sistemleri için son bir ön koşul da ülke dış ticaretinin belli ülkelere (özellikle para biriminin sabitlendiği dövizlere ya da dövizlere) konsantre olmasıdır.⁸⁴

Tam esnek ve sabit kur sistemi, iki uç döviz kuru sistemi uygulamasını oluşturmaktadır. Ancak, bu iki uygulama arasında farklı sistemler mevcuttur.

15. ESNEKLİK DERECESESİNE GÖRE DÖVİZ KURU SİSTEMLERİ

Aşağıda tam esnek kur sisteminden sabit kur sistemine kadar esneklik derecesine göre sıralanan 9 farklı döviz kuru sistemine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

15.1. Serbest Dalgalanma (Free Float)

Serbest dalgalanan kur sisteminde ülke parasının değeri piyasa tarafından belirlenmektedir. Döviz piyasasına yapılan müdahaleler kurların istenilen düzeyde oluşmasını sağlamak yerine, bu piyasadaki gereksiz dalgalanmaları önlemek ve değişimleri daha ılımlı hale getirmek için yapılmaktadır. Bu sistemde para politikası daha etkin hale gelmekte ve ülkenin tutması gereken uluslararası rezerv miktarı azalmaktadır. Diğer bir avantaj ise dışsal şokların ilk etapta nominal kurlar tarafından emilmesi sonucu ülke içindeki istikrara olumlu katkıda bulunmasıdır.

Serbest dalgalanan döviz kuru sisteminden kaynaklanan olumsuzluk ise dış ekonomik ilişkilerde belirsizlikleri ve riskleri artırması nedeniyle kaynak dağılımını olumsuz etkilemesidir. Ayrıca para politikası için nominal çıpa özelliğini taşıyabilen döviz kuru bu özelliğini kaybettiğinden, serbest dalgalanan kur sistemi enflasyona elverişli bir sistem haline gelebilmektedir.

⁸⁴ Özgül, Yüksel, Kendirli, Aksu S.17

15.2. Gözetimli Dalgalanma (Managed Float)

Bu kur sisteminde parasal otorite döviz kurlarına müdahale etmekle birlikte, bu müdahaleler önceden belirlenmiş kurallara göre yapılmamaktadır. Parasal otorite bu müdahaleleri, kendi karar alma mekanizmasını bir takım ekonomik göstergeler doğrultusunda o an için iyi olduğunu düşündüğü bir şekilde çalıştırarak gerçekleştirmektedir. Önceden açıklanmış kurallara bağlı olarak yapılmayan bu müdahaleler, ülke ekonomisinin hareket alanını genişletmektedir. Ayrıca bu şekilde yönlendirilebilen kurlarla, serbest dalgalanan kur sisteminin yol açtığı bir takım risk ve belirsizlikler azaltılabilmektedir. Diğer yandan kurallardan yoksun bu tür müdahaleler ekonomiler genelinde düşünüldüğünde birbirleriyle çelişen yönleri olabilmektedir. Kurların gözetimli bir şekilde dalgalandığı bir ekonomide, yapılan müdahaleler sonucu elde edilmeye çalışılan ekonomik yararlar diğer ülkelerin bundan olumsuz etkilenmesi sonucu oluşuyorsa bu sistem "kirli dalgalanma" olarak adlandırılmaktadır.⁸⁵

15.3. Aralık İçinde Dalgalanma (Floating within a Band)

Bu tür bir sistemde, kurların belirlenen bir aralık içinde serbestçe dalgalanmasına izin verilmektedir. Serbest dalgalanan ve sabit kur sisteminin bir birleşimi gibi algılanabilecek bu kur sistemi esnekliği ve istikrarı beraberinde getirir. Merkez parite olarak belirlenen aralığın ortalama değeri kurlara bir belirlilik kazandırırken, kurların bu aralık içinde dalgalanabilmesi dışsal şokların etkisini azaltmaktadır. Bu sistemde aralığın belirlenmesi bir problem niteliğini taşımaktadır. Çok dar belirlenen aralık istikrarsızlığı ve spekülasyonu beraberinde getirebilmektedir.

Ayrıca bu aralığın sürdürülebilir olması bu sisteme güven için şarttır. Devamlı ayarlanan aralık beklenen faydaları yok edebilmektedir.

15.4. Kaygan Aralık (Sliding Band)

Kaygan aralık sisteminde, bir önceki sistemden farklı olarak, aralığın ortalama değeri (merkez kur) sabitlenmemiştir. Bu ortalama değer belli olmayan sürelerle ayarlanmaktadır. Genelde yüksek enflasyon gözlenen ekonomilerde uygulama alanı

⁸⁵ Özgül, Yüksel, Kendirli, Aksu S.19

bulan bir sistemdir. Ayarlanabilir merkez kur sayesinde kurun olası aşırı değeri engellenmektedir. Fakat kaygan kur sisteminde ayarlama süresinin ve sıklığının bilinmemesi piyasalarda belirsizlik yaratabilmektedir.

15.5. Yönlendirilmiş Sabit Aralık (Crawling Band)

Yönlendirilmiş sabit aralık sisteminde, ülke parasının değeri önceden açıklanmış sabit bir değer etrafında belirli limitler içinde dalgalanmaktadır. Fakat esas alınan sabit değer seçilmiş ekonomik göstergeler ve özellikle ödemeler dengesindeki gelişmelere bağlı olarak ayarlanabilmektedir. Uygulamada aralık sistemi yönlendirilmiş sabit parite sistemi ile karşılaştırıldığında daha esnek bir yapıya sahiptir. Yönlendirilmiş sabit aralık sistemin alışılmış sabit kur sistemlerinden farkı, sabit kur üzerinde bir baskı oluştuğunda, gerekli ayarlamaların bir anda değil belirli aralıklarla ve sıklıkla yapılıyor olmasıdır. Ayrıca bu ayarlamalar arasında belirlenen limitler içinde dalgalanmasına da izin verilmektedir. Yapılan bu ayarlamalar sayesinde, diğer sabit kur sistemlerinde gözlenen ve beklentiden kaynaklı spekülasyon hareketleri engellenebilmektedir. En büyük olumsuzluk ise faiz politikasının kurları destekleme zorunluluğudur. Bu nedenle faizler ekonominin gerekleri doğrultusunda istenildiği gibi kullanılamamaktadır.⁸⁶

15.6. Yönlendirilmiş Sabit Parite (Crawling Peg)

Bu kur sisteminde ülke parasının değeri sabitlemiştir. Ancak bu sabit değer, aynı yönlendirilmiş sabit aralık sisteminde olduğu gibi, o ülkenin seçilmiş ekonomik göstergelerine ve özellikle ödemeler dengesindeki gelişmelere bağlı olarak ayarlanabilmektedir. Bu sistem yönlendirilmiş sabit aralık sistemi ile karşılaştırıldığında daha katı bir yapıya sahip olmakla birlikte alışılmış sabit kur sistemleri ile karşılaştırıldığında, bu sistemlerden farklı olarak sabit kur üzerinde bir baskı oluştuğunda, yine gerekli ayarlamaların bir anda değil belirli aralıklarla ve sıklıkla yapılıyor olmasıdır. Bu nedenle bu sistem, yönlendirilmiş sabit aralık sistemin avantajlarını ve dezavantajlarını beraberinde getirmektedir. Bunlara ek olarak, aralığın olmaması nedeniyle belirsizlikler daha az indirgenmiştir.

⁸⁶ Özgül, Yüksel, Kendirli, Aksu S.20

15.7. Ayarlanabilir Sabit Kur Sistemi (Fixed-but-adjustable exchange rate)

Bretton Woods sistemi olarak bilinen bir sistemdir. Bu sistemde kur sabit olmakla birlikte parasal otorite süresiz bir şekilde bu kuru sürdürmek zorunda değildir. Belirlenen kur uygulanan ekonomik politikalarla tutarsızsa arzu edilen yönde değiştirilebilmektedir. Bu sistem dış ticaret üzerindeki kur belirsizliğini azaltarak ekonomik istikrara katkıda bulunur. Diğer yandan olası bir ayarlama beklentisi (devalüasyon) yoğun spekülasyonlara yol açabildiğinden ekonomide kriz yaratmaya elverişli bir sistemdir.

15.8. Para Kurulu (Currency Board)

Ülke parasının seçilecek olan yabancı bir para ile sabit kurdan değişimini öngören ve belirli yasal düzenlemeleri gerektiren bir sistemdir. Bu sistemde para otoritesi ülke parasını yalnız yabancı para girişi karşılığı basmaktadır. Ayrıca Merkez Bankasının parasal düzenlemeler ve son kredi mercii gibi geleneksel fonksiyonlarına son vermektedir. Diğer yandan bu sistemin uygulanması kolay olmakla beraber para ve maliye politikalarının güvenilirliğini artırması, döviz kuruna istikrar kazandırması, faiz oranları birleştirmesi ve finansal derinliği artırması gibi faydaları da vardır. Bunun yanında bir takım maliyetler de getirmektedir. Para kurulu sisteminde bankalar daha duyarlı hale gelmekte, Merkez Bankası fonksiyonlarını kaybetmekte, mali politikalar üzerine sınırlama gelmekte ve nominal kurlar esnekliğini kaybetmektedir. Bu sistemin uygulanacağı ekonomide güçlü bir kamu finansmanı, sağlıklı bir finansal yapı ve yeterli miktarda döviz kaynakları gerekli görülmektedir.⁸⁷

15.9. Tam Dolarizasyon (Full 'dollarization')

Bu sistemi uygulayan ülke parasal bağımsızlığına son vermekte ve başka bir ülkenin para birimini kullanmaktadır. Para kurulu sisteminin uç şeklidir. Parasal disiplini artırması nedeniyle güvenilirliği fazladır. Ayrıca istikrarsız bir döviz kurunun yol açtığı olumsuzlukları ortadan kaldırır. En önemli maliyetleri ise senyoranj gelirinin kaybı, Merkez Bankasının son kredi mercii rolüne sınırlaması, ekonomiyi döviz kuru krizlerine karşı duyarlı hale getirmesidir.

⁸⁷ Özdemir, Şahinbeyoğlu, s.20

Türkiye'nin geçmiş 50 yıldaki ihracat performansı iki dönem halinde incelenebilir. Birincisi, 1950-1980 arasındaki dönem, ikincisi ise, kendi içerisinde çeşitli dönemlere ayrılabilen 1980 sonrası dönemdir. İlk dönemde, ithal ikameci politikalar nedeniyle, ihracat ihmal edilmiş ve çok düşük oranlarda büyümüştür. 1980 sonrasında ise, dış ticaret politikası köklü bir şekilde değişime uğramıştır. Bu ikinci dönemin en temel ayırıcı özelliği, ihracata dayalı büyüme politikalarının uygulamaya konulmuş olmasıdır. Bu politikalar sonucunda, yüksek ihracat artış oranları yakalanabilmiştir. Ancak, bu dönemdeki politikaların tümü belirli bir amaca (Liberalizasyon) yönelik olmasına karşılık eşgüdüm halinde uygulanamamışlardır. 1989 sonrası politikalar ise daha liberaldi (sermaye piyasalarının serbestleştirilmesi).⁸⁸

16. TÜRKİYE'DE UYGULANAN DÖVİZ KURU SİSTEMLERİ

16.1. 1980 Öncesi

Dünyadaki ekonomik trendlere paralel olarak, Türkiye 1980'lere kadar sabit kur rejimlerini uygulamıştır. Bu durum, zaman zaman Türk Lirasında aşırı değerlenmelere yol açmış ve sonuç olarak Türkiye ödemeler dengesi krizleri ile karşı karşıya kalarak bir kaç defa devalüasyon yapmak zorunda kalmıştır. 1970-80 döneminde çok büyük dış ticaret açıkları ile karşı karşıya kalmış ve bu sorun karşısında elinde kalan tek politika aracı devalüasyon olmuştur. 1970 yılında, TL % 40 oranında devalue edilmiştir. Takip eden yıllarda ihracat artış oranı ortalamanın üstüne çıkmıştır. Yani, sabit kur rejimlerinde, hükümetin dış ticareti etkileyebilme gücü azda olsa mevcut idi.

16.2. 1980-1988 Dönemi

Serbestleşme, 1980 sonrası dönemin temel politika seçimidir. Nihayet 1989 yılında, sermaye hareketleri tamamen serbest oldu ve Türk Lirası konvertibl hale getirilmiştir. 1980-1982 döneminde, temel kaygı bankacılık sektörünün liberalizasyonu idi. Bankalar arsında rekabetin geliştirilmesi, mali piyasaları geliştirmenin temel aracı olagelmıştır. İlk adım olarak, mevduat faizindeki limit 1981 yılında kaldırıldı. Döviz piyasası 1984 yılında serbestleştirildi. 1986 yılında Interbank piyasası kuruldu ve Merkez Bankası açık piyasa işlemlerine başladı. Özel bankaların döviz tevdiat hesabı açmalarına izin verildi ve döviz piyasasında işlem yapabilmeleri sağlandı. Bu haklar,

⁸⁸ Özdemir,Şahinbeyoğlu s. 23

bankaların finans piyasalarındaki belirleyici kurumlar olması sonucunu doğurdu. Bu dönemin bir diğer önemli özelliği ise serbestleşme idi. Finans piyasalarındaki etkinliğin bu serbestleşme süreci sonucunda sağlanacağı yönünde genel bir ön kabul söz konusu idi⁸⁹ “Diğer yandan, mevduat faizlerinde ve kredi yayınlamasındaki sınırlamaların 1980 ortalarında çok hızlı bir şekilde kaldırılması, tasarruf sahiplerine çok yüksek faizler teklif ederek ortaya çıkan bankerlerin bir kaç tane küçük bankayla birlikte batmaları sonucunda mali bir skandala yol açmıştır.”⁹⁰

Liberalizasyon programının ikinci döneminde (1983- 1987), temel vurgu mali kurumların oluşturulması üzerine kurulmuştu. Bu çerçevede, 1983 yılında Sermaye Piyasası Kurulu kuruldu; bir kanun hükmünde kararname ile, ikincil piyasa işlemleri için düzenlemeler yapıldı ve 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası açıldı. 1985 yılında, bankacılık sistemindeki yapısal zayıflığı gidermeyi amaçlayan yeni bankacılık yasası TBMM’de kabul edildi. Daha sonar, 1986 yılında, İnterbank para piyasası oluşturuldu ve 1987 yılında merkez bankası “açık piyasa operasyonları” uygulamaya başladı. Bunlara ilaveten, döviz kuru rejiminde de bir değişiklik yaşandı. 1984’te, Türk vatandaşlarının bankalarda döviz hesapları (DTH’ler) açmalarına izin verildi. Aynı yıl, bankalara kendi kurlarını belirli bir band içerisinde belirleme hakkı verildi.⁹¹

Türkiye’nin finansal liberalizasyonu sürecindeki en son aşama, 1989 yılında döviz piyasalarının kurulması ile başlamış oldu. Bu dönemdeki en temel gelişme, döviz ve yabancı sermaye alanlarında gerçekleşmiştir. 1989 yılında, döviz piyasası operasyonları ve uluslararası sermaye hareketleri tamamen liberal hale getirildi ve TL konvertibl oldu. Sonraki yıl, bankalar, uygulayacakları faiz oranlarını belirlemekte tamamen serbest oldular. Bu gelişmeler mali derinleşmeye yol açtı. Örneğin, toplam mali varlıklar (yani dolaşımdaki para, toplam mevduat ve toplam menkul kıymet) içerisinde toplam menkul kıymetler (kamu ve özel) önce küçük bir miktar artarak 1982 yılındaki %22 seviyesinden 1986 yılında %25 seviyesine yükseldi daha sonra, hızlı bir tırmanışla 1990 yılında % 43’e ulaştı.⁹²

⁸⁹ Atiyas ve Ersel s20

⁹⁰ Emel Yeldan, Türk Ekonomisinde Krizin Oluşumu, Türk Harb-İş Sendikası, 1997, s.4-12

⁹¹ Atiyas ve Ersel, s 25

⁹² Atiyas ve Ersel ,s.27

Bu dönemde, politika yapıcılar döviz kurunu günlük olarak belirledi. Bu dönemde uygulanan rejim, “sabit fakat ayarlanabilir döviz kuru sistemine benzerlikler göstermektedir. Bu dönemde, politikaların temel amacı Türk Lirasının aşırı değerlenmesinin önlenmesi idi. Hükümet, döviz kurunu enflasyon ve ekonomik büyüme rakamlarına göre belirlemekteydi. Yani, politika yapıcılar uluslararası ekonomideki değişmelere uyum sağlayabilmekteydiler. Dış ticaret rejimindeki değişiklikler de bu uyuma yardım edecek şekilde yapılmıştır. Sonuç olarak, ihracat ithalattan daha hızlı büyüdü ve dış ticaret açığı düşmeye başladı. Fakat, 1985’ten sonra, kur politikasının etkinliği para ikamesi sebebiyle sınırlanmıştır. Beklentiler kötüleştikçe, bir çok kişi Türk Lirası cinsinden varlık tutmamaya çalışıyorlardı. Bu dönemde, yabancı para cinsinden tutulan varlıklar önemli oranda arttı. “Türkiye ekonomisi 1981-1988 döneminde ihracata dayalı büyüme stratejisi uyguladı. Bir başka deyişle, 1994 yılına kadarki ihracat büyümesi ekonomik programın en önemli başarılarından biridir. Bu dönemde, hem büyüme hem de ihracatın kompozisyonundaki değişme dikkate değer bir gelişme göstermiştir. Gerçekten, ihracat üç katından fazla arttı ve imalat sanayinin ihracattaki payı önemli ölçüde artmıştır.”⁹³. Ancak, bu büyüme yatırım üzerine gelişen bir büyüme değildi. Bu ihracat performansı daha çok, imalat sanayinde mevcut olan kapasitenin kullanılması ile gerçekleştirilebilmiştir. Bunun yanında, ihracata dayalı bu büyüme stratejisinin sürdürülebilir olması için gerekenlerden en önemlisi yatırım artışıdır. Devalüasyon, ihracata dayalı büyüme politikalarının en önemli uygulamalarından birisidir ancak yatırım mallarının görece fiyatlarını saptırmakta ve piyasaya yanlış sinyaller verilmesine sebep olmaktadır. Çünkü, gelişmekte olan ülkeler söz konusu yatırım malları konusunda gelişmiş ülkelere bağımlıdırlar ve devalüasyon yatırım mallarının GOÜ’⁹⁴lerdeki fiyatlarını artırır. Yani tüketim malı fiyatlarındaki artış yatırım malı fiyatlarındaki artıştan daha küçüktür. 1980’den sonra, reel döviz kuru ile ihracat arasındaki negatif ilişki azalmıştır. Bunun sebebi 1980’lerin başlarından itibaren uygulamaya konan ihracata dayalı sanayileşme politikasıdır. TL 196’dan sonra değer kazanmaya başladı, buna rağmen, ihracat büyümeye devam etti. 1980’lerde yaşanan ihracat büyümesi sürdürülebilir değildi çünkü bu, piyasaların çalışması sonucu

⁹³ Uygur,s. 13

⁹⁴ Gelişmekte Olan Ülkeler

ortaya çıkan bir durum değildi. Temel olarak hükümetin politika seçiminden kaynaklanmaydı.⁹⁵

16.3. 1989-1993 Dönemi

1989 yılında çok sayıda yasal düzenleme parlamento tarafından Kabul edildi. Bunlardan en önemlisi sermaye hareketlerini serbestleştiren 32 sayılı kararname idi. Bu kararnamenin kabulü ile birlikte, Türkiye'nin döviz kuru rejimi daha esnek hale geldi. Türk Lirası konvertibl oldu ve sermaye hareketleri gelişmekte olan ülkelerde pek görülmedik ölçüde serbestleştirildi. Bu kararnamenin temel sonucu hükümetin döviz ve faiz üzerindeki kontrolünü kaybetmesidir. Bu enstrümanlar bundan sonra dış piyasalar tarafından belirlenmeye başlandı. Bu durumda ilk politika yansıması, döviz kuru ile faiz oranlarının bağlantılı hale gelmesi oldu. 1989'dan sonra, faiz oranı döviz kurundaki değişim oranından daha yüksek seyretti. Amaç, yabancı yatırımcıları cezp etmektir fakat doğal olarak, bu yalnızca kısa dönemli sermaye girişini özendirdi. Sonuç olarak, giren bu kısa vadeli sermaye ekonomideki tasarruf açığını kapatmak üzere kullanıldı. Daha sonraları, bu açık, kısa vadeli borçlarla finanse edilen tüketim harcamalarındaki artış nedeniyle daha da büyüdü. Özetle, 1989'dan sonraki ekonomik büyüme sermaye hareketlerine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Ülkeye sermaye girdiğinde pozitif büyüme görülürken net çıkış olduğunda yada giriş çok az olduğunda negatif büyüme yaşanmıştır. Bu dönemde merkez bankası piyasalara yerinde müdahale edememiş bu yüzden Türk Lirası, kısa vadeli sermaye girişleri sebebiyle aşırı değerlenmişti. Bu durum daha sonra büyük ödemeler dengesi açıklarına yol açmıştır. Tüm bunlara ek olarak, 1989 yılında sonra, kısa dönemli sermayenin getirisi dünya ortalamasının oldukça üzerinde seyretmiştir. Bu oran, 1993'te dolar bazında %17,2 iken 1993 yılında %46,8'e yükselmiştir.

16.4. 1994 Sonrası

1994 Nisanında, Türkiye büyük bir kriz yaşadı ve bu kriz reel sektörlere önemli ölçüde zarar verdi. 1994 krizinin sebepleri konusunda iki temel görüş dikkati çekmektedir : Birinci görüş 1994 krizinin tek sebebinin kamu sektörü açıkları olduğunu iddia eder. Bu görüşün temellerinde neoklasik ekonomi okulunun fikirleri yatmaktadır.

⁹⁵ Murat Ertekin "Döviz Kuru Rejimleri ve Türkiye'nin Dış Ticareti"Dış Ticaret Müsteşarlığı,2003,s.2-4

Bu görüşü savunanların temel savları devletin ekonomideki yerinin mümkün olduğunca küçük olması gerektiğidir. Çünkü, bu görüşe göre, devlet hiç bir artı değer yaratmadan kaynakları tüketmektedir. İkinci görüşe göre, reformların sıralamasında ve zamanlamasında çok önemli hatalar yapıldı. Bu görüşü savunanlar, sermaye hareketlerinin tam serbestleştirilmesinin yanlış olduğunu iddia etmektedirler. Bunun dayanağı ise yurt içindeki sanayilerin yeterince rekabetçi olmadıkları ve bu serbestleşmenin bu sanayileri rekabet güçlerini kazanamadan yok ettiği görüşüdür. Sonuç olarak, politika araçları (Döviz kuru ve faiz oranı) etkisizleştirilmiş oldu. 1990'lardaki büyümenin sermaye hareketlerine bağımlı olmasının temel sebebi bu durumdur. Sermaye girişi arttıkça büyüme oranı yükseldi, sermaye çıkışı durumunda ise genellikle daralma ve kriz dönemleri yaşandı. Sermaye hareketleri ile büyüme arasındaki bu ilişkinin sebebi büyümenin tüketim merkezli olması ve bu tüketimin sermaye girişi ile finanse edilmesidir.⁹⁶

Kriz sırasında, büyük çapta sermaye kaçışı yaşandı ve merkez bankası rezervleri önemli oranda azaldı. Sonuç olarak, hükümet devalüasyon yapmaya ve döviz kuru rejimini değiştirmeye karar verdi. Bundan sonra, sabit kur rejimlerinden biri uygulanmaya başlandı. Kur, bir band içerisinde serbestçe hareket edebiliyordu ancak, bu band oldukça dar belirlenmişti. Bu, "crawling band" rejiminin özelliklerini taşıyan bir sistemdi. 1994 sonrası süreçte Türk Lirası aşırı değersizleşti ve bunun sonucunda, ihracat artış hızı ithalat artış hızından daha yüksek gerçekleşmiştir. Hükümet 5 Nisan 1994'te 24 Ocak Kararlarına benzeyen bir istikrar programı açıkladı. Bu programın temel amacı, Türk Lirasının reel değerini düşürerek iç talebi kısmak ve ihracatı artırmak olarak planlanmıştı. Sonuç olarak, 1994 yılında, ihracat önemli oranda büyüdü. Bu politika 1994 sonuna kadar sürdürüldü ve 1995 yılında genişletici politikalar uygulanmaya başlandı. Bu genişleme 1996-1997 yıllarında en yüksek seviyede gerçekleşti. Buna ilaveten, Merkez Bankası, belirli bir döviz sepetini temel alarak Türk Lirasının reel değerini sabit tutmaya çalıştı. Bu gelişmeler ithalatın önemli ölçüde artmasına yol açtı. Bu dönemde ihracatın GSMH'ye oranı 1981-1988 ve 1989-1993 dönemlerine kıyasla büyük oranda artmıştır.⁹⁷

⁹⁶ Ertekin, S.4

⁹⁷ Ertekin, s.5

16.5. IMF İstikrar Programları

Her ne kadar IMF “IMF’nin döviz kurları konusundaki genel tavrı, üye ülkelerin tercihli döviz kuru rejimine riayet etmeleri yönünde olmuş ve genel politika tavsiyelerini de aynı yönde uyarlamıştır. Küresel finans piyasalarına erişimleri kısıtlı olanlar başta olmak üzere çoğu gelişmekte olan geçiş ekonomileri için, sabit döviz kuru politikasının önemli avantajları bulunmaktadır.” (Musa, Masson, 2000) gibi görüşleri savunsa da, gelişmekte olan ülkelere, ekonomik durumları nasıl olursa olsun, esnekliği önermektedir. Esneklik, istikrarsız ekonomiler için doğru seçim değildir. Bu tür ekonomilerde, birimler esneklikten ziyade güvenilirliğe ihtiyaç duyarlar. Zaten, resmi müdahaleler, IMF programlarında sıkı bir şekilde kısıtlanmıştır.

1980 yılından sonra uygulanan istikrar programlarında döviz kuru rejimi başlıca ekonomik araçlardan biri haline gelmiştir. Örneğin, 2000 yılının başında uygulanan istikrar programında, güvenilirliğin yanında rejime esneklik tanınması önemli bir seçimdi. Döviz kurunun dalgalanabileceği bir çıpa belirlenmişti. Çıpanın hareket alanı Latin Amerika’daki uygulamalardan çok daha geniştir. Döviz kurunun çıpanın dışına çıkması durumunda ise, Merkez Bankası piyasaya müdahale ediyordu. Başarılı bir enflasyon programı gibi gözükmekteydi fakat Türkiye’nin kısa dönemli sermaye hareketleri gibi farklı sorunları da bulunmaktaydı. Bu tür programların, döviz kurunu, enflasyon beklentilerini belirlemek için güvenilir bir çıpa olarak kullanması, genellikle kurun değerlendirilmesine ve büyüyen dış (ticaret) açığının finans edilmesi için arbitraj fırsatları ile ülkeye çekilen sermaye girişlerine bağımlı hale gelmesine yol açar. Takip eden dış finansal kırılganlık, kurda büyük oranlı devalüasyon ve hızlı sermaye çıkışı beklentilerine yol açtı. Bu beklentiler döviz kurunun ters yönde hedefin üstüne çıkmasına neden olurken, faiz oranları yükseldi. 2000 yılındaki krizde, IMF stand-by anlaşması ile müdahaleler kısıtlandığı için, hükümet gerektiği gibi kur piyasalarına müdahale edemedi. Krizin ortaya çıkmasından sonra, IMF esnek döviz kuru rejimini önerdi. Ancak, esneklik krizi derinleştirdi.

Diğer ana araç ise faiz oranları idi. Faiz oranlarının düşmesiyle yatırımlar canlanacaktı. Öte yandan beklenen gerçekleşmedi ve faiz oranlarının düşmesi tüketimi artırdı. Sonuç olarak, dış ticaret açığı çok yüksek oranlarda arttı. Bu, enflasyon baskısı oluştururken, Türk Lirası’nın daha da değerlendirilmesine neden oldu. Nominal çıpa yüksek

enflasyon beklentisi olan ülkeler için önemli bir araçtır. Ancak bazı dezavantajları bulunmaktadır. Enflasyon ve döviz kurundaki hareketler, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde benzer şekilde gerçekleşmiştir. Bu, genel olarak, ithal bağımlılığından kaynaklanmaktadır. Devalüasyon ülke içindeki fiyatları yukarı çeker ve bu fiyat artışı esnek kur rejimlerinde değerin düşmesi ile sonuçlanır. Bu nedenle, nominal çapaya ihtiyacı olan bir ülke, döviz kurunu kullanmalıdır. Fakat bu genellikle ülke parasının değerlendirilmesine neden olacaktır. Nominal çapa olarak döviz kurunun kullanılması, Malezya gibi tasarruf eğilimi yüksek ve ithalat eğilimi düşük ülkeler için yararlı olabilecektir.⁹⁸

Devalüasyonun demir çelik sektörü dış ticaretinde önemli bir etkide bulunmayacağını söylemek mümkündür. Değişen kur ile talep arasında doğrudan bir ilişki olmaması ve sektörün hammaddede ithal bağımlılığı bunun sebepleridir. Talep artışı hedeflenirken maliyetlerdeki büyük artış ta göz ardı edilmemelidir .

Demir çelik sektöründe ithal hammaddenin yurt içi talep elastikiyeti düşüktür diyebiliriz; çünkü devalüe olan kur ithal hammadde talebini etkilememektedir. Bu husus devalüasyonun amacına ulaşmasında önemli bir engeldir.

Sektörde ayrıca ihraç mallarının yurtdışı talep elastikiyeti de çok düşük denilebilir; çünkü devalüe olan kur ihraç mallara olan talebi etkilememektedir

17. KUR DEĞİŞİMLERİ İLE DEMİR ÇELİK DIŞ TİCARET VERİLERİNİN İNCELENMESİ

Döviz kuru rejimleri ve Türkiye’de uygulanan döviz kuru sistemlerinin etkileri üzerinde durduktan sonra bu bölümde kur değişimleri ile hammadde ve nihai mamul fiyatları ve talebi arasındaki ilişki incelenecektir.

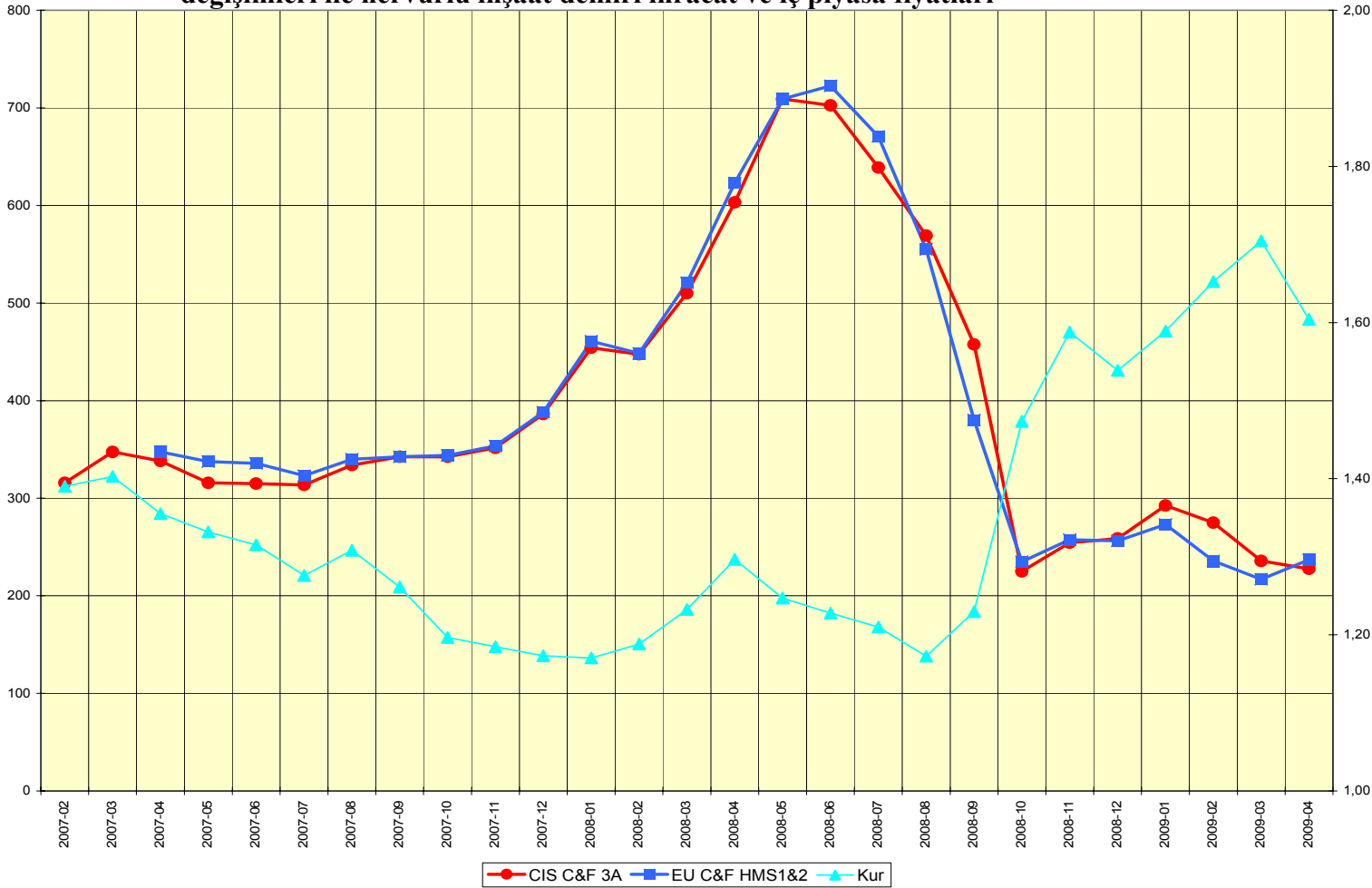
Bu bölümde demir çelik sektörünün satışlarının ve hammadde ithalatlarını büyük oranla \$ ile yapması nedeniyle \$/TL paritesi kullanılmıştır.

⁹⁸ Ertekin, S.4

€/ \$ paritesi Türk demir çelik sektöründe pazar bazında etki göstermektedir.€/ \$ paritesindeki düşüş,ihracatçılar açısından Avrupa'ya mal satışında bir dezavantaj oluşturmaktadır.

2008 yılının ilk yedi ayında kur ile hammadde fiyatları arasında paralellik gözlenmesine rağmen 2007 yılında bir paralellik gözlenmemektedir.Özellikle 2008'in son çeyreğinde hammadde fiyatlarında keskin düşüşler gözlenirken,kurların aksine,yükseliş trendinde olduğu dikkat çekmektedir.

Grafik 6 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri ihracat ve iç piyasa fiyatları⁹⁹

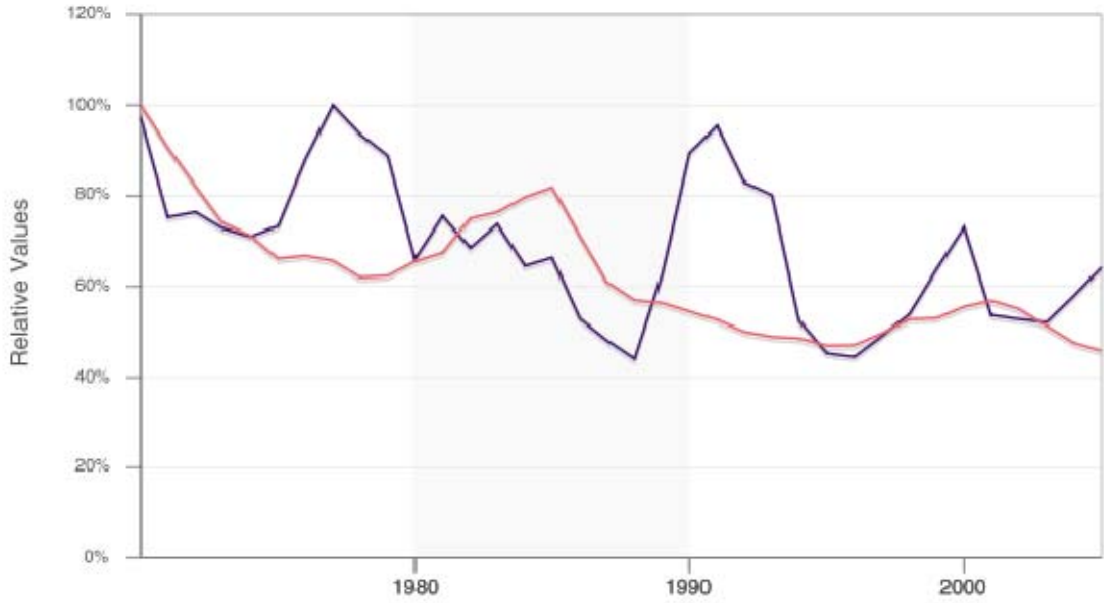

TL/\$ paritesinin yüksek seyrettiği 2007 yılının son çeyreğinden 2008 yılının son çeyreğine kadar olan dönemde firmalarımızın görece birim emek maliyetleri artış

⁹⁹ Günlük Bülten, <http://www.metalexpert-group.com/>,30.04.2009,s.1

trendine girmiştir. Bu durum 2008 yılının son çeyreğinden itibaren \$'ın TL karşısında artışa geçmesiyle tersine dönmüştür.

Grafik 7 1970-2005 yılları arasında Türk İmalat Sanayi ile Amerikan imalat sanayi görel birim emek maliyetlerinin karşılaştırılması

Kırmızı: Amerika, Mavi: Türkiye

¹⁰⁰ OECD Factbook 2007: Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 92-64-02946-X - © OECD 2007, <http://www.swivel.com/graphs/show/18824750,15.07.2009,s.1>

Yukarıdaki tabloda Amerikan imalat sanayi ile Türk imalat sanayi görel birim emek maliyetleri karşılaştırılmıştır.

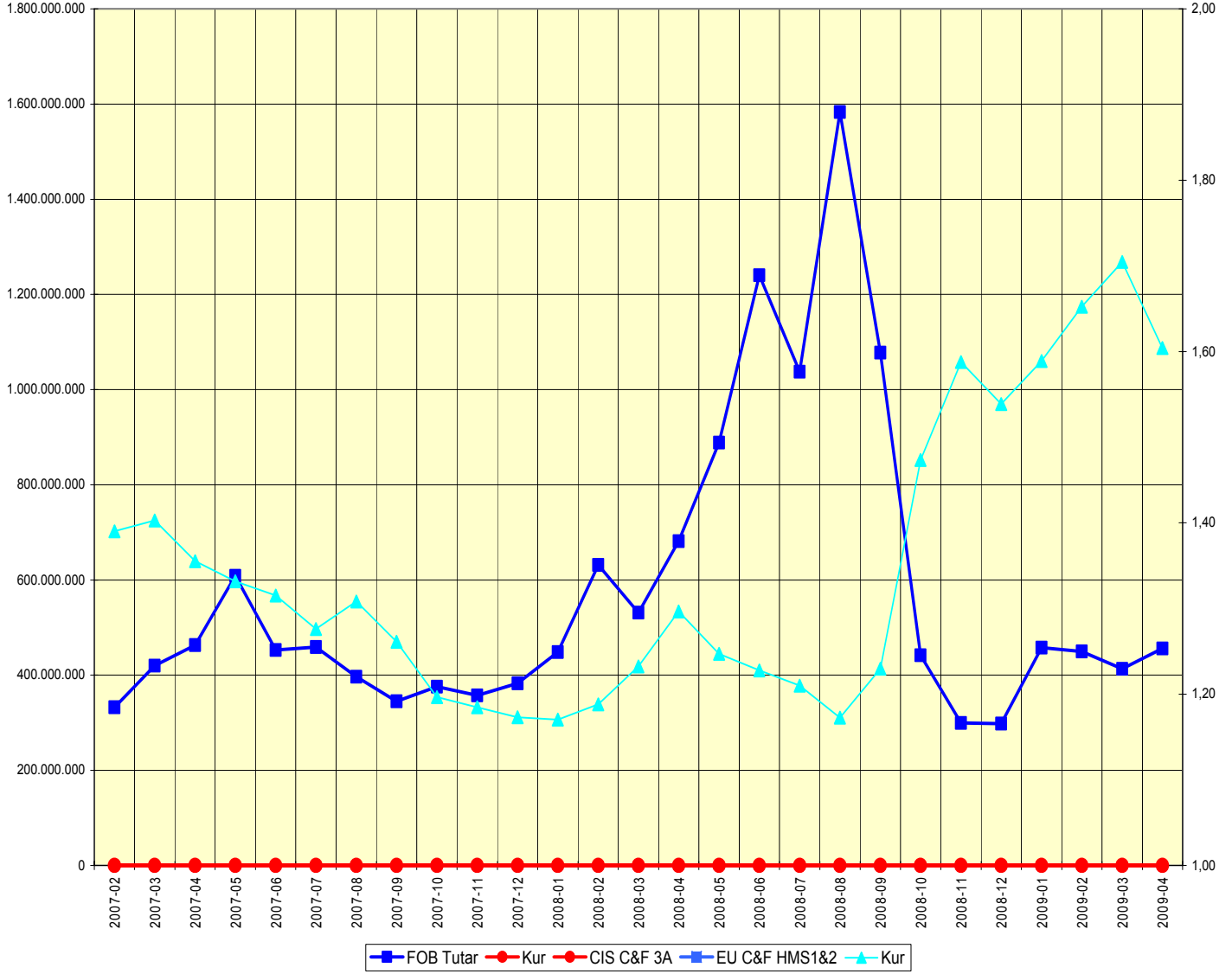
2000 yılından itibaren Amerika'nın görel birim emek maliyetlerinde düşüş gözlenirken ülkemizde dalgalanmalar gözlenmektedir.

Grafikten de görebileceği gibi 2005 yılında ülkemizin görel birim emek maliyeti Amerika'nınkinden yüksek çıkmıştır. 2005 yılında Türkiye endeksi 87.8 olarak gerçekleşirken Amerika endeksi 82.5 olarak gerçekleşmiştir. Yani Amerikan imalat sanayi 2005 yılında daha rekabetçi bir konum almıştır. Bu durumu eşitleyebilmek için

¹⁰⁰ OECD Factbook 2007: Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 92-64-02946-X - © OECD 2007, <http://www.swivel.com/graphs/show/18824750,15.07.2009,s.1>

TL/\$ paritesinin belli seviyeleri aşmaması gerekmektedir ya da görelî emek üretkenliğimizi arttırmamız gerekmektedir.

Grafik 8 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri ihracat FOB tutarı¹⁰¹

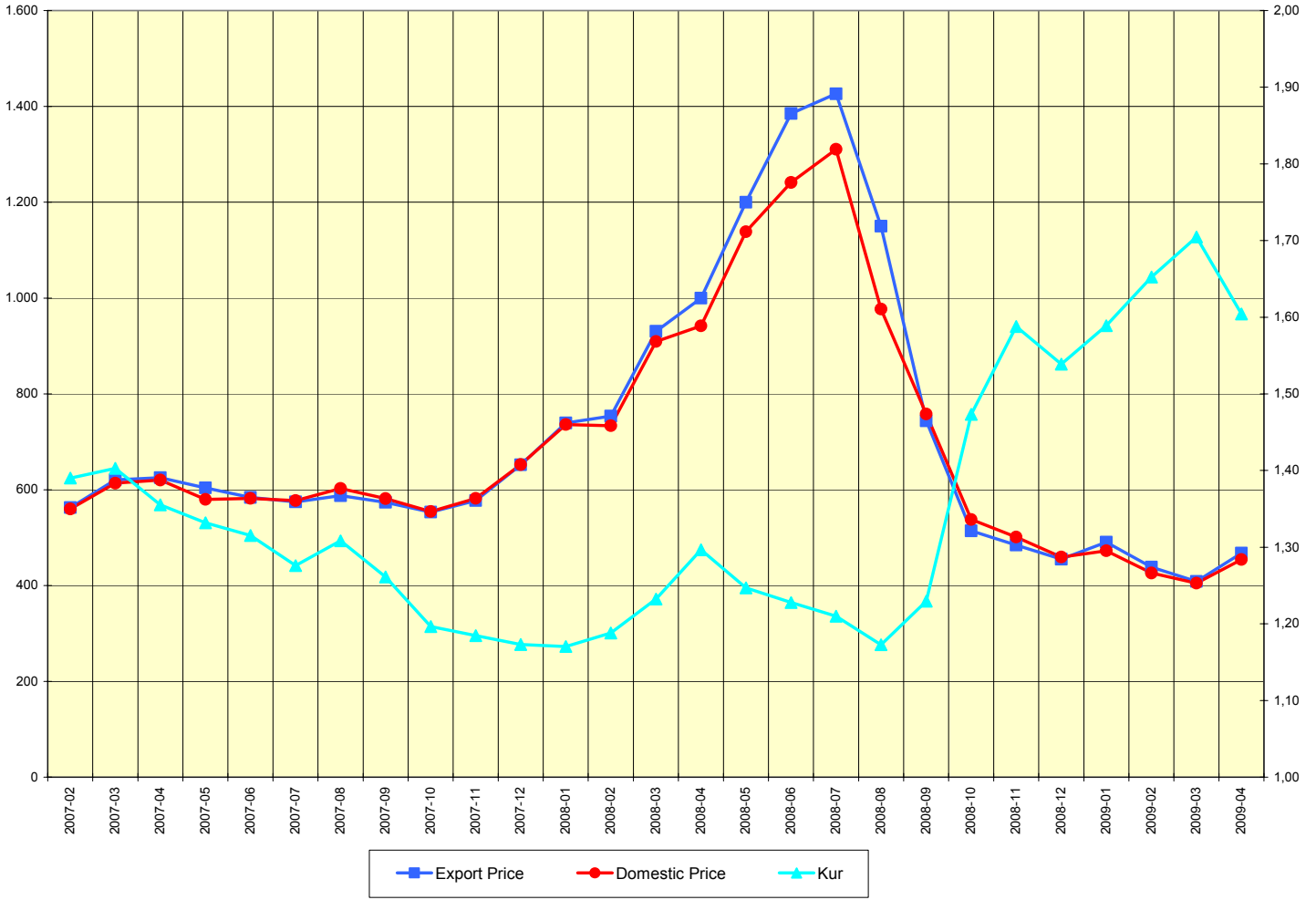

Kurlar ve nihai mamul(nervürlü inşaat demiri) arasındaki ilişkiye baktığımızda,2007 yılının ikinci yarısında kurlar ve ihracat tutarının birbirine paralel olarak düşüş gösterdiği gözlenmektedir.2008 yılının ilk çeyreğinde kurlar ve ihracat tutarında artış gözlenirken,2008 Nisan ayından itibaren kurlar düşüş trendine,ihracat

¹⁰¹ Günlük Bülten, <http://www.metaexpert-group.com/>,30.04.2009,s.1

tutarı ise yükseliş trendine geçmiştir.2008 yılının Ağustos ayından itibaren global krizin etkisiyle ihracat tutarı keskin bir şekilde düşerken kurlar ise yükseliş trendine girmiştir.

Grafik 9 ,2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri ihracat ve iç piyasa fiyatları

¹⁰²Günlük Bülten, <http://www.metalexper-group.com/>,30.04.2009,s.1

¹⁰² Günlük Bülten, <http://www.metalexper-group.com/>,30.04.2009,s.1

Tablo 16 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki genel ihracat ve fiyat verileri

Dönem	Döviz Alış Kuru	Çubuk Satış Fiyatları		Hurda Fiyatları			Türkiye İhracatları ¹⁰³					
		Export FOB	Domestic EXW	CIS C&F 3A	EU C&F HMS1&2	USA C&F HMS1&2	Çubuk		Filmaşın		Kütük	
							Miktar	FOB Tutar	Miktar	FOB Tutar	Miktar	FOB Tutar
2007-02	1,39025	563	560	316			666.942	332.262.194	58.453	30.333.974	68.189	32.324.372
2007-03	1,40287	621	614	348			785.817	419.612.709	71.370	38.602.130	100.654	51.393.567
2007-04	1,35528	625	620	338	348		816.058	463.133.276	92.805	53.145.814	60.577	34.534.039
2007-05	1,33186	604	580	316	338		1.021.553	608.662.355	107.688	64.133.556	139.371	75.130.393
2007-06	1,31520	584	582	315	336		758.044	452.912.186	84.445	51.036.750	182.817	94.399.534
2007-07	1,27597	574	578	314	323		783.076	459.228.395	65.033	37.935.899	137.027	70.776.799
2007-08	1,30828	588	603	334	340	342	691.755	396.456.967	73.011	42.001.557	189.442	95.084.148
2007-09	1,26131	574	581	343	343	344	614.814	344.837.179	50.215	29.047.545	96.465	53.411.323
2007-10	1,19659	553	554	343	344	346	663.157	375.863.360	50.051	28.745.782	111.447	58.458.476
2007-11	1,18475	578	582	352	354	355	641.728	357.255.861	52.036	29.698.722	240.104	124.535.551
2007-12	1,17296	652	653	386	388	389	684.426	383.015.692	31.118	17.666.996	142.959	74.678.041
2008-01	1,17044	739	736	454	461	461	730.836	448.335.387	40.381	23.052.928	113.972	62.713.522
2008-02	1,18817	754	734	448	449	449	900.598	631.474.695	98.487	68.649.023	233.823	150.204.149
2008-03	1,23238	931	909	510	521	524	736.597	531.315.076	90.539	67.807.726	268.204	180.609.211
2008-04	1,29671	1.000	942	603	623	631	855.983	681.312.715	74.216	59.315.433	272.832	207.469.273
2008-05	1,24700	1.200	1.139	709	709	721	1.026.945	888.697.079	107.084	92.552.174	297.008	254.769.679
2008-06	1,22780	1.385	1.241	703	723	727	1.265.789	1.240.204.451	63.310	62.952.336	273.806	252.519.626
2008-07	1,20995	1.426	1.311	639	671	695	911.160	1.037.498.145	84.917	92.303.965	273.219	297.024.966
2008-08	1,17267	1.150	977	569	555	605	1.313.486	1.583.288.782	76.835	88.887.973	188.907	212.831.600
2008-09	1,22964	744	758	458	380	394	891.541	1.077.635.627	59.530	68.315.667	238.007	240.507.444
2008-10	1,47327	514	538	225	235	243	543.404	441.675.149	86.331	65.175.979	127.072	81.242.925
2008-11	1,58785	484	501	254	258	254	609.184	299.369.295	96.795	53.499.131	69.076	34.031.363
2008-12	1,53881	455	459	259	256	259	641.485	298.046.444	104.636	52.931.656	107.539	45.131.829
2009-01	1,58905	491	473	293	273	277	964.723	457.555.812	98.903	47.332.199	135.438	55.118.681
2009-02	1,65236	438	426	275	236	248	952.916	449.843.158	68.321	32.602.990	129.664	54.546.568
2009-03	1,70454	409	405	236	217	233	976.979	412.998.579	88.071	37.566.011	119.798	51.134.166
2009-04	1,60415	468	454	228	237	240	1.039.317	455.715.545	77.407	33.476.627	66.342	21.883.644

¹⁰³ Günlük Bülten, <http://www.metalexport-group.com/>, 30.04.2009, s.1

Tablo 17 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile nervürlü inşaat demiri ihracat fiyatları arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,58366819
R Square	0,340668557
Adjusted R Square	0,314295299
Standard Error	236,8140436
Observations	27

<i>ANOVA</i>					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Regression	1	724407,9009	724407,9	12,91719665	0,001393568
Residual	25	1402022,282	56080,89		
Total	26	2126430,183			

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	2061,341096	379,4565609	5,432351	1,22286E-05	1279,835686	2842,84651	1279,83569	2842,84651
X Variable 1	-1006,486557	280,0424337	-3,59405	0,001393568	-1583,244741	-429,72837	-1583,2447	-429,728374

Yukarıdaki tabloda 2007 Şubat ayından 2009 Nisan ayı sonuna kadar gerçekleşen kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri ihracat fiyatları arasındaki ilişkiyi incelediğimizde; yapılan regresyon analizi sonucu Rsquare = 0,340'lık bir bağlantı saptanmıştır. Bir başka deyişle nervürlü inşaat demiri Türkiye ihracat fiyatlarının % 34'lük oranı kur değişimleriyle açıklanabilmektedir.

Fakat ilişki katsayısı 0.80 ve üstü önemli bulunduğu için 0,377'lik bağlantı istatistiksel olarak nispeten düşük olarak kabul edilebilir

Significance F ve P-value<0,05 değerleri kur değişimleri ile ihracat fiyatlarının ilişkisi olmadığı boş hipotezini reddetmektedir.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Günlük Bülten, <http://www.metalexpert-group.com/>, 30.04.2009 itibariyle elde edilen data excel'de regresyon analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Tablo 18 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile nervürlü inşaat demiri yurt içi fiyatları arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,614294396
R Square	0,377357604
Adjusted R Square	0,352451909
Standard Error	197,917045
Observations	27

<i>ANOVA</i>					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Regression	1	593500,1359	593500,1	15,15146	0,000652669
Residual	25	979278,9179	39171,16		
Total	26	1572779,054			

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	1910,988484	317,1303529	6,025877	2,7E-06	1257,846302	2564,130667	1257,8463	2564,130667
X Variable 1	-911,017671	234,0451187	-3,89249	0,000653	-1393,042612	-428,9927299	-1393,04261	-428,9927299

Yukarıdaki tabloda yine aynı dönemde gerçekleşen kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri yurt içi fiyatları arasındaki ilişkiyi incelediğimizde,yapılan regresyon analizi sonucu R square=0,377’lik bir bağlantı saptanmıştır.Yani nervürlü inşaat demiri yurt içi fiyatlarındaki değişimin %37,7’si kur değişimleri ile açıklanabilmektedir.

Fakat ilişki katsayısı istatistiksel olarak 0.80 ve üstü önemli bulunduğu için 0,377’lik bağlantı nispeten düşük olarak kabul edilebilir.

Significance F ve P-value<0,05 değerleri kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri yurt içi fiyatlarının ilişkisi olmadığı boş hipotezinin reddedilmesini sağlamıştır.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Günlük Bülten, <http://www.metalexpert-group.com/>,30.04.2009 itibariyle elde edilen data excel’de regresyon analizi yöntemiyle incelenmiştir

Tablo 19 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile BDT'den ithal edilen hurda fiyatları arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,642897086
R Square	0,413316663
Adjusted R Square	0,38984933
Standard Error	112,267593
Observations	27

<i>ANOVA</i>					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Regression	1	221987,2	221987,2	17,61242555	0,000298524
Residual	25	315100,3	12604,01		
Total	26	537087,5			

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	1140,690048	179,8908	6,341013	1,22901E-06	770,1979529	1511,182144	770,1979529	1511,182144
X Variable 1	-557,1605859	132,7611	-4,19672	0,000298524	-830,5871617	-283,7340101	-830,587162	-283,73401

2007 yılı Nisan ayı ve 2009 yılı Nisan ayı arasında gerçekleşen kur değişimleri ile BDT'den ithal edilen hurda fiyatları arasındaki ilişkiyi belirleyen regresyon analizi sonuçları yukarıdaki tabloda yer almaktadır.

Yapılan regresyon analizi sonucunda bu dönemde gerçekleşen kur değişimleri ile BDT'den ithal edilen hurda fiyatları arasında R square= 0,4133'lük bir bağlantı saptanmıştır. Bir başka deyişle BDT'den ithal edilen hurda fiyatlarındaki değişimin %40,9'luk kısmı kur değişimleri ile açıklanabilmektedir.

Fakat ilişki katsayısı istatistiksel olarak 0.80 ve üstü önemli bulunduğu için 0,377'lik bağlantı nispeten düşük olarak kabul edilebilir

Significance F ve P-value<0,05 değerleri kur değişimleri ile BDT'den ithal edilen hurda fiyatlarının ilişkisi olmadığı boş hipotezinin reddedilmesini sağlamıştır.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Günlük Bülten, <http://www.metalexpert-group.com/>, 30.04.2009 itibariyle elde edilen data excel'de regresyon analizi yöntemiyle incelenmiştir

Aşağıdaki tabloda 2007 Şubat ayından 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar gerçekleşen kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri ihracat talebi arasındaki ilişki incelenmektedir.

Yapılan regresyon analizi sonucunda kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri ihracat FOB tutarı arasında R square=0,0001’lik bir ilişki saptanmıştır. Bir başka deyişle nervürlü inşaat demiri FOB tutarındaki değişimin 0,0001’lik kısmı kur değişimleri ile açıklanabilmektedir.

Significance F ve P-value>0,05 değerleri kur değişimleri ile nervürlü inşaat demiri ihracat talebinin ilişkisi olmadığı boş hipotezinin kabul edilmesini sağlamıştır.¹⁰⁷

Tablo 20 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile nervürlü inşaat demiri ihracat talebi arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,011429075
R Square	0,000130624
Adjusted R Square	-0,039864151
Standard Error	198444,0733
Observations	27

<i>ANOVA</i>					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Regression	1	128616061,3	1,29E+08	0,003266	0,954880742
Residual	25	9,84501E+11	3,94E+10		
Total	26	9,8463E+11			

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	850940,9151	317974,8312	2,676127	0,012953	196059,4969	1505822,333	196059,4969	1505822,333
X Variable 1	-13411,08739	234668,3515	-0,05715	0,954881	-496719,6003	469897,4255	-496719,6	469897,4255

¹⁰⁷ Günlük Bülten, <http://www.metalexpert-group.com/>, 30.04.2009 itibariyle elde edilen data excel’de regresyon analizi yöntemiyle incelenmiştir

Tablo 21 2007 yılı Şubat ve 2009 yılı Nisan ayı sonuna kadar olan dönemdeki \$/TL değişimi ile hurda ithalat talebi arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,135977909
R Square	0,018489992
Adjusted R Square	-0,020770409
Standard Error	94396,29392
Observations	27

<i>ANOVA</i>					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Regression	1	4196544974	4196544974	0,471	0,498862808
Residual	25	2,22767E+11	8910660306		
Total	26	2,26963E+11			

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	308732,55	151254,94	2,041140321	0,0519	-2782,821	620247,9	-2782,820797	620247,9186
X Variable 1	-76605,92	111627,53	-0,686263652	0,499	-306507,129	153295,3	-306507,129	153295,2898

Yukarıdaki tabloda yine aynı dönemde gerçekleşen kur değişimleri ile hurda ithalat talebi arasındaki ilişki incelenmiştir. P-value>0,05 değeri kur değişimleri ile hurda ithalat talebinin ilişkisinin olmadığı boş hipotezinin kabul edilmesini sağlamıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Günlük Bülten, <http://www.metalexpert-group.com/>, 30.04.2009 itibariyle elde edilen data excel’de regresyon analizi yöntemiyle incelenmiştir

SONUÇ

Demir çelik sektörü gerek ilişkisi olduğu diğer sektörler, gerek ülke ekonomilerine yarattığı katma değer açısından kilit sanayi kollarından birisi konumundadır. Türk Demir çelik sektörü de teknoloji düzeyi ve nitelikli işgücü ile dünyada söz sahibidir.

Ülkemiz mevcut durumuyla nervürlü inşaat demiri ihracatında dünya lideriyken yassı ürünlerde yılda yaklaşık 7 milyon tonluk ithalat yapmaktadır. Yassı ürün ve uzun ürünler arasındaki dengesizlik giderildiğinde, daha fazla katma değer yaratan bir sektör haline gelmesi beklenmektedir. Yapılan yatırımların ve çalışmaların önümüzdeki yıllarda uzun ürün yassı ürün üretim farkının kapanmasına yardımcı olacağı tahmin edilmektedir

Pazar çeşitlemesi ve değişen koşullara uyum sağlama yönünden Türk demir çelik sektörü ihracatçıları son derece başarılı konumdadır. Üretim ve ihracat rakamlarındaki artış göz önünde bulunulursa Türkiye'nin ilerleyen yıllarda da dünya demir çelik sektöründe inşaat demiri ihracatı ve hurda ithalatında belirleyici rol oynamaya devam edeceği söylenebilir.

Çalışmanın son bölümünde \$/TL parite değişimi ile ihracat, iç piyasa nervürlü inşaat demiri fiyatları, BDT'den ithal edilen hurda fiyatları ve son olarak nervürlü inşaat demiri ihracat ve hurda ithalat talepleri arasındaki ilişki regresyon analizi yöntemiyle incelenmiştir. Kur değişimlerinin hammadde fiyatları üzerinde, nihai mamul fiyatlarına nazaran daha fazla etkili olduğu görülmüştür.

Ayrıca döviz kuru değişimleri ile nervürlü inşaat demiri talebi arasındaki ilişkinin anlamsız çıkması da talebin döviz kurundan ziyade global faktörler ve makroekonomik dengeler tarafından belirlendiği şeklinde yorumlanabilir.

TL'nin \$ karşısında zaman zaman aşırı değerli konumda olmasının Türkiye'nin görece birim emek maliyetlerini arttırıcı etki yaparak ihracatçı firmalar üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır. Bu durumdan etkilenmemek için firmalar verimliliklerini arttırmak durumundadır.

Kurların reel olarak artması sektör ürünlerinin yurtdışı pazarlarda döviz cinsinden ucuzlaması ve sektör ihracatının artması sonucunu doğuracaktır. Kurların reel olarak yavaşlaması ise sektörün ihracatı üzerinde yavaşlatıcı etkide bulunacaktır. Ani ya

da süregelen bir devalüasyon ortamında döviz kuru reel olarak değer kazanacaktır. Bunun anlamı ise, ihracatçı sektörlerin gelirlerinin üretim maliyetlerinden daha hızlı artmasıdır. Diğer yandan, üretim maliyetleri içinde ithal girdilerin payı, kur hareketlerinin sektörlerin gelir ve karlılıkları üzerindeki etkisini belirleyen önemli diğer bir faktördür. Satılan malın maliyeti içinde ithal girdilerin payı ile toplam satışlar içinde yurtdışı satışların payı birbirine yakın olan sektörler, düşük kur riski taşımaktadır.

Reel kur hareketleri ile ihracat ve ithalat fiyat endeksleri arasında önemli ilişkilerin olması, kur hareketlerinin dış ticaretin kârlılığı üzerinde oynayacakları rolü zayıflatıcı bir nitelik taşır. Bu anlamda, sağlanan fiyat avantajının ilişki sayesinde dış piyasalar tarafından emildiği söylenebilir.

Demir çelik sektöründe kur değişimlerinin ithalat ve ihracat fiyatları üzerinde etkisi vardır. Fakat hammadde tedarikini büyük ölçüde ithalat yoluyla karşılayan Türk demir çelik sektöründe kurların ithalat fiyatları üzerindeki etkisi nihai mamul ihracat fiyatları üzerinde etkili olduğu için toplam dış ticaret üzerinde kur etkisini zayıflatmaktadır.

Türkiye demir çelik sektörünün en önemli sorunlarının başında, uluslararası piyasalarda istikrarlı biçimde ayakta kalabilmek gelmektedir. Demir çelik sektörünün girdilerini oluşturan hurda ve cevherde büyük oranda ithalata bağımlı olunması, sektörün dış etkenlere karşı son derece hassas olmasını gündeme getirmektedir. Büyük ölçüde ihracata yönelik üretim yapan sektör, uluslararası piyasaların hareketlerine ve rekabete çok duyarlıdır. Son derece keskin bir rekabetin yaşandığı global piyasalarda ayakta kalabilmek için, girdi maliyetlerini düşürmesi ve teknolojisini yenilemesi gerekmektedir. Enerji demir çelik üretiminin en temel girdilerindendir. Çelik üretiminin başlıca girdi kalemleri olan hurda, demir cevheri ve kömür üretiminin Türkiye’de yetersiz olması sektörün başlıca dezavantajı olarak gözükmektedir.

Diğer taraftan demir çelik satış fiyatlarının sürekli değişmesi, uzun vadeli ihracat bağlantılarını zora sokmaktadır. Fiyatların çok yüksek seyretmesi nedeniyle ihracat taahhütleri yerine getirilememektedir.

Verilen siparişlerin karşılanmasında da bazı sıkıntılar yaşanmaktadır. Fiyat ve teslimatta sanayicinin uzun vadede önünü görüp hesap ve üretim planlamasını yapabilecek bir sistemin kurulması önem arz etmektedir.

Ayrıca bazı önemli inşaat demiri ihracat pazarlarında ülkelerin uyguladığı korumacı ve tarife dışı engel olarak nitelendirilebilecek uygulamalar Türk inşaat demiri ihracatçıları olumsuz etkilemektedir. Örneğin Cezayir Kuzey Afrika'nın en önemli inşaat demiri ithalatçısı ülkelerinden bir tanesidir. Fakat Avrupa Birliği ile yapmış olduğu ticaret anlaşması gereği AB dışından gelen ürünlere %15 ekstra vergi uygulamaktadır. Rekabetin had safhada ve maliyetlerin kritik düzeylerde olduğu son yıllarda şüphesiz ki uygulanan bu ekstra vergi Türkiye'yi devre dışı bırakmaktadır.

KAYNAKÇA

A&G Nisan Bülteni Nurel Kılıç. 2002, ss. 20-25

Akçay Cevdet “Reel Döviz Kuru Teori ve Uygulama,Kur Enflasyon İlişkisi ve Cari Açık” 15 Haziran 2009

Arat,Kürşat‘Türkiye’de Optimum Döviz Kuru Rejimi Seçimi ve Döviz Kurlarından Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi”,Uzman Yeterlilik Tezi T.C.Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Ankara,Temmuz 2003

Asya’da Gündem, Bahçeşehir Üniversitesi Asya Pasifik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, 12 Haziran 2007, ss. 3-7

Birleşik Metal İşçileri Sendikası Demir Çelik Sektörü Raporu (No 2/2003)

Günlük Bülten, <http://www.metalexpert-group.com/>, (30.04.2009)

Demir Çelik Üreticileri Derneği,istatistikler, <http://www.dcud.org.tr/ist.aspx> (15.05.2009)

Demir Çelik Üreticileri Derneği,demir çelik sektörü, <http://www.dcud.org.tr/dcs.aspx> (15.05.2009)

Di Gregorio,Angelo **Lo Sviluppo Sui Mercati Internazionali** 10th Edition,Torino:ISEDİ,2008

Döviz Kuru etkenleri http://www.ekodialog.com/Konular/dkur_etkenleri.html (20.04.2009)

DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu-Demir Çelik Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2000 Ankara)

Eğilmez Mahfi,Ekonomi Yazıları <http://www.paragaranti.com/pages/index.jsp> (10.02.2009)

Eğilmez,Mahfi “Kur Rejimiyle Dış Borçlanma İlişkisi” Aralık 2001

Ersel Halim “Managing Financial Liberalization in Turkey:Consistent Banking Regulation”Financial Development Workshop,TESEV ve World Bank Institute, Mart 2000

Ertekin Murat “Döviz Kuru Rejimleri ve Türkiye’nin Dış Ticareti” Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2003

Fiyat arşivi,
<http://www.steelorbis.com/SteelOrbis/content/priceList.do?spotuser=null>,(04.05.2009)

http://www.colakoglu.com.tr/uretim_sureci.aspx, (03.10.2009)

http://www.isdemir.com.tr/wps/portal/!ut/p/.cmd/cs/.ce/7_0_A/s/7_0_12V/s.7_0_A/7_0_12, (03.10.2009)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayRK&yayinID=1313&icerikID=1426&dil=TR> (05.09.2009)

International news, <http://www.steelguru.com/news/international.html>, (02.06.2009)

International Steel Statistics Bureau, headlines,
http://www.issb.co.uk/home#welcome_to_issb_-_iron_and_steel_statistics_bureau,
(25.04.2009)

International Steel Statistics Bureau, trade statistics,,
http://www.issb.co.uk/global_trade_statistics/top_exporters#top_20_steel_exporting_countries, (25.04.2009)

İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği, demir çelik sektörü,
<http://www.immib.org.tr/69.aspx>, (16.05.2009)

Lambin, Jean-Jacques, **Market Driven Management** 3rd Edition Milano: McGraw Hill, 2000

Mussa M. Masson P. Exchange Rate Regimes in an increasingly Integrated World Economy, occasional paper, IMF, 2000

Özgül Ayşegül, Dilek Elçin Yüksel, Kendirli Esra, Aksu Sinan “**Döviz Kuru Sistemleri ve Türkiye Ekonomisine Etkileri**” Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü, Ankara 2002

Hondroyannis George, Swamy P.V.A.B, Tavlas S. George, Ulan Michael “Some Further Evidence on Exchange Rate Volatility and Exports” Bank of Greece Working Paper NO.28 October 2005, ss. 5-20

OECD Factbook 2007: Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 92-64-02946-X - © OECD 2007, <http://www.swivel.com/graphs/show/18824750>, (15.07.2009))

Özdemir Azim K, Şahinbeyoğlu Gülbin “Alternatif Döviz Kuru Sistemleri” T.C. Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği Eylül 2000, ss. 10-15

S. Mishkin Frederic, çeviri Prof Dr. İlyas Işıklar, Prof Dr. Ahmet Çakmak, Yrd Doç Dr. Suat Yavuz, Bilim Teknik Yayınevi, 2000, ss. 15-19

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Genel Müdürlüğü Demir Çelik Sektör Raporu (Haziran 2008)

Taylor P.Mark“**The Economics of Exchange Rates**”,University of Liverpool and Centre for Economic Policy Research, London

Utkulu Utku, Arı Aydın,Seylan Dilek“**Export Supply and Trade Reform:The Turkish Evidence**”, Dokuz Eylül University Department of Economics,Izmir

Uygur Ersel. Kriz sürecinde Türkiye, Yayınlanmamış Makale,Ankara Üniversitesi,2000

Uygur,Ersel: “**Export Policies and Export Performances,The Case of Turkey**”ERF Working Paper Series, 9707,1997

Uzun mamüller, http://www.steelbb.com/tr/lateststeelnews/?steel_type=, (05.02.2009)

World Steel Assosiation,crude steel production
<http://www.worldsteel.org/?action=storypages&id=330>, (30.07.2009)

Yapı Merkezi,Türk İnşaat Sektörü Raporu, 2008, İstanbul

Yeldan Emel, Türk Ekonomisinde Krizin Oluşumu,Türk Harb-İş Sendikası,1997

Yükseler,Zafer Türkan Ercan
“Türkiye’nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm Küresel Yönelimler ve Yansımalar” Yayın No:Tusiad-T/2008-02/453